

Trine Gjerpe

Fosterbarns kontakt med biologiske foreldre

– i lys av **George H. Meads** analyser av tid og Selvet

Innleveringsdato: 18.05.2015

**Masteroppgave i sosialt arbeid, studieretning barnevern
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag**

Sammendrag

Denne studien har blitt til etter å ha erfart at jeg har lite kjennskap til fosterbarns opplevelser. Den kunnskapen jeg har fått, er først og fremst gjennom andre enn barna selv, både gjennom lærebøker og av fosterforeldres og biologiske foreldres fortellinger som har kommet fram i media. Etter å ha gjennomgått forskning og litteratur på dette feltet, fant jeg også at fosterbarns erfaringer i liten grad er omtalt. Denne studien er et bidrag til å la deres stemme bli hørt ved å få innsikt i noen barn og unges fortellinger ved det å være fosterbarn. Valgt problemstilling er: *Hvordan opplever ungdom som bor i fosterhjem kontakt med sine biologiske foreldre?*

Studien er basert på samtaler med seks ungdom mellom 16 og 19 år. I møte med informantene benyttet jeg meg av Levins familiekartmetode, som består av en familieliste, et familiekart og en påfølgende samtale. Denne metoden viste seg å være et nyttig redskap for å få innsikt i ungdommenes forhold til sine biologiske foreldre. Jeg fant at alle ungdommene definerte sine biologiske foreldre som "familie", og at dette var uavhengig av hvor nære relasjonene var. De godtok heller ikke uten videre sine biologiske foreldre som signifikante andre. Ungdommenes fosterforeldre ble av flere sett på som noen som kom *i tillegg til*, framfor en *erstatning for* deres biologiske foreldre. Når de definerte familiemedlemskap og nærhet til disse, begrunnet de det ut fra biologisk slektskap, følelsesmessig nærhet, geografisk nærhet, tid, kvalitet i forholdet, den omsorg som viste seg når de var rusfrie, samt felles interesser.

Som teoretisk utgangspunkt har jeg primært latt meg inspirere av Meads kjente artikkel "Time" (1964). Den har bidratt til at jeg har blitt klar over at ungdommenes forhistorie med omsorgssvikt ikke er determinerende for deres forståelse av kontakten med biologiske foreldre i fortid, nåtid og framtid. Én informant er bevisst på å kjenne foreldrene slik de *er* i dag, nå som hun har et godt forhold til dem, og ikke ut fra fortidens historie og slik de har *vært*. Andre informanter har derimot behov for å vite om fortiden. Et gjennomgående tema hos de unge, er at kontakten med sine biologiske mødre oppleves som et fristed, fri fra hverdagens krav. Et annet funn er at når ungdommene beskriver bakgrunnen for fosterhjems plasseringen, så beskrives dette ut fra *noe* framfor *noen* – de plasserer skylden på *rusen* framfor å egenskapsforklare dette til å gjelde sine biologiske foreldre eller seg selv som person. Slike måter å skape mening i fortiden på gir rom for håp.

Abstract

Examining foster children's childhood experiences is this paper's main focus. My earlier knowledge about children living in foster homes was mostly based on textbooks written for students or by stories told in the media by foster carers or biological parents. I found that there were few accounts in the media told by foster children themselves, and there was also little to be found in academic literature about foster children's own experiences. This paper's main motivation has thus been to make foster children's own voices be heard and investigate closer the following question; *How do youth living in foster homes perceive the contact they have with their biological parents?*

The paper is based upon interviews of six adolescents between 16 to 19 years old. Meeting the informants, I used Levin's family chart method (1994), which consists of drawing up a family list and a family chart followed by a conversation with the informant. I found this method a useful tool to gain insight in the foster children's relation to their biological parents. I found that all six children interviewed defined their biological parents as being «family», regardless of how close their relationship was, and they did not necessarily accept their biological parents as significant others. The foster carers were by many of the informants seen as an *addition to*, rather than *a replacement* for their biological parents. When they defined family membership and closeness of relations, the informants gave the following reasons; biological relations, feelings of being close, geographical closeness, time, quality of relations, when they were off drugs, as well as common interests.

As a theoretical starting point, I have been inspired by Mead's well known essay "Time" (1964). It made me aware that a prior history of child neglect does not determine how youth see their contact with their biological parents in the past, present and future. One of the informants said that she wants to know her parents as they *are* today, now that she has a good relationship with them, and not hold on to who they *have been* in the past. Others, on the other hand, emphasize the need to know the past. A recurrent theme in the interviews is that the informants perceived the contact with their mothers as a "free space" from everyday demands. The interviews also show that when the youth describe the reasons why they were placed in a foster home, they describe this as due to *something* rather than *someone* –they place the blame on the drugs rather than their parents' personality or themselves. Thus the adolescents interviewed formulated meaning in their past experiences in a way that gave room for hope.

Forord

Aller først vil jeg rette en stor takk til mine seks informanter. Jeg beundrer deres modighet som var villige til å dele sine erfaringer med meg. Til sammen bidro dere med et rikt materiale til denne studien.

Videre vil jeg takke de ulike barneverntjenestene som hjalp meg å komme i kontakt med ungdom i fosterhjem som jeg kunne intervju. Jeg vil også rette en stor takk til min veileder, professor Irene Levin ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Du har vært svært engasjert, og lagt ned mye arbeid for at jeg skulle komme i mål med dette prosjektet. Jeg er imponert over din dyktighet. Du har kommet med gode tilbakemeldinger som har vært til stor hjelp.

Videre vil jeg takke alle de i mitt nettverk som har støttet meg i dette prosjektet. Det har vært en lang prosess som jeg har opplevd som både spennende og lærerik, men også krevende. Jeg vil spesielt rette en takk til forloveden min, som har vært tålmodig og støttet meg i dette arbeidet. Videre vil jeg takke foreldrene mine som har vært gode støttespillere og kommet med nyttige kommentarer på oppgaven. Til slutt vil jeg takke min medstudent Helene som har brukt tid på å se gjennom det jeg har skrevet og kommet med nyttige tilbakemeldinger.

Oslo, mai 2015.

Trine Gjerpe

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	II
ABSTRACT	III
FORORD	IV
KAPITTEL 1 – TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
INTRODUKSJON.....	1
BRUK AV FOSTERHJEM	2
HVORFOR ER DENNE STUDIEN NYTTIG?	2
PROBLEMSTILLING	3
BEGREPSAVKLARINGER	4
GJENNOMGANG AV KAPITLENE	5
KAPITTEL 2 – KUNNSKAPSSITUASJONEN	6
INNLEDNING	6
TIDLIGERE FORSKNING	6
FORSKNING FRA SLUTTEN AV 1990-TALLET FRAM TIL I DAG	7
<i>Norske studier</i>	7
<i>Internasjonale studier</i>	10
FORTSATT STORE KUNNSKAPSHULL	12
KAPITTEL 3 – TEORETISKE PERSPEKTIVER	14
SYMBOLSK INTERAKSJONISME	14
MEAD – <i>SELVET</i> SOM NOE PROSESSUELT	15
<i>"Me" og "I"</i>	15
<i>Virkeligheten er alltid i nået</i>	16
<i>Vi tolker ut fra det som er meningsfullt for oss</i>	17
<i>Mening skapes i interaksjon med de generaliserte andre</i>	18
SIGNIFIKANTE ANDRE	19
FAMILIEFORSTÅELSER	20
KAPITTEL 4 – METODISKE VALG OG FRAMGANGSMÅTER	22
INNLEDNING	22
KVALITATIV METODE SOM UTGANGSPUNKT	22
POPULASJON OG UTVALG	24
REKRUTTERING AV INFORMANTER.....	24
UTFORDRINGER MED Å FÅ TAK I UTVALGET	25
DET FAKTISKE UTVALGET	27
FAMILIEMETODE SOM METODOLOGISK INNFALLSVINKEL.....	28
<i>Å øve på metoden</i>	28
<i>Familieliste og familiekart</i>	29
<i>Samtaleguiden og samtalens innhold</i>	30
REFLEKSJONER RUNDT FAMILIEMETODEN	31
<i>Positive erfaringer</i>	31
<i>Utfordringer ved metoden</i>	32
REKONSTRUKSJON FRA SAMTALE TIL TEKST	33
Å ANALYSERE PÅ BAKGRUNN AV EMPIRI	35

KAPITTEL 5 – HVA FANT JEG?	36
HVEM INKLUDERER UNGDOMMENE SOM SIN FAMILIE?	36
<i>Er fosterforeldre med som familie?</i>	<i>37</i>
<i>Opplevelse av nærhet</i>	<i>39</i>
RUSEN ER PROBLEMET; IKKE EGENSKAPER VED MOR ELLER FAR	42
<i>Hva ville G.H. Mead ha sagt?</i>	<i>45</i>
HOS MOR – ET FRISTED	48
<i>De unges fortellinger.....</i>	<i>48</i>
<i>Krav, forventinger og fristeder – sett i lys av Mead.....</i>	<i>51</i>
"SA VET JEG IKKE OM JEG HAR LYST TIL Å TENKE PÅ DE GAMLE TINGENE"	52
KONTAKTEN FØR OG NÅ	54
<i>Kristines og Marcus' historier.....</i>	<i>54</i>
<i>Selvprosesser – i lys av Mead.....</i>	<i>55</i>
ET VANLIG LIV?	59
<i>"Det er helt vanlig" – noen historier.....</i>	<i>59</i>
<i>Noen teoretiske betraktninger</i>	<i>61</i>
FRAMTIDSPERSPEKTIVER.....	62
<i>Hva sier ungdommene om kontakten i fremtiden?.....</i>	<i>62</i>
<i>Mead om fremtiden</i>	<i>64</i>
KAPITTEL 6 - HVA HAR DENNE STUDIEN GITT?	66
SUBSTANSIELLE FUNN	66
METODISKE FUNN – FAMILIEKART OG SAMTALE	67
TEORETISKE IMPLIKASJONER.....	68
PRAKTISKE IMPLIKASJONER – TID FOR ENDRING INNENFOR FOSTERHJEMSFELTET?	69
KAPITTEL 7 – LITTERATURLISTE.....	71
VEDLEGG 1: MARCUS' FAMILIEKART	76
VEDLEGG 2: SIMONS FAMILIEKART	77
VEDLEGG 3: JULIES FAMILIEKART	78
VEDLEGG 4: SILJES FAMILIEKART	79
VEDLEGG 5: KAIAS FAMILIEKART	80
VEDLEGG 6: KRISTINES FAMILIEKART	81
VEDLEGG 7: SAMTALEGUIDE	82
VEDLEGG 8: FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I FORSKNINGSPROSJEKTET 86	

Kapittel 1 – Tema og problemstilling

Introduksjon

Jeg har lenge hatt interesse for fosterbarns livssituasjon. Denne interessen har blitt sterkere med årene, spesielt etter å ha lært om fosterbarn på barnevernstudiet. Jeg har også lest i media om biologiske foreldre og fosterforeldre som har stått frem og fortalt sine historier. Ved flere anledninger har jeg kommet i diskusjon om temaer som omhandler fosterbarnas og de biologiske foreldrenes rolle. I disse diskusjonene må jeg innrømme at jeg har hatt begrenset innsikt i barnas egne erfaringer. Den kunnskapen jeg har om dette, har jeg først og fremst tilegnet meg gjennom andre enn barna selv. Både biologiske foreldre og fosterforeldre kan riktignok gi verdifull kunnskap, da de har delt mange av fosterbarnas opplevelser, om enn fra et ganske annet ståsted. Fosterbarna kan også ha fortalt dem om sine erfaringer, og sammen reflektert over ulike temaer ved det å være fosterbarn. Imidlertid er det kun *barna selv* som fullt ut kan ha innsikt i egen situasjon, det er jo tross alt deres liv og levekår det er snakk om (Andenæs 1997; Gulbrandsen 2010; Lidén 2004; Skivenes og Strandbu 2006).

I en rekke forelesninger på barnevernsstudiet og i en del av pensumet har det vært fokus på hvordan barnet opplever sin situasjon. Jeg har lært om betydningen av å søke barneperspektivet, lytte til deres stemmer, ta dem på alvor, og å se på dem som selvstendige subjekter som kan bidra med mye verdifull kunnskap. Betydningen av barneperspektiv er også vektlagt i offentlige dokumenter, som i Lov om barneverntjenester av 17.juni 1992 og NOU 1995:26 "Barneombud og barndom i Norge".

Selv om det nok de siste årene har blitt en større oppmerksomhet på å la barn og unge få være med på å medvirke i egen sak, er det fremdeles en vei å gå. Dette gjelder spesielt innenfor forskning, der de ikke alltid blir sett på som verdifulle bidragsytere til kunnskap og i liten grad brukt som informanter (Strandbu og Thørnblad 2010). I de forskningsetiske retningslinjene er det nedfelt to perspektiver på barn og unge som skal veies opp mot hverandre, der de både ses på som *sårbare* som har "særlige krav på beskyttelse", og som viktige *bidragsytere* i forskning (NESH 2006:16). Barn og unges krav på beskyttelse vil ofte veie tyngre enn verdien av det som de kunne bidratt med som informanter, noe som er spesielt tydelig i studier som omhandler de i vanskelige livssituasjoner (Strandbu og Thørnblad 2010, 28).

Selv om jeg kan si meg enig i at enhver forsker bør være spesielt oppmerksom når en benytter barn og unge som informanter, stiller jeg meg undrende til om det å *ikke* snakke med dem er

en overvurdering av deres sårbarhet og en undervurdering av hva de kan bidra med i forskning. Er alle barn og unge så sårbare at de ikke kan eller bør snakkes med? Eller kan det være slik at enkelte – av ulike grunner – ønsker å fortelle sin historie, enten det er fordi det oppleves godt at noen vil lytte til dem, eller ut fra et ønske om å hjelpe andre med liknende bakgrunn? Det ble klart for meg at jeg ikke ser på barn og unge som for sårbare til å kunne snakkes med. Jeg bestemte meg derfor for at temaet for denne studien ikke bare skulle *omhandle* barn og unge, men at jeg også ville se på dem som de med mest kjennskap og innsikt i spørsmål om deres egne livssituasjoner, og dermed høre hva de hadde å fortelle.

Bruk av fosterhjem

Flertallet av dagens norske barn og unge vokser opp i trygge hjem, de blir ivaretatt og får "god nok omsorg". For andre er situasjonen en annen. Ved utgangen av 2013 var det 14 500 barn og unge som var plassert utenfor hjemmet, og 8 av 10 av disse bodde i fosterhjem (Statistisk Sentralbyrå 2014). Det har de siste årene vært en oppmerksomhet på å benytte fosterhjem framfor institusjon, og omlag 800 nye barn og unge flytter hvert år i fosterhjem (Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter 2013, 8). Bruken av fosterhjem begrunnes ut fra "et ønske om at barn som har vært utsatt for omsorgssvikt skal få oppleve et familieliv med stabile og omsorgsfulle voksne rundt seg" (NOU 2000: 12, 192). Dette plasseringsalternativet er altså nærmere en hegemonisk modell enn det en institusjon er.

Hvorfor er denne studien nyttig?

Hensikten med dette prosjektet er å bidra til ny forståelse og innsikt i noen av fosterbarnas spørsmål i hverdagslivet, samt å romme allerede etablerte praksiser ved det å være fosterbarn. På den måten håper jeg at studien kan være nyttig for fosterbarn generelt, da noe av det jeg presenterer kan være gjenkjennelig for dem. Også andre barn og unge som av ulike grunner har lite eller ingen kontakt med biologisk mor og/eller far, kan kjenne seg igjen i studien og finne den interessant. Samtidig som at fosterbarn opplever en annerledes barndom og ungdomstid enn andre, gjør de dette innenfor en mer allmenn kontekst. Det innebærer at studien også kan bidra med å belyse generelle erfaringer ved det å være barn og ungdom. Videre håper jeg at studien kan være nyttig for biologiske foreldre og fosterforeldre. Jeg ønsker at den kunnskapen som kommer fram kan benyttes i forbindelse med å gi råd og veiledning til biologiske foreldre og fosterforeldre. Ved at de får forståelse for og innsikt i noen av fosterbarnas erfaringer kan det forhåpentligvis komme barn og unge i fosterhjem til gode. Det kan igjen gi inspirasjon til å ta barnas stemme på alvor.

Jeg ønsker også at de som jobber med barn og unge i fosterhjem, det være seg i barneverntjenesten, fylkesnemnda eller tilsynsførere, kan dra nytte av denne studien. Den kan være et bidrag til å se betydningen av at barnevernfaglige beslutninger må vurderes og dokumenteres ut fra barn og unges livssituasjon, og at barnas stemme må være retningsgivende for de beslutningene som tas. For å utføre forsvarlig arbeid og sikre god kvalitet på fosterhjemsomsorgen må en vite hva barna selv mener om sin livssituasjon. Kun på den måten kan en sikre at fosterhjemsarbeid blir gjennomført ut fra et faglig utgangspunkt. Studien kan også være nyttig ved veiledning og ved vurderinger av enkeltsaker, og den kan danne et utgangspunkt for diskusjoner i spørsmål som angår fosterbarns liv. Videre håper jeg at studien også kan få innvirkning på elementer av barnevernspedagogutdanningen. Ved å tilføre noe ny kunnskap om fosterbarns livssituasjon ønsker jeg å inspirere andre studenter til å ville arbeide med fosterbarn – og gjøre hverdagen best mulig for dem.

Problemstilling

Etter at det ble klart for meg at jeg ville studere tema som vedrører barn og unge i fosterhjem, stilte jeg meg følgende spørsmål: Hvilke erfaringer trekker fosterbarna fram som viktige? Hvordan opplever de det å flytte ut fra et barndomshjem og inn til et fosterhjem? Føler de tilhørighet til begge stedene? Hva tenker de om sine biologiske foreldre? Disse spørsmålene ledet til følgende problemstilling: *Hvordan opplever ungdom som bor i fosterhjem kontakt med sine biologiske foreldre?*

I og med at de fleste fosterbarn opprettholder kontakt med sine biologiske foreldre etter at det har flyttet, er nok dette en svært sentral problemstilling. I barnevernloven står det at dersom det fattes vedtak om omsorgsovertakelse, skal det samtidig fattes vedtak om samvær mellom barnet og dets biologiske foreldre (jf. bvl. § 4-19). Også i FNs konvensjon om barns rettigheter fra 1989 er det nedfelt barns rett til å ha kontakt med sine biologiske foreldre dersom det er til barnets beste (jf. art. 9, nr. 3). Det innebærer at det må tas stilling til, bli utformet og vedlikeholdt bestemmelser for samvær, og at barn og foreldre i utgangspunktet har rett til å ha kontakt med hverandre. Valgt problemstilling burde også være aktuell ut fra at det i mange rettsaker er vanskelig å se hvilke vurderinger retten har lagt til grunn ved vedtak om samvær (NOU 2012:4, 104).

Framfor å ha oppmerksomhet på de *opplysningene* fosterbarna kommer med, vil jeg fokusere

på hvordan de på personlige måter skaper *mening* til fortellingene sine, og da spesielt det de sier om kontakt med sine biologiske foreldre. Det vil da også være interessant å studere hvordan de definerer familiemedlemskap, og hvilken betydning deres biologiske foreldre har for dem. Videre vil det også være nødvendig å ta for seg hva fosterbarna tenker om denne kontakten i lys av væremåten til sine biologiske foreldre. Nest etter manglende omsorgsevne, oppgis foreldrenes rusmisbruk som årsak til de fleste fosterhjemsplasseringene (Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter 2013, 49). En kan da forestille seg at barna vil reflektere over foreldrenes omsorgsevne og væremåte. Derfor er det også interessant å få innsikt i dette.

Begrepsavklaringer

Fosterhjem kan beskrives som "et hjem som for kortere eller lengre tid mottar ett eller flere barn til oppfostring" (Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter 2013, 17). Denne definisjonen dekker både forsterkede og ikke-forsterkede fosterhjem, slektsfosterhjem og ordinære fosterhjem, fosterhjem med og uten fylkesnemdsvedtak, og statlige og kommunale fosterhjem. Samtidig innebærer et fosterhjem mye mer enn dette, og derfor vil jeg referere til hva Ulvik legger i begrepet:

Betalt, kontinuerlig omsorg for barn, i offentlig regi, utført av legfolk. Det foregår i private hjem, under profesjonelt tilsyn og bistand. I de fleste tilfeller er arrangementet et tofamiliesystem, ved at barnet jevnlig har kontakt med sin opprinnelsesfamilie. Mulig midlertidighet er premiss for relasjonen mellom voksne og barn, og det er et arrangement innenfor familieinstitusjonens rammer (Ulvik 2007, 22)

Her inkluderes mer av barnets spesielle omsorgssituasjon. Hjemmet, som for andre er privat, er for fosterbarnet et hjem i offentlig regi. Definisjonen påpeker også at de fleste har kontakt med sin opprinnelsesfamilie. De lever i et tofamiliesystem der de nok gjerne har et behov for å finne ut av hvilken relasjon de skal ha til sine biologiske foreldre og fosterforeldre.

Jeg vil benytte ulike begreper om informantene. I tillegg til å beskrive dem som "informanter" vil jeg bruke ord som "fosterbarn", "ungdom i fosterhjem", "ungdommene i denne studien" og liknende. Dette er for å få en variasjon i språket. Jeg er inneforstått med at begrepet "fosterbarn" kan virke både generaliserende og nærmest egenskapsforklarende, men jeg vil presisere at bruken av dette ordet skal forstås helt nøytralt.

I denne oppgaven er jeg bevisst på først å fremst å benytte begrepet "kontakt" framfor "samvær". Samværbegrepet er ikke dekkende nok for det jeg er interessert i; det relateres mer

til administrative bestemmelser eller samværsavtaler og er begrenset til å gjelde fysisk kontakt (Ulvik 2002, 68). Begrepet *kontakt* innebærer derimot flere typer kontaktformer, alt fra fysisk samvær til kontakt via brev, sms, telefon, samt gjennom informasjon fra andre (Quinton mfl. 1997). I tillegg inkluderer jeg også nyere sosiale medier, som facebook, snap-chat, instagram, twitter og skype som en del av kontaktbegrepet. Begrepet *kontakt* kan nok også være nærmere informantenes eget språk enn begrepet samvær.

Gjennomgang av kapitlene

I neste kapittel, "Kunnskapssituasjonen", presenterer jeg både norsk og internasjonal forskning og annen litteratur innenfor temaet 'fosterbarns kontakt med biologiske foreldre'.

I *kapittel 3*, "Teoretiske perspektiver", gjennomgår jeg teori som kan plasseres innenfor symbolsk interaksjonisme. George Herbert Meads teorier om tid og om Selvet blir omtalt spesielt.

I *kapittel 4*, "Metodiske valg og framgangsmåter", gjør jeg rede for valgt metode. Jeg vil begrunne hvorfor jeg har benyttet kvalitativ metode og "familiemetoden" som metodologisk innfallsvinkel. Videre vil jeg presentere utvalget, samt valg og avveininger jeg har tatt forut for intervjuene. Jeg vil også gjøre rede for hvordan jeg analyserer empirien.

I *kapittel 5* "Hva fant jeg?" analyserer og drøfter jeg funnene i denne undersøkelsen. Jeg starter med å analysere hvem ungdommene ser på som sin "familie". Deretter vil jeg gå nærmere inn på hva fosterbarna forteller om kontakt med sine biologiske foreldre. Disse funnene vil jeg først og fremst knytte opp mot hvordan ungdommene skaper mening til denne kontakten i interaksjon med Selvets "Me" og "I", og i fortid, nåtid og framtid.

I *kapittel 6*, "Hva har denne studien gitt?", oppsummerer jeg hovedfunnene, og løfter dem opp på et høyere analytisk nivå ved å diskutere dem med utgangspunkt i Meads teori på Selvet og tid som fenomen. Jeg vil også diskutere studiens relevans og implikasjoner for videre forskning.

Kapittel 2 – Kunnskapssituasjonen

Innledning

Det finnes mye forskning om fosterhjem. I denne sammenhengen vil jeg kun ta opp det som er direkte relevant for min studie. Da jeg gikk gjennom litteraturen leste jeg denne med helt spesielle "briller". Jeg var særlig opptatt av tre forhold som styrte min lesing. Det gjaldt:

1. *Hvem er det som har blitt spurt?* Siden jeg vil studere fosterbarnas subjektive erfaringer, er det mer nyttig å se på studier der denne gruppen er i fokus, fremfor studier der utvalget består av fosterforeldre, biologiske foreldre eller saksbehandlere.
2. *Hva sier studien om kontakten mellom fosterbarnet og de biologiske foreldrene?* Her er studier som får fram kunnskap om hva fosterbarna erfarer omkring kontakten med sine biologiske foreldre de mest interessante. Jeg vil derfor ikke ta for meg forskning som er mer resultatorientert, som for eksempel hvordan det går med fosterbarna som voksne.
3. *Er det blitt brukt kvalitativ eller kvantitativ metode?* Siden jeg er interessert i fosterbarnas opplevelser, vil jeg først og fremst henviser til kvalitative studier, da disse i større grad enn kvantitative kan bidra til en forståelse av fosterbarna og deres erfaringer.

I tillegg til å presentere forskningsfunn fra Norge, vil jeg også henviser til øvrig nordisk og til britisk forskning, med begrunnelse i at disse kan ha overføringsverdi til det norske barnevernet (Haugli og Havik 2010, 15), og er dermed også aktuelle for dette prosjektet.

Tidligere forskning

Synet på verdien av kontakt mellom barn og biologiske foreldre har endret seg over tid (Adcock 1995). Rundt andre verdenskrig ble det argumentert for at foreldre som ikke kunne gi "god nok" oppdragelse til barna sine, heller ikke burde ha omsorgen for dem, og at barnets beste var da å bryte kontakten. Kontakt mellom fosterbarn og deres biologiske foreldre var derfor sjelden en forutsetning for fosterhjem (Triseliotis 2002, referert i Gulliksen 2000, 38). Dette gjenspeiles i forskningen fram til 1970-tallet som viste at barnet som var plassert hadde lite kontakt med sine biologiske foreldre.

Gradvis gikk en bort fra oppfattelsen av at det var til barnets beste å ikke ha kontakt med sine biologiske foreldre. Det meste av forskningen rundt 1980-tallet viste at det var positivt for barn som er plassert utenfor hjemmet å være med sine biologiske foreldre. Studiene påpekte at barn og unge uansett ville ha sterke emosjonelle bånd til sine biologiske foreldre, og at

kontakt minsker barnets følelse av å være sveket (Millham mfl. 1986; Hess 1987, 30; Fanshel og Shinns 1978). Tilsvarende viste studier at *lite* kontakt ville bidra til et konstant og uerstattelig "tomrom" hos barnet (Fanshel og Shinns 1978; Lindèn 1984).

Samfunnets syn på at kontakt er et gode for barnet, ble også gjenspeilt i offentlige dokumenter. I NOU 1985:18 s 157 står følgende; "det er sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn og disse bånd er det grunn til å bevare og styrke". Her tas det for gitt at forholdet er viktig, og at det er sterke følelsesmessige bånd som bør bevares. Denne antagelsen blir ytterligere forsterket senere i rapporten der det står: "Det er alminnelig akseptert at det generelt er et gode for barnet å ha kontakt også med de biologiske foreldre, og dette bør være lovens utgangspunkt" (s.168). I forarbeidene til barnevernloven hevdes det også at betydningen av kontakt er *forskningmessig* begrunnet, og at det er følelsesmessige bånd mellom barn og foreldre, uten å gi noen konkrete henvisninger til hvilken forskning det er snakk om: "Nyere forskning har vist at det i mange tilfeller er svært viktig for barn i fosterhjem å opprettholde kontakten med sine biologiske foreldre, både fordi det er sterke følelsesmessige bånd mellom barna og foreldrene, og for at barna derigjennom kan få en følelse av kontinuitet i livet sitt" (Ot.prp. nr 44 (1991–1992) s.51).

I den forskningen som var fra 1980 til 1990-tallet ble det altså argumentert for at det var best for barnet å ha kontakt med sine biologiske foreldre. Hvilken forståelse av denne kontakten vises i senere studier?

Forskning fra slutten av 1990-tallet fram til i dag

På 1990-tallet ble det stilt spørsmål om kontakten kun er positiv for det plasserte barnet (Egelund og Hestbæk 2003, 163). Problemstillingen ble ansett som kompleks, og man ble i denne perioden mer oppmerksom på at barnet kan ha sterke reaksjoner i forbindelse med samværet. En slik forståelse av kontakt er gjenspeilt både i norsk og internasjonal forskning.

Norske studier

Oddbjørg Skjær Ulvik utforsker i sitt doktorgradsarbeid fosterforeldre og fosterbarns meningsdannelse innenfor dagens samfunn. Hun har hatt gjentatte intervjuer med 21 fosterbarn og deres fosterforeldre, og fulgt disse familiene i to år. Avhandlingen resulterte i boka "Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes

fortellinger" (Ulvik 2007). Her kommer det fram at fosterbarna synes det er svært vanskelig å vurdere hvem de har nærmest tilknytning til av sine biologiske foreldre og fosterforeldre, og det er tydelig at fortellingene er preget av motsetninger (Ulvik 2007, 152-153). Det som imidlertid kjennetegner fosterbarnas relasjoner til fosterforeldre og biologiske foreldre, er at disse relasjonene er noe som det må forhandles om (Ulvik 2008, 216-217). De fleste av fosterbarna må selv finne ut av hvilken tilknytning de skal ha til dem. Noen av fosterbarna forteller om størst tilhørighet til sine biologiske foreldre, andre at de har fått en større tilhørighet til fosterforeldrene med tiden. Som det kommer fram senere, har denne studien vært til inspirasjon for mitt arbeid.

I artikkelen "Hvordan fungerer samværsordningene mellom fosterbarn og deres foreldre i dag?" diskuterer Havik (2008) hvordan sentrale aktører mener samværet fungerer. Hun viser resultater fra tre forskningsprosjekter. Den første studien, "Slik fosterforeldrene ser det", ble gjennomført i 1994 og i 2005, og er basert på spørreskjemaer utsendt til hver fjerde fosterfamilie i Norge (Havik 2007). Fosterforeldrene rapporterte at fosterbarna både gledet og gruet seg til å treffe sine biologiske foreldre. Ett av forholdene som kunne gjøre kontakten vanskelig, var når de biologiske foreldrene ikke holdt avtaler. Fosterforeldrene som rapporterte at fosterbarna deres *ikke* hadde kontakt med sine biologiske foreldre, gav liten begrunnelse for dette, annet enn at det "bare var blitt sånn" (Havik 2007, 116-118). En svakhet ved spørreskjema er at det ikke i seg selv kan gi svar på hvorfor det har "blitt sånn" – denne metoden fanger bare opp generelle kommentarer. Svaret om at det "bare var blitt sånn" er imidlertid meningsmettet og noe jeg vil prøve å gå nærmere inn på i min studie. Innebærer utsagnet det at fosterforeldrene ikke reflekterer noe særlig over hvorfor fosterbarnet ikke har kontakt med sine biologiske foreldre, og at de nærmest bare lar det skje? Eller kan det at fosterbarna ikke har kontakt med sine biologiske foreldre ha sammenheng med at de ikke makter å følge gjeldende normer og regler for hva en familie skal være?

Den andre studien til Havik er "Barn som blir plassert utenfor hjemmet- risiko og utvikling", også kalt "Plasseringsprosjektet" (Havik 2008). Utvalget bestod av 109 barn mellom 6 og 12 år som ble plassert utenfor hjemmet for syv til åtte år siden, og der 65 av dem var fosterbarn. Fosterbarna hadde ulike erfaringer ved kontakten. En del av dem synes det var positivt å ha kontakt, og opplevde også at relasjonen hadde blitt bedre med tiden. Andre fortalte at de ikke bare hadde gode erfaringer med sine biologiske foreldre, men at de likevel "godtok" dette.

Disse funnene er også aktuelle å se nærmere på i min studie. Blant annet er det interessant å diskutere hva som gjør at ungdom "godtar" og finner mening med den kontakten de har med sine biologiske foreldre. Den tredje av Havik sine studier, "Samværsundersøkelsen" (2003), vil jeg ikke omhandle fordi den ikke tilfører vesentlig ny kunnskap til min problemstilling.

Selv om Havik sine studier er interessante, er det også svakheter i forhold til hvor relevante de er for mitt prosjekt. For det første kan ikke resultatene sammenliknes med mine. Mens jeg har intervjuet ungdom i fosterhjem, har hun intervjuet fosterforeldre, og også barn som er yngre enn de i mitt materiale. Det kan ha innvirkning på de resultatene hun finner om fosterbarns kontakt med biologiske foreldre. For eksempel kan yngre fosterbarn ha andre tanker og erfaringer ved denne kontakten, og også ha mindre innflytelse og mulighet til å bestemme over denne. Videre er Havik sin studie i retning av å være effekt- og resultatorientert, da hun viser til flere forhold ved kontakten, mens metoden hun benytter ikke gir rom for å begrunne hvordan dette kan ha seg. I min studie vil jeg forsøke å være mer prosessorientert, og prøve å forstå *hvordan* fosterbarna opplever forhold ved denne kontakten på en spesiell måte.

Thørnblad og Holtan (2011) har i sin kvalitative longitudinelle studie om fosterbarn plassert i slekt sett på hvordan de forstår sine familierelasjoner. De intervjuet 17 fosterbarn i 2000, og ni i 2008. Informantene var mellom 9 og 13 år ved første intervju, og mellom 18 og 22 år ved andre intervju. Selv om de fleste av dem beskrev sin biologiske mor som en del av sin familie, varierte det hvordan denne relasjonen var. Mens noen av dem beskrev henne som en nær venninne, omtalte andre dette forholdet som mer fjernt. Videre fortalte de at relasjonen ikke hadde forandret seg noe særlig med tiden; de som hadde erfart at deres biologiske mor var lite tilstede i barndommen, erfarte også dette under intervjutidspunktet. Mens de som hadde en mor som hadde vært aktivt tilstede i barndommen, opplevde også dette i ung voksen alder (Thørnblad og Holtan 2011, 57). En del av fosterbarna gav et annet inntrykk av relasjonen til deres biologiske far; de opplevde han som mer fjern, og at han tok lite initiativ til kontakt. Samtidig beskrev en del av fosterbarna at denne relasjonen hadde blitt noe bedre med tiden (ibid.). Disse funnene er interessante for min studie; vil informantene gi ulike beskrivelser av kontakten med deres biologiske mor og biologiske far? Og anser de disse relasjonene som noe konstant, eller som en prosess og at forholdet til dem forandrer seg med tiden?

"Befringutvalget" har kartlagt og gitt en forskningsbasert fremstilling av kontakten mellom

fosterbarn og deres biologiske foreldre (NOU 2000:12). Utvalget fant at selv om studier viser at fosterbarn kan ha godt av å opprettholde kontakt, og at biologiske foreldre kan være betydningsfulle for dem, er det lite som tyder på at fosterbarna *kun* har positive opplevelser knyttet ved dette (NOU 2000: 12, 89). Fosterbarna har heller ulike erfaringer, og det er derfor ikke lenger så sentralt å stille et generelt spørsmål om det bør være *mye* eller *lite* kontakt. Til grunnlag for nyere forståelse er det heller aktuelt å stille spørsmålet "hvilket omfang av kontakt er best for hvilke barn under hvilke omstendigheter" (NOU 2000: 12, 217).

Videre konkluderte Befringutvalget med at det er *bakenforliggende forhold*, fremfor kontakten i seg selv, som har betydning. Denne tendensen kan ha sammenheng med den påvirkningen utviklingspsykologien har hatt på mye av forskningen de siste tyve årene (NOU 2000:12, 213). I nyere utviklingspsykologi anser en at kontakten må vurderes ut fra forhold ved barnet, fosterforeldre og biologiske foreldre, samt relasjonen dem imellom. Selv om det er mindre fokus på enkelthendelser, er det en forståelse for at både de positive og negative erfaringene påvirker, og at hver av dem kan være med på å både forsterke og svekke barnets opplevelse av kontakten med sine biologiske foreldre (NOU 2000:12, 214). Fosterbarnets erfaringer er komplekse, og en konkret situasjon kan sjelden være med på å endre hele dets oppfatning av dem. Det innebærer at flere ulike forhold, både ved fosterbarnets fortid, nåtid og tenkt fremtid virker sammen, og vil dermed påvirke hverandre gjensidig.

Befringutvalgets rapport er sentral for min studie. Den fastslår at fosterbarna kan synes det er vanskelig å beskrive hvordan de erfarer kontakten med sine biologiske foreldre, fordi det gjerne er flere motstridende forhold som kan ha betydning for hvordan de erfarer denne kontakten. På denne bakgrunn vil det bli interessant å se om dette bekreftes i min studie.

Internasjonale studier

Også internasjonalt ble tidligere studier tatt opp til en ny vurdering. Quinton m.fl. (1997) har utført metaanalyser av 14 sentrale studier som omhandler fosterbarnas kontakt med biologiske foreldre, og deres forskning kan ifølge Ulvik (2002, 70) beskrives som å være både den mest omfattende og henviste oversikten over engelskspråklige studier. Quinton m.fl. (1997) refererer til den engelske Children Act fra 1989, som begrunner betydningen av kontakt på samme måte som den norske barnevernloven. Den engelske lovgivningen vektlegger forhold ved barnets og dets biologiske foreldres rettigheter og til forskningsbasert kunnskap om

positive sider ved kontakten, og negative følger ved å ikke ha kontakt. På den måten vil deres studie også være høyst relevant for norske forhold.

Quinton m.fl. (1997) viser en skepsis til foreliggende dokumentert forskning om effekten av fosterbarns kontakt med biologiske foreldre. De fant at barn og unge reagerer ulikt til ulik tid, og at det ikke er noe forskningsmessig grunnlag for å hevde at slikt samvær er til det beste for barna. Dette samsvarer også med andre studier gjort i nyere tid (Cleaver 2000; Sinclair 2005; Moyers, Farmer & Lipscombe 2006). Sinclair (2005) fant at fosterbarna har ulike erfaringer, og at de som ønsket å være med sine biologiske foreldre først og fremst opplevde samværet positivt, mens de som hadde en slik kontakt mot deres vilje opplevde det som negativt. Selv om dette er funn som nok ikke er så overraskende, er det interessant da det betyr at hva fosterbarna *tenker* om denne kontakten har påvirkning på hvordan de opplever den. Denne innsikten er relevant for min studie, da jeg er interessert i hvordan fosterbarna skaper mening i kontakten med sine biologiske foreldre og hvordan det påvirker deres erfaringer av den.

Videre argumenterer Quinton m.fl. (1997) for at det er bakenforliggende faktorer, fremfor kontakten i seg selv, som er avgjørende for barnets erfaringer. Blant annet viser de til forhold som fosterbarnets relasjon til sine biologiske foreldre, fosterforeldrenes evne til å være emosjonelt tilgjengelige og de biologiske foreldrenes funksjon og psykiske helse. Videre fremholder de at en del av barna anser kontakten som negativ da flere av dem erfarer å måtte dele lojaliteten mellom to familier. Dette er også noe som er relevant å utforske i mitt materiale, og stille følgende spørsmål; opplever fosterbarna å måtte "dele" lojalitet mellom biologiske foreldre og fosterforeldre, og på hvilke måte uttrykker de i så fall dette? Quinton m.fl. (1997, 411) avslutter forskningsrapporten ved å hevde at vi ikke kan være sikre på hvilken effekt fosterbarnas kontakt med biologiske foreldre har, og at det derfor er viktig å forske mer på dette. At det mangler kunnskap på dette feltet er det også andre studier som påpeker (Berridge 1997; Wolkind & Rushton 1994; Ulvik 2002; Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010).

Moyers, Farmer og Lipscombe (2006) kommer også fram til at avgjørelser om kontakt må forstås som sammensatte. De har intervjuet 68 ungdommer som bor i fosterhjem, og disse har svært ulike erfaringer ved kontakten med sine biologiske foreldre. Fortellingene favner alt fra ensidig positive, til nøytrale eller mer negative erfaringer. Noen av fosterbarna fortalte også at

kontakten med en og samme person både opplevdes positiv og negativ. Videre kunne de som hadde god relasjon med den ene biologiske forelderen, ha negative erfaringer eller være sterkt påvirket av fraværet av kontakt med den andre biologiske forelderen. En del av fosterbarna fortalte også at de hadde fått en annen kontakt med sine biologiske foreldre ettersom de har blitt eldre (Moyers, Farmer og Lipscombe 2006). Mens noen av dem uttrykte at forholdet hadde blitt bedre, synes andre det var vanskeligere eller opplevde det som mindre interessant å ha kontakt med foreldrene sine enn tidligere. Også annen forskning påpeker den betydningen fosterbarnets alder har (Schoefield 2003; Schoefield & Stevenson 2009), og viser at eldre barn gjerne reflekterer mer over kontakten og kan kjenne mer på mangfoldige følelser som alt fra sinne til lettelse. Om relasjonen har forandret seg ettersom fosterbarnet har blitt eldre, er noe jeg også ønsker å få innsikt i når jeg intervjuer mine informanter.

Videre fant Moyers, Farmer og Lipscombe (2006, 545) at de som forteller om kontakt med sine biologiske foreldre som noe positivt, begrunner det ut fra at det er identitetsbyggende, at det gir dem en sammenhengende livshistorie og noen de kan "vise til" når det er nødvendig. Disse fortellingene var imidlertid avhengig av hvorvidt og hvordan de skapte mening i og forståelse for sin livssituasjon. Slike funn blir også bekreftet i andre studier (Cleaver 2000; Sinclair 2005). Dersom fosterbarnet gir en forklaring for seg selv som det kan akseptere, og dersom det forstår hensikten med kontakten, vil det ha betydning for hvordan det opplever den. Og hvis barnet håndterte avvisninger og det å bli sviktet på måter som gav en mening, fortalte det også om kontakten på en positiv måte. Moyers, Farmer og Lipscombe (2006, 558) fant også at det var positivt dersom fosterbarna hadde dannet seg et realistisk bilde av sine biologiske foreldre.

Som beskrevet viser forskning ulike aspekter som er avgjørende for hvorvidt barn og unge opplever kontakt med biologiske foreldre som god og meningsfull. Med bakgrunn i denne kunnskapen, ønsker jeg å undersøke nærmere hvilken *mening* ungdommen tillegger fortiden med sine biologiske foreldre, og om det er avgjørende for deres historier.

Fortsatt store kunnskapshull

Selv om det er en tendens til at forskningen har blitt mer nyansert, påpeker flere studier og annen litteraturgjennomgang at det fortsatt er behov for mer forskning på fosterbarns kontakt med biologiske foreldre (Berridge 1997; Wolkind & Rushton 1994; Ulvik 2002; Ulvik 2009; Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010; Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter 2013;

Quinton m.fl. 1997). Rapporten "Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus" presenterer nordiske og europeiske studier fram til 2009, og konkluderer også med at vi mangler forskning om fosterbarns erfaringer ved kontakten med sine biologiske foreldre (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010, 42). Til nå er det ikke god nok dokumentasjon på dette feltet, og vi kan derfor ikke si med sikkerhet om barn og unge bør eller ikke bør ha kontakt med sine biologiske foreldre. Denne usikkerheten kan sees i sammenheng med at erfaringer ved kontakten i flere tilfeller verken er ensidig positiv eller negativ, men heller oppleves som kompleks. Det er derfor ikke særlig overraskende at studier viser at det er vanskelig å gi entydige svar på hvordan fosterbarn erfarer denne kontakten.

Videre er forskningen først og fremst *effekt- og resultatorientert*, med kvantitative studier som blant annet omhandler hvorvidt barnets kontakt med biologiske foreldre bidrar til færre utilsiktede flyttinger (Ulvik 2002; Ulvik 2009). Tilsvarende er det få kvalitative studier som tar for seg hvordan fosterbarn opplever og skaper mening i denne kontakten (Ulvik 2002; Ulvik 2009; Cleaver 2000; Havik og Moldestad 2003; Havik 2008). Siden jeg er interessert i fosterbarnas *opplevelser*, er ikke den forskningen som omhandler resultater så relevant for min studie. Jeg har derfor lagt vekt på å vise forskning som er mer prosess- enn effektorientert. I tillegg er forskning om fosterbarns situasjon i stor grad basert på fosterforeldre eller saksbehandlere som informanter. Tilsvarende er det få studier der fosterbarn er med i utvalget. Det kan ses i sammenheng med at fosterbarna gjerne beskrives som "sårbare", og at forskere derfor vegrer seg for å intervju denne gruppen (Strandbu og Thørnblad 2010, 16-17).

Det er med bakgrunn i dette kunnskapshullet nødvendig med mer forskning på hvordan barn og unge skaper mening til og opplever den situasjonen de er i. Jeg har funnet få studier som utforsker hvordan fosterbarn forstår kontakten med sine biologiske foreldre, og ønsket å snakke med ungdom som bor i fosterhjem nettopp fordi det er *kunnskapsmessig* nødvendig. Kunnskap fra effektforskning, såkalt generalisert kunnskap, vil aldri kunne erstatte behovet for å utforske den enkeltes unike erfaringer (Ulvik 2009, 24). Videre er jeg nysgjerrig på om informantenes beskrivelser er sammenfallende med studier gjort tidligere. På den måten håper jeg at denne studien vil bidra til økt kunnskap om det unike og særegne i de enkelte ungdommers opplevelser og meningskaping, samt beskrive deres "komplekse" og "mangfoldige" erfaringer av kontakten med sine biologiske foreldre. For å få en nærmere forståelse av dette, vil jeg både vise til praktiske og konkrete eksempler fra fosterbarna selv.

Kapittel 3 – Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg trekke fram det teoretiske grunnlaget som jeg har benyttet i min analyse av fosterbarns kontakt med biologiske foreldre. Først presenterer jeg symbolsk interaksjonisme, og hvorfor dette perspektivet vil være nyttig ut fra problemstillingen. Deretter redegjør jeg for George Herbert Mead, som er sentral innenfor symbolsk interaksjonisme. Etter dette beskriver jeg teori om "signifikante andre", for senere i analysen å kunne diskutere hvorvidt biologiske foreldre anses som betydningsfulle for fosterbarna. Avslutningsvis vil jeg fokusere på oppfatninger av hva en familie er, et aspekt som også vil diskuteres i analyse av empirien.

Symbolsk interaksjonisme

Som nevnt tidligere, ønsker jeg å få tak i hvilke forståelser fosterbarna har av kontakten med sine biologiske foreldre. I den forbindelse har jeg først og fremst latt meg inspirere av symbolsk interaksjonisme da dette perspektivet kaster lys over relevante sider ved fosterbarnas fortellinger. Symbolsk interaksjonisme kan beskrives som et analyseverktøy eller et perspektiv som er rettet mot å *forstå* den sosiale virkeligheten (Levin og Trost 2005a, 10). Det har altså et fokus på å forsøke å sette seg inn i den andres forestillingsverden, fremfor å forklare eller studere årsakssammenhenger.

Ifølge Blumer (1986, 2) bygger symbolsk interaksjonisme på tre grunnleggende premisser. For det første er våre handlinger styrt av hvordan vi *definerer* en konkret situasjon. Vi handler ut fra den mening en hendelse har for oss. Det innebærer at for å forstå en annen, må vi forstå denne personen ut fra den konkrete livsverden han er i, og dets tolkning av det som har hendt (Levin og Trost 2005b, 107). Hendelsene har i seg selv ikke en direkte betydning. Det avgjørende er ikke hva som konkret skjer, men heller hvordan vi tolker det som skjer. Dette leder til det andre premisset innenfor symbolsk interaksjonisme; våre meninger konstrueres og endres gjennom en fortolkende prosess. Det innebærer at samhandling ikke er noe som er *mellom mennesker*, men mellom vår *tolkning* av disse relasjonene. Hvordan vi forstår en situasjon, og hva vi gjør med den, må for det tredje ses i sammenheng med den påvirkningen *omgivelsene* har på oss (Blumer 1986, 2). Omgivelsene har en innvirkning på hvordan vi tolker en konkret situasjon, og også hva vi forteller om oss selv. Våre meninger oppstår altså gjennom interaksjon med andre.

Symbolsk interaksjonisme kan kaste lys over hvordan fosterbarnas fortellinger både er *sosiale* og *subjektive*. *Sosiale*, ved at det de forteller vil være påvirket av de omgivelsene de er en del av. Hvordan de forstår kontakten med sine biologiske foreldre, kan være avhengig av hvordan samfunnet rundt dem anser denne kontakten. Det innebærer at de kan ha lært at det er noen måter som er mer "riktige" å forstå verden på enn andre. Fosterbarnets fortellinger vil derfor til en viss grad være påvirket av hva andre mener. Videre må vi anerkjenne fosterbarnas erfaringer som *subjektive*, ved at de beskriver kontakten med sine biologiske foreldre ut fra hvordan de aktivt tolker denne. For å forstå deres opplevelser, må vi innse at de definerer situasjonen på ulike måter.

Mead – Selvet som noe prosessuelt

Mead (1863-1931) har hatt en avgjørende betydning innenfor symbolsk interaksjonisme (Levin og Trost 2005a, 38). Hans teorier kan bidra til å få innsikt i fosterbarnas livssituasjon som noe mer enn et resultat av deres fortid, og at deres fortellinger også er en del av en sosial konstruert prosess. Hvordan ser han på Selvet?

"Me" og "I"

Mead ser på Selvet i interaksjon mellom "Me" og "I" (Mead 2005). "I" representerer det vi erfarer i nået, og forandres kontinuerlig. Det gjenspeiler hvordan vi responderer på en situasjon. Selvets "I" er utøvende og handlende, og åpner dermed for at vi kan være spontane og kreative. Men hva som skjer i denne delen av Selvet er usikkert og flyktig, akkurat som nået. Det er altså på grunn av "I" at vi kan overraske oss selv med det vi gjør. For vi vet ikke akkurat hvordan vi vil handle i de ulike situasjonene. Videre er "I" til en viss grad det Selv vi identifiserer oss med (Mead 2005, 202).

"Me" representerer derimot fortiden og alle våre tidligere opplevelser. Her ligger vår oppmerksomhet eller bevissthet på de sosiale forventningene og de internaliserte normene fra andre (Mead 2005, 223). Vi internaliserer andres handlinger, vi vet hva andre forventer av oss og hva konsekvensene er av det vi gjør. Denne delen av Selvet kan også beskrives som en avspeiling av omgivelsene som har blitt innarbeidet i oss. Det er på den måten vår samvittighet. "Me" er også det vi gjerne kaller hukommelsen, det er her vi lagrer alle våre erfaringer av oss selv og av andre (Levin og Trost 2005a, 40).

Selvets "Me" og "I" kan ikke ses på som uavhengige av hverandre" (Mead 1934, 178). Så snart Selvets "I" har gjort noe, har det blitt til fortid og blitt lagret i Selvets "Me" (Mead 2005,

202). Videre er Selvets "Me" både begrensende og berikende. For vårt "Me" styrer og bremser den mer spontane "I". Samtidig vil det vi lagrer i "Me", som blir aktualisert i "I", gi oss mulighet til å forandre oss. Alle de ulike handlingsalternativene vil som nevnt være lagret i "Me", og derigjennom vil vi kunne respondere gjennom "I". Men samtidig vet vi ikke nøyaktig hvordan vi vil svare på den situasjonen vi er i. Det vi faktisk gjør er dermed noe annerledes enn det vi kan se for oss. Vi kan dermed ikke forutsi hva vi gjør og hva som kommer til å skje (Mead 2005, 202-204).

Ved å beskrive Selvets "Me" og "I" kan vi få innsikt i at dannelsen av Selvet er en kontinuerlig og sosial prosess (Mead 2005, 205). Vi vil veksle mellom disse delene av Selvet, der vi både har en bevissthet ved det vi gjør og der vi hele tiden vil erfare noe nytt. Vår personlighet er derfor ikke først og fremst stabil, men heller noe som kan beskrives som en prosess som foregår over tid. Samtidig er Selvet også noe fast. For Selvets "Me" gjør oss i stand til å handle i samsvar med det vi tidligere har lært, og ut fra samfunnets forventninger til oss. Det vi har internalisert i "Me" vil i alle fall til en viss grad styre oss og er dermed med på å påvirke det vi gjør (Mead 2005, 222-223). Ved at Selvets "I" interagerer med "Me" blir følgende spørsmål aktuelle: Hvordan definerer ungdommene de tidligere erfaringene som ledet til fosterhjems plasseringen? Og hvordan ser de på sine biologiske foreldre i dag?

Virkeligheten er alltid i nået

Når fosterbarna forteller om noe, vil de alltid rekonstruere det som har skjedd ut fra nåtidige erfaringer: "Life is a happening; things take place; the novel arises; and our intelligence shows itself in solving problems" (Mead 1936, 508). Med nye opplevelser vil de få en annen innsikt og forståelse av det som har vært. Det er ut fra nået at fortiden må forstås. Dermed må vi regne med kontinuerlige forandringer i Selvet. Det er det flyktige øyeblikket som bestemmer hva fosterbarna forteller og hvordan de fortolker sin situasjon både i fortid og nåtid. Dermed vil de erfaringene fosterbarna gir av fortiden og kontakten med sine biologiske foreldre aldri kun være en beskrivelse av denne, men heller en "konstruert" eller "fortolkende" fortid ut fra nåtidens logikk (Mead 1934, 335). Fosterbarnas forståelser av denne kontakten vil alltid fylles på av nye hendelser. Det innebærer at deres "Me", beholderen, er noe *mer* enn deres "I", det de opplever her og nå. Gjennom "Me" fortolker de alt det de erfarer.

Det fosterbarna forteller om nåtiden er også rettet mot en tenkt framtid. Deres fortid og

framtid er på den måten glidende overganger som alltid inkluderes inn i nåtiden (Mead 1936, 299). Det er det som akkurat har skjedd, det som skjer nå og det som vi forestiller oss vil skje i framtiden som gir erfaringer til nået. Når fosterbarna forteller noe, vil de derfor fortelle med bakgrunn i det de husker å ha erfart, samtidig ut fra det de forventer og forutsier at skal skje senere. Fosterbarnas følelser i nået gjenspeiler også blandede følelser av både fortid og fremtid. For vi kan både være provoserte og stolte av det som har skjedd, samtidig som at vi både har forventninger og frykt knyttet til det som kommer til å skje (Flaherty 1999, 9).

Også Bruner (1990, 121) påpeker at vi alltid vil forstå nåtiden i lys av en tenkt framtid. Fosterbarnas evne til å skape mening til situasjonen, er slik basert på både fortid, nåtid og (tenkt) framtid; "We believe (or "know") that people hold beliefs not only about the present but about the past and future, beliefs that relate us to time conceived of in a particular way – our way (...)" (Bruner 1990, 39). Det innebærer at når fosterbarna forteller om framtiden, vil de beskrive det på *sin* måte, slik at de kan skape mening til disse fortellingene.

Videre vil måten vi definerer framtiden på, bli bestemmende for hva vi gjør i nået (Mead 1936, 301). Dermed vil fosterbarnas framtidsvisjon, om de oppfatter den som trygg, usikker eller kanskje til og med "skremmende", påvirke hvordan de tolker og oppfatter sin livssituasjon i nåtiden.

Vi tolker ut fra det som er meningsfullt for oss

I stedet for å forstå handlingene ut fra en stimuli-respons-sekvens, benytter fosterbarna altså bestemte stimuli, og responderer på bakgrunn av disse. De vil ikke reagere umiddelbart og intuitivt på en bestemt stimulus, men vil heller tolke enhver situasjon ut fra det de ser på som meningsfullt (Flaherty 2011, 4; Mead 1936, 302). Det å skape mening er derfor i seg selv en fortolkende prosess. Først velger vi ut det som gir mening for oss, vi kommuniserer med oss selv (Blumer 1986, 5). Deretter blir vår fortolkning til et spørsmål om hvordan vi håndterer de meningene vi skaper for oss selv. Vi velger ut og endrer meningen i lys av det nået vi er i.

Fosterbarna tar altså med den stimuli som "passer best" ut fra den situasjonen de er i. På den måten har de mulighet til å velge *noen* beskrivelser av virkeligheten fremfor noen andre. Det innebærer at det ikke er tilfeldig hvilke stimulus de benytter seg av for å forstå fortiden, men at de trekker fram og ser på fortiden ut fra nåtiden, og dermed bidrar til å skape mening. Framfor å se på fortiden som determinerende, det vil si bestemt en gang for alle, er fortiden og

nåtiden heller berikende for dem fordi de velger ut det de erfarer som gir mening i nået.

Som nevnt handler vi ut fra den mening en situasjon har for oss (Blumer 1986, 51). Thomas sier noe lignende i teoremet "If men define situation as real, they are real in their consequences" (Thomas og Thomas 1928, 572). I tillegg til at vi tolker situasjoner ulikt, vil vi også *handle* ut fra hvordan vi definerer situasjonen. Hvordan fosterbarna ser på kontakten med sine biologiske foreldre, vil altså påvirke hva de *gjør* med situasjonen. Det vil dermed i analysen være interessant å diskutere hva fosterbarna gjør når de er med sine biologiske foreldre, for slik å få tak i hvordan de fortolker det nået de er i.

Mening skapes i interaksjon med de generaliserte andre

Videre tolker vi en situasjon og våre ønsker ut fra gjeldende sosiale normer, og forsøker å tilpasse situasjonen ut fra disse (Mead 1967, 334). De sosiale normene kan dermed styre fosterbarnas oppfatninger og hva de anser er riktig å gjøre i et hvert tilfelle. Mead (2005, 182-183) snakker i den forbindelse om de *generaliserte andre*, som er omgivelsenes forventninger til Selvet. Vi tar inn over oss de generelle rollene til den generaliserte andre, og ser oss selv gjennom slik vi tolker at de oppfatter oss. De generaliserte andre må ikke forveksles med å være de som er i våre omgivelser, men er vår fortolkning av disse omgivelsene, det internaliserte normsystemet som har blitt en del av oss og som dermed påvirker oss (Levin og Trost 2005b, 120). Eller i Blumers ord "the abstract community" (Blumer 1986, 13).

Ved å se oss selv i lys av de generaliserte andre, og integrere de normene og forventningene omgivelsene stiller til oss, kan vi se oss selv fra utsiden og være i stand til å handle ut fra omgivelsenes krav. På den måten er det de rundt oss som definerer hvem vi skal være (Blumer 1986, 12-13). Vi ser oss selv ved at vi *tolker* eller forestiller oss hva den generaliserte andre mener om de ulike situasjonene. De generaliserte andre har altså en innvirkning på hvordan fosterbarna definerer en gitt situasjon, og dermed også deres forestillingsverden – hva de tenker om fortid og framtid. Hva den enkelte mener i en gitt situasjon, vil altså være i interaksjon med den generaliserte andre. Dermed må også Selvet ses på som en kontinuerlig prosess, der det hele tiden interagerer med omgivelsene.

Blumer (1986) beskriver også hvordan våre meninger er skapt og forhandlet i et større sosialt fellesskap, og at de blir til i samhandling med andre. Våre meninger konstrueres,

oppretholdes, svekkes, styrkes og endres gjennom en sosialt definerende prosess (Blumer 1986, 20). Siden fosterbarnas meninger forstås som offentlig konstruerte, betyr det at de vil tolke og forhandle disse ut fra hva som anses som "offentlig" tilgjengelig. Det betyr at fosterbarnas tolkning av omgivelsene vil danne grunnlag både for hvordan de erfarer kontakten med sine biologiske foreldre og for hvordan de handler.

Signifikante andre

Hvem er det fosterbarnet ser på som sine nærmeste, og hvem er det som påvirker dets måter å være på? Forteller fosterbarnet at det har god tilknytning til både sine biologiske foreldre og fosterforeldre? Og kan den gode relasjonen til den ene i foreldreparet være på bekostning av relasjonen til den andre i paret? Slike spørsmål er avgjørende for hvilken betydning de biologiske foreldrene har for den unge. De personene som anses å være betydningsfulle for oss, bruker vi å kalle våre *signifikante andre* (Sullivan 2012, 13). Mange tillegger Mead æren for dette begrepet, selv om han selv ikke benyttet det. Det er vanskelig å si hvem som kom med dette begrepet først, men det er kjent at Henry S. Sullivan snakket om "de signifikante andre" allerede på 1940-tallet (Rye 2013, 174; Helgeland 2003, 11).

"De signifikante andre" er de som den unge bryr seg om, hører på og mottar råd fra, og som dermed har stor påvirkningskraft på en (Sullivan 2012, 13). Når vi tenker, interagerer vi med de betydningsfulle andre i tankene våre, og dermed får de innvirkning på hvordan vi definerer en gitt situasjon (Levin og Trost 2005a, 58-60). Videre vil andre være betydningsfulle for oss ut fra hva de mener om oss, og vi ignorerer, overdriver eller endrer det som ikke samsvarer med hvordan vi oppfatter oss selv (Levin og Trost 2005b, 119).

Hvorfor det er slik at noen gis en posisjon som særlig betydningsfulle fremfor andre, kan være vanskelig å forklare. En persons betydning vil ikke nødvendigvis være avhengig av om denne har vært mye tilstede, ei heller om relasjonen har vært preget av positive erfaringer (Helgeland 2003, 17-18). For eksempel kan andre være signifikante i kraft av at en føler seg bundet til relasjonen (Rye 2013, 178). Det innebærer at fosterbarnets biologiske mor kan være signifikant fordi hun har rollen som "mor", selv om hun verken er tilstede eller har en positiv innvirkning på fosterbarnet. Personer kan også ha ulik betydning avhengig av tid og situasjon, selv om det gjerne er de biologiske foreldrene som har størst betydning i barndomsårene (Sullivan 2012, 11). Selv om jeg ikke spør dem om deres biologiske foreldre er signifikante

andre for dem, er dette et relevant spørsmål å stille til materialet. Dette må igjen ses i sammenheng med hvordan de vil forstå seg selv og sin situasjon i framtiden. De vi ønsker å bringe med oss inn i vår fortelling om framtiden, er de vi gjerne ser på som betydningsfulle for oss (Helgeland 2003, 14).

Det er ikke umiddelbart enkelt å forstå hvordan personer som verken har vært mye tilstede eller har hatt en spesielt positiv påvirkning på oss, likevel kan anses som betydningsfulle. For å forstå dette, kan det være nyttig å illustrere eller sammenligne det med å se hele verden gjennom et mikroskop – der vi kun ser det som er forståelig, og vil ha vanskeligere for å se det ubegripelige (Sullivan 2012, 13). Det betyr at forestillinger om de som fosterbarna anser som betydningsfulle for dem, kan opprettholdes, uansett om de er positive eller negative. Slik bidrar det til at fosterbarna også kan skape mening ved den situasjonen de er i.

Noe av det de signifikante andre gjør, kan virke uforståelig for oss. Da oppstår det gjerne en konflikt som vi ser oss nødt til å finne ut av for å kunne skape en meningsfull livshistorie (Levin og Trost 2005b, 118). Vi kan da forsøke å ekskludere disse personene fra å være betydningsfulle for oss, og kanskje heller få noen nye viktige personer i livet vårt. Et annet alternativ er, som beskrevet tidligere, å omdefinere våre forståelser slik at de passer til en meningsfull nåtid.

I dette prosjektet er jeg spørrende til hvem som får posisjon til å være signifikante andre for ungdommene. Har fosterbarnas biologiske foreldre blitt erstattet med fosterforeldre som signifikante andre? Eller oppfatter de kanskje både sine biologiske foreldre og fosterforeldre som særlig signifikante?

Familieforståelser

Fosterbarna har opplevd å måtte flytte *fra* et hushold, og *inn* i et annet. De er en del av et "kontraktbasert" offentlig fosterhjem. I hvilken grad preger dette fosterbarnas familieforståelser? Betyr det å flytte ut av husholdet også en oppløsning av kjernefamilien?

Vi snakker ofte om en "familie" som en kjernefamilie, og andre familieformer blir gjerne vurdert ut fra at kjernefamilien er sett på som en slags standard (Levin 1994, 89). Den biologiske familien blir kalt "vårt samfunns grunnleggende enhet" (art 16, FNs verdenserklæring om menneskerettigheter), underforstått at de biologiske båndene er spesielt

viktige fordi det er den sammenbindende faktoren i samfunnet. Dette kan være problematisk. For når vi definerer en familie kun som en kjernefamilie, eller de en er i biologisk slektskap med, kan det lett føre til en forståelse av at det er slik det *bør* være, og at dette er en "universell norm" (Bourdieu 1998, 69). Det "vanlige" har blitt det "riktige", og dermed det som anses som den normative kraften.

På den annen side har nye familiepraksiser medført en utvidelse av hva en familie kan være. En reportasje vist på NRK Dagsrevyen (03.02.2015) innledet med å si at "en familie kan være så mangt i 2015". Vi har i dagens samfunn et større mangfold av hva en "familie" kan være. Skilsmisser og nye familiemodeller har bidratt til at vår forståelse av hva en "familie" er, har endret seg. Vi *er* ikke en del av en familie, men vi *gjør* familie (Finch 2007,70). Familie er noe som gjøres ved at vi har mulighet til å endre vår forståelse av hvem vi definerer som vår familie, og ved at vi forteller om praksiser som bekrefter våre familierelasjoner. I stedet for å se på familien som en fast enhet, er det derfor mer hensiktsmessig å snakke om ulike familier og familiepraksiser (Ellingsæter og Leira 2004, 16; Bourdieu 1996, 20; Levin 1994).

På tross av at vi gjerne er klar over at "en familie kan være så mangt", er det nok fremdeles en etablert sannhet om at kjernefamilien er en norm. Dette fremkommer i en rapport fra "Befringutvalget", der det biologiske prinsipp er så etablert at det ikke stilles spørsmålstegn ved: "De grunnleggende verdiene er av en slik karakter at de grunngir seg selv. Vi trenger ikke motivere dem ved hjelp av andre verdier (...) en av de bærende grunnverdier [er] forankret til det såkalte biologiske prinsipp" (NOU 2000: 12, 81; 87). Også i Stortingsmelding fra 2002 blir posisjonen til det biologiske prinsipp bekreftet: "Tilknytning til dei biologiske foreldra er i seg sjølv ein ressurs for barnet", uten å begrunne hvorfor det er en egenverdi i seg selv. (St.meld. nr. 40, 2001-2002, s.10).

Hvordan fosterbarna tolker sine familierelasjoner må ses i lys av hvordan de tolker samfunnets forståelse av hva en familie er og kan være. Det innebærer at fosterbarnas beskrivelser både kan ses ut fra kjernefamilien som "universell norm", og ut fra "nye" måter å *gjøre* familie på. Følgende spørsmål vil derfor være aktuelle å stille til den senere analysen: Hvordan forstår fosterbarna det å være en del av en fosterfamilie? Definerer de seg som "annerledes", eller tolker de sine familierelasjoner som mer vanlige i lys av de ulike familiepraksisene som er i dagens samfunn?

Kapittel 4 – Metodiske valg og framgangsmåter

Innledning

Som det kommer fram i kapittel 2, fant jeg få studier som tar for seg hvordan fosterbarna opplever å ha kontakt med sine biologiske foreldre. Stort sett var disse kvantitative og med fokus på enten fosterforeldrenes, saksbehandlernes eller de biologiske foreldres perspektiv. Felles for studiene er at det etterlyses mer kunnskap på feltet, spesielt der barn og unge er informanter. Videre er det et ønske om mer fokus på prosesser, som hvordan barnets kontakt med biologiske foreldre blir gjennomført (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010; Ulvik 2002; Ulvik 2009). Jo mer forskning jeg leste, jo flere spørsmål satt jeg igjen med. Flere av studiene påpekte at de unge hadde ambivalente følelser omkring kontakten, uten å si så mye mer om hva det innebar.

For å få tak i ytterligere kunnskap og innsikt i fosterbarnas erfaringer, fant jeg det nødvendig å reflektere over ulike metodevalg. Siden et godt forskningsprosjekt fordrer å kunne redegjøre for valg som har blitt tatt og å kunne gi en sammenhengende fremstilling av hvordan en har kommet fram til resultatene (Widerberg 2001, 17-18), vil jeg her bruke plass på å beskrive valg av metode og hvordan denne studien ble gjennomført, samt begrunne noen av de avgjørelsene jeg tok. Ved å gi en utdypende gjennomgang av hvordan jeg har gått frem, og bakgrunnen for disse valgene, håper jeg å underbygge kvaliteten på dette prosjektet.

Kvalitativ metode som utgangspunkt

Tidlig i forskningsprosessen måtte jeg bestemme meg for om jeg ville benytte *kvantitativ* og/eller *kvalitativ* metode for å få svar på spørsmål stilt i problemstillingen: Hva er fosterbarnas opplevelser med å ha kontakt med sine biologiske foreldre? De ulike tilnærmingene bidrar med forskjellig type kunnskap (Fossåskaret 1997, 11). Mens kvalitativ metode først og fremst er innholdssøkende, er kvantitativ forskning mer innholdsstyrt (Widerberg 2001, 15). Det vil si at kvalitative studier har som hensikt å belyse fenomenets karakter og beskaffenhet, mens kvantitative studier er nyttig for å fastslå mengde av et fenomen, og der det sentrale er å finne ut av forekomst og sammenhenger.

Dersom jeg benytter meg av kvantitativ metode, for eksempel ved å sende ut spørreskjemaer til et visst antall fosterbarn, kan jeg blant annet få svar på *hvor ofte* fosterbarn har kontakt med sine biologiske foreldre, og hvilke sammenhenger det er mellom deres kontakt og andre

variabler, som for eksempel om yngre barn har oftere kontakt enn eldre med sine biologiske foreldre. På den måten ville jeg hatt mulighet til å få bekreftet eller avkreftet mye av den allerede foreliggende forskningen som er innenfor feltet, og som i stor grad er preget av å være resultat- og effektorientert, og som generaliserer til hele populasjonen. Det er imidlertid ikke det som er mitt formål med prosjektet, da jeg er interessert i å få fram kunnskap om prosesser – hva skjer i kontakten fosterbarna har med sine biologiske foreldre? Hvordan foregår denne kontakten, og hva tenker de rundt den? En fordel med et kvantitativt design er at forskeren kan generalisere sine resultater til nettopp hele populasjonen. I en kvalitativ studie vil ikke utvalget kunne gi et slikt representativt bilde av populasjonen. Her vil informantens fortelling være verdifull i seg selv, der spørsmålene som stilles er *hvordan* og ikke *hvorfor*, og der målet ikke er å kunne gjengi en "ekstern virkelighet". Innenfor den kvalitative forskningen må derfor resultatene tolkes som interessante fenomener *i seg selv* fremfor *representative* fenomener (Fossåskaret 1997, 15-16).

Videre måtte jeg avgjøre *hvordan* jeg skulle utføre den kvalitative forskningen. Jeg kunne ha gjennomgått journaler, og analysert det som står om fosterbarnas kontakt med biologiske foreldre i disse dokumentene. Jeg kunne også ha sendt ut spørreundersøkelser. En svakhet ved begge disse tilnærmingene er at det er vanskelig å stille oppfølgingsspørsmål til det skriftlige materialet. Et annet alternativ vil være å intervju representanter for fosterbarna, som fosterforeldre eller saksbehandlere. Dette vil, i likhet med å analysere journaler, være *tolkninger* av fosterbarnas fortellinger. Siden jeg ser det som interessant å forske på barnas *egne* erfaringer, og siden det finnes lite forskning der barn og unge er informanter, ser jeg det som mest hensiktsmessig å benytte unge som subjekter i min forskning.

Deretter bestemte jeg meg for hvordan jeg ville tilnærme meg fosterbarna. Temaets karakter og tidsdimensjon gjør at *observasjon* som metode er lite aktuelt. Å observere er både tidkrevende og ikke realistisk gitt omfanget av en masteroppgave. Jeg anser det heller ikke som hensiktsmessig å benytte *fokusgruppeintervju*, siden fosterbarna kan synes det er utfordrende å snakke om sin kontakt med biologiske foreldre med flere tilstede. Det kan være tema barna har vonde erfaringer med, noe som ville vært problematisk å dele med en større gruppe. Etter å ha reflektert over ulike alternativer, ble det tydelig at den mest hensiktsmessige metoden for å få svar på mine spørsmål ville være å ha inngående *intervjuer* med hver av informantene. Det kvalitative forskningsintervjuet er egnet til å kunne forstå verden sett fra informantens side, og hvordan han reflekterer over og erfarer sin livssituasjon.

Denne tilnærmingen er også nyttig fordi det åpner for å kunne stille oppfølgingsspørsmål, og for at nye og uventede temaer kan belyses (Fossåskaret 1997; Kvale og Brinkmann 2009).

Populasjon og utvalg

Populasjonen i denne undersøkelsen er alle barn og unge som bor i fosterhjem. Den avgrenses dermed til å gjelde de som har blitt plassert av barnevernet med bakgrunn i et behov for omsorgsovertakelse. Med dette inkluderer jeg ikke tilfeller der barna er plassert i barnevernsinstitusjon. Utover populasjonen gitt over var det nødvendig å innskrenke utvalget ytterligere ut fra viktige kriterier, samtidig å ha bredest mulig utvalg. Jeg satte derfor opp følgende fem utvalgs-kriterier:

1. Det første kriteriet er at informantene skal være mellom 16 og 19 år. Dette utvalgs-kriteriet ble valgt med bakgrunn i at de over 15 år selv kan avgjøre om de vil delta, og at jeg derfor ikke vil være avhengig av å få samtykke fra fosterforeldre og biologiske foreldre.
2. Mitt andre utvalgs-kriterium er at studien skal bestå av både gutter og jenter. Begrunnelsen for dette er at informantens kjønn kan være avgjørende for hva fosterbarna har erfart, og hvordan de tolker sin livssituasjon.
3. Det tredje utvalgs-kriteriet er at informantene skal bo på Sør- eller Østlandet. Kriteriet ble satt fordi det var praktisk og økonomisk overkommelig for meg.
4. Jeg går ut fra at de fosterbarna som har bodd i fosterhjemmet over lengre tid har en annen erfaring enn de som har bodd der i kortere tid. Siden jeg ønsker variasjon i utvalget, blir derfor mitt fjerde utvalgs-kriterium at ungdommene skal ha vært i fosterfamilien fra ett til ti år.
5. Det femte utvalgs-kriteriet er at ungdommene ikke skal ha en for stor problembelastning. Begrunnelsen for dette er at barn og unge *kan* synes det er belastende å delta i forskning, og at dette kanskje spesielt gjelder de som er tydelig preget av sin livssituasjon.

Rekruttering av informanter

Før jeg kunne rekruttere informanter, måtte jeg søke om godkjennelse hos personvernombudet for forskning ved *Norsk Samfunnsvitenskapelig Datajeneste* (NSD). Prosjektet ble godkjent 03.09.14.

Jeg måtte avgjøre hvordan jeg skulle komme i kontakt med fosterbarna. I startfasen vurderte

jeg å kontakte "Barnevernsproffene", som består av unge i barnevernet som informerer om sine erfaringer med mål om å få et bedre barnevern. Her er det nok en del fosterbarn som ville vært positive til å dele sine opplevelser med en mastergradsstudent. På en annen side vil representanter for "Barnevernsproffene" kanskje komme med beskrivelser de allerede har uttalt seg om offentlig, og dermed ville ikke denne studien tilført kunnskap som ikke allerede var kjent. I tillegg kan deres fortellinger være påvirket av andre innad i organisasjonen. Etter å ha rådført meg med veileder fant jeg det derfor mest hensiktsmessig å kontakte barneverntjenesten, og be dem hjelpe meg med å komme i kontakt med fosterbarn. Jeg ville på denne måten med stor sannsynlighet få historier av barn og unge som ikke hadde vært publisert tidligere, noe som ville være bedre for analysen.

Jeg ville derfor ringe ulike barneverntjenester, informere kort om prosjektet, og spørre om de ville bidra med å skaffe informanter. De som stilte seg positive, ville så bli spurt om å ta kontakt med aktuelle fosterbarn for å be om deres tillatelse til å formidle telefonnummer til meg. Slik ville barneverntjenestens oppgave kun være å formidle kontakt, mens det var jeg som skulle informere om prosjektet og få samtykke fra fosterbarna til å delta. Jeg ville på denne måten opptre som eneansvarlig for kontakten med informantene og for prosjektet. Deretter var planen å ringe fosterbarna for å fortelle om prosjektet, forhåpentligvis få samtykke til å intervju dem, og avtale tid og sted for intervju. Jeg ville gjerne komme hjem til dem, og intervju dem på deres eget rom. Begrunnelsen for dette var en antagelse om at når ungdommene er på sin "hjemmebane", vil de føle seg mer avslappet enn dersom vi hadde møttes et annet sted. I tillegg ville det også bidra til at jeg kunne gjennomføre samtalen uten forstyrrelser fra andre, samt at det ville være tidsbesparende for informantene.

Utfordringer med å få tak i utvalget

Det viste seg at det tok lengre tid enn antatt å få rekruttert informanter. Jeg har kontaktet i alt hele 18 barneverntjenester for å komme i kontakt med ungdommer som tilfredsstillte de utvalgsriteriene jeg la til grunn. De fleste sa at de ikke hadde mulighet til å formidle kontakt. Noen begrunnet det med at de ikke hadde ressurser nok, andre med at det ville være en for stor påkjenning for ungdommene, og det var også enkelte som sa at de ikke hadde fosterbarn som samsvarte med utvalgsriteriene. En leder for barneverntjenesten sa hun kunne hjelpe meg med å komme i kontakt med ungdom som *tidligere* hadde bodd i fosterhjem. En annen leder tilbød seg å stille til intervju, fordi hun selv hadde meninger om dette temaet. Jeg fikk

inntrykk av at hun ved dette ikke godtok meg som ansvarlig for prosjektet. Hun var villig til å sette av tid til å bli intervjuet, men tilbød seg ikke å hjelpe meg med å skaffe informanter.

Enkelte barneverntjenester måtte jeg kontakte flere ganger, og jeg måtte være relativt pågående for å få dem til å kontakte ungdommene. Etter omlag to måneder, forstod jeg at jeg måtte være "tøffere" for å få nok informanter. Blant annet gav jeg en tidsfrist til dem som tidligere hadde stilt seg positive til å hjelpe. Det ble et vendepunkt i denne prosessen, og etter dette tok det ikke lang tid før jeg kom i kontakt med tilstrekkelig antall aktuelle informanter. På den måten ble denne delen av prosessen også en personlig læring for meg.

Det kan være ulike grunner til at en del barneverntjenester var forholdsvis motvillige til å bidra til prosjektet, og at det for enkelte tok lang tid før de kontaktet aktuelle fosterbarn. For det første kan det komme av knapphet på ressurser. Å hjelpe mastergradsstudenter er ikke noe barneverntjenesten er lovpålagt, og av den grunn blir det nok ikke prioritert. Selv om deres oppgave kun var å *formidle* kontakt, kan det være at dette i seg selv for dem ble oppfattet som "enda en oppgave". Et annet moment kan være en eventuell mangel på autoritet jeg uttrykte i samtale med saksbehandlere. Jeg er en ung student og har ingen tidligere erfaring fra forskning, noe som nok førte til at jeg virket litt usikker i samtaler med de i barnevernstjenesten. Det kan ha bidratt til at jeg ikke viste nok tyngde og heller ikke benyttet meg av den makt jeg har som leder av dette prosjektet i møte med barneverntjenesten.

På grunn av utfordringer med å rekruttere informanter, tok jeg kontakt med *De Nasjonale Forskningsetiske komiteer*, for å drøfte med dem om det var muligheter for å "belønne" med kinobilletter til dem som ville stille til intervju. Siden det ikke var snakk om store beløp, mente de at det ikke ville påvirke frivilligheten til informantene, og at det derfor var forskningsetisk forsvarlig. Det viste seg imidlertid at når jeg tok kontakt med fosterbarna var ingen av dem negative til å bli intervjuet, selv før jeg fikk informert om kinobillettene. Utfordringen lå altså i å få samtykke fra barneverntjenesten, og ikke fra ungdommene selv. Før jeg kontaktet de jeg hadde fått telefonnummeret til, antok jeg at jeg måtte motivere dem til å delta, og at kinobilletter kunne være en medvirkende faktor til å få positive svar. At dette ikke var tilfelle, og at alle jeg kontaktet stilte seg så positive, kan kanskje komme av at når de hadde samtykket til at jeg kunne ringe dem, hadde de allerede bestemt seg for å delta.

Det faktiske utvalget

Etter positivt svar fra tre barneverntjenester, kom jeg i kontakt med seks fosterbarn. Fosterbarna oppfylte de utvalgsriteriene jeg hadde lagt til grunn for prosjektet; både mht. alder, bosted og botid i fosterhjemmet. Videre representerte de begge kjønn; fire jenter og to gutter. Det faktiske utvalget hadde en variasjonsbredde på en del vesentlige områder. Alle de seks informantene hadde biologiske foreldre som hadde flyttet fra hverandre, og de hadde derfor kontakt med foreldrene hver for seg. Dette bidro til at de tilsammen fortalte om ikke bare seks, men 12 ulike samspill med 12 foreldre. Det at de hadde kontakt med sine biologiske foreldre hver for seg kan ha bidratt til et mer mett materiale, da jeg nå fikk fortellinger fra langt flere ulike arenaer hvor de kunne beskrive svært forskjellige erfaringer.

Det varierte også hvorvidt fosterbarna hadde kontakt med sine biologiske foreldre. Selv om flertallet hadde kontakt med begge sine biologiske foreldre, var det også enkelte som ikke hadde det. På intervjuetidspunktet var det én som ikke hadde hatt kontakt med sin biologiske mor på to år, og en annen hadde ikke hatt kontakt med sin biologiske far på ett år. Utover det hadde alle fosterbarna kontakt med begge sine biologiske foreldre. Videre var det en variasjon i hvordan "type" fosterhjem ungdommene bodde i. Selv om de fleste av dem bodde hos noen de hadde biologisk slektskap til, var det også noen som var i såkalte "nøytrale" fosterhjem. Det at en del av ungdommene var plassert i slektsfosterhjem, kan ha fått implikasjoner for resultatene. Blant annet har barn som er slektsplassert bedre mental helse, og plasseringen er mer stabil, enn de som er i nøytrale fosterhjem (NOVA 2009, 23).

Ut fra det ungdommene fortalte, var det også ulike grunner til at de ikke kunne bo hos sine biologiske foreldre. Flertallet forteller at foreldrene har vært rusavhengige, og at dette dannet bakgrunn for flytting til fosterhjem. Det bidro til at en del av det ungdommene beskrev, knyttet seg til erfaringer ved å ha biologiske foreldre med rusmiddelproblematikk. Det var også enkelte av informantene som ikke ville fortelle bakgrunnen for omsorgsovertakelsen.

Et av mine kriterier var at ungdommene i studien ikke skulle ha for store problembelastninger. Dette kan ha vært avgjørende for det faktiske utvalget og derav resultatene. Videre kan representanter fra barneverntjenesten ha tilføyd ytterligere kriterier for hvem de ville spørre. For eksempel kan det være at de spurte bare de som hadde et uproblematisk forhold til sine biologiske foreldre. Det var imidlertid ikke noe tegn på at det endelige utvalget først og fremst

hadde spesielt positive erfaringer med sine biologiske foreldre, da de alle gav fortellinger som viste komplekse og vanskelige erfaringer de har måttet håndtere.

Familiemetode som metodologisk innfallsvinkel

For å få svar på hvordan fosterbarn opplever å ha kontakt med biologiske foreldre, kunne jeg ha benyttet ulike fremgangsmåter. Jeg kunne blant annet ha brukt et kvalitativt intervju inspirert av livsformsintervju med utgangspunkt i dagen i går, benyttet tegninger for å få tak i ungdommenes erfaringer, eller ha utformet en semistrukturert intervjuguide hvor jeg hadde bestemt spørsmålene på forhånd. Jeg var imidlertid redd for at jeg skulle legge ordene i munnen på informantene eller at de ville forsøke å svare "riktig" - det de trodde var forventet av dem. Derfor så jeg det som hensiktsmessig å benytte en metode som var mer induktiv og der ungdommene fikk beskrevet sine opplevelser ved å ha kontakt med sine biologiske foreldre. Min interesse gikk derfor i retning av en familiemetode som blant annet er blitt utviklet for bruk på stefamilier (Levin 1994). Denne tilnærmingen åpner for at det er informantens erfaringer, fremfor mine forhåndsantagelser, som preger samtalene. Videre er metoden nyttig for å tilnærme seg det som skal "avdekkes", den er åpen, og samtidig fokusert slik at jeg kan få utdypet det sosiale fenomenet jeg ville studere (Levin 1994, 127-128). Metoden består av tre deler; en familieliste, et familiekart og en påfølgende samtale. Jorunn Anfinnsen (1998) har brukt denne metoden på *tidligere* fosterbarn. Jeg ønsket å tilpasse og videreutvikle denne metoden til å gjelde barn og unge i fosterhjem, for å se om det ville kunne fange opp og gi et godt utgangspunkt for valgt problemstilling.

Å øve på metoden

For å finne ut om familiemetoden kunne være av interesse for samtalene med fosterbarna, bestemte jeg meg for å prøve ut to av tre deler av metoden; familielisten og familiekartet. Jeg valgte å ikke trene på samtalen, som er metodens siste del. Begrunnelsen for dette er at den faktiske samtalen vil inneholde områder som tar for seg fosterbarns kontakt med sine biologiske foreldre, og derfor vil en eventuell øvelse på dette være lite sammenliknbar med de samtalene jeg kommer til å ha med fosterbarna. Før jeg gir en fremstilling av metoden, vil jeg kort beskrive hvordan jeg trente på metoden og min erfaring med den.

Jeg inviterte en venninne til å være med på høgskolen, hvor min veileder først brukte metoden på meg. Hun spurte meg hvem som var min familie, og ba meg lage en liste over dette, for så

å plassere dem på et familiekart. Deretter fikk jeg øve på metoden overfor min venninne, og fikk da erfaring i å både være informant og å være intervjuer. Det var både lærerikt og spennende å bli *intervjuet*. Det ble da tydelig hvem jeg anså som min familie, og hvilken relasjon jeg har med disse. Videre erfarte jeg at det var både nyttig og betryggende å ha trent på å være den som *intervjuer*. Jeg fikk også bekreftet av min venninne, som er spesialpedagog, at metoden var "svært interessant". Selv om metoden kunne virke enkel, merket jeg at jeg behersket det å være intervjuer bedre etter å ha øvd på den.

Øvelsen ble også etterfulgt av en diskusjon med min venninne. Selv om ingen av oss bor i fosterhjem, erfarte vi at metoden ville være nyttig for å tydeliggjøre familierelasjoner mer generelt, og komme inn på temaer som ville være aktuelle for mitt prosjekt. Metoden anså vi også ville være en hjelp til å få tak i hvordan fosterbarna fortalte om kontakten med sine biologiske foreldre. Jeg fikk inntrykk av at familiekartene viste mer enn det jeg kanskje ville få uttrykt verbalt. Derfor bestemte jeg meg for å bruke metoden i prosjektet.

Familieliste og familiekart

Jeg tilpasser metoden til mitt utvalg og stiller alle informantene følgende introduksjonsspørsmål: "*Når du tenker på "din familie", hvem tenker du på da? Nå vil jeg at du lager en liste over dem som er familie for deg*". Etter at de har skrevet ned hvem de anser som sin familie, ber jeg dem om å lese opp denne familielisten. Deretter spør jeg: "*Når du skrev listen, var det noen personer du tenkte på å ta med, men som du likevel valgte å la være å ta med? Hvorfor det?*". Jeg var spesielt interessert i om de definerte sine fosterforeldre og biologiske foreldre som en del av sin familie. På den måten går jeg via familiebegrepet for å nærme meg prosjektets problemstilling – å få innsikt i hvordan ungdom i fosterhjem opplever å ha kontakt med sine biologiske foreldre.

Etter at familielisten er klar, blir fosterbarna presentert for et A3-ark og et stort antall brikker. Jeg stiller så følgende spørsmål: "*Kan du plassere familien din på dette arket? De røde trekantene er kvinner og jenter og de grønne sirklene er menn og gutter. Plasser brikkene ut fra hvor nær og fjern du mener at de er til deg. Start med deg selv*". Etter at familiekartet er lagt, ber jeg dem om å skrive navn eller relasjoner oppå brikkene. Brikkene skal symbolisere familiemedlemmer, og slik bidra til en visualisering og konkretisering av hvem de selv ser på

som betydningsfulle i sin familie (Levin 1994, 127-130). For at de skal få tid til å reflektere over valg av plassering, ber jeg dem lime fast brikkene først etter at intervjuet er ferdig.

Familiekartet dannet utgangspunkt for den videre samtalen. Den ble ikke lagt vekk, men fungerte som et *hjelpemiddel* for selve samtalen. Når ungdommene snakker om en i sin familie, kan de henvise til kartet, slik at jeg lettere kan følge dem. I tillegg åpner kartet for at jeg kan komme inn på spørsmål som omhandler ungdommenes kontakt med sine biologiske foreldre. Dermed fungerer kartet også som et *mål* for å få belyst problemstillingen. Siden jeg med bakgrunn i problemstillingen er mest interessert i plassering av biologiske foreldre og fosterforeldre, tar samtalen først og fremst utgangspunkt i disse plasseringene.

Samtaleguiden og samtalens innhold

I tillegg til å benytte meg av familiekartet, lagde jeg en semistrukturert samtaleguide før selve gjennomføringen av intervjuene (se vedlegg). Tanken er at jeg ikke vil følge den slavisk, men at den heller skal være en påminner på temaer jeg vil dekke i løpet av samtalene. Jeg forsøker altså å stille spørsmålene når og dersom jeg ser det hensiktsmessig for å få en dypere forståelse av de unges erfaringer. Samtaleguiden ble endret noe underveis, med begrunnelse i at enkelte av informantene fortalte om nye og uventede aspekter ved problemstillingen, og som jeg derfor ville utforske i de senere samtalene. Ved å forbedre samtaleguiden ut fra tidligere samtaler, kan det bidra til at jeg som intervjuer lettere kan oppfatte nyanserte og mangfoldige sider ved det jeg undersøker (Kvale og Brinkmann 2009, 128).

Etter at fosterbarna hadde laget en familieliste og et familiekart, og jeg hadde stilt spørsmål jeg anså som relevante, brukte jeg spørsmålene fra samtaleguiden som ikke hadde blitt omhandlet tidligere. Jeg begynte vanligvis med å spørre dem om *siste* kontakt med sine biologiske foreldre. Dette var et av hovedtemaene i samtaleguiden. Spørsmål innenfor dette temaet gikk på hvordan ungdommene hadde det *før*, *under* og *etter* siste kontakt med hver av sine biologiske foreldre. Jeg ba dem om å konkretisere det de fortalte meg. I tillegg stilte jeg andre spørsmål jeg anså som hensiktsmessig, blant annet hvem som tar initiativ til å møtes, og om den unge er fornøyd med hvor ofte han ser sine biologiske foreldre. Samtaleguiden hjalp meg til å få detaljerte beskrivelser av ungdommenes kontakt med sine biologiske foreldre. Siden samtaleguiden kun skulle være til hjelp for å dekke sentrale temaer, fremfor å binde meg til en forhåndsbestemt struktur, erfarte jeg til tider at samtalen vekslet fram og tilbake

mellom ulike temaer. Samtalen kunne på denne måten oppfattes som "rotete". Likevel anså jeg at det var bedre enn å *ikke* vært lydhør overfor informanten og dermed få tak i temaer som han eller hun så på som viktige.

Refleksjoner rundt familiemetoden

Jeg gjorde meg flere tanker etter å ha benyttet familiemetoden, og erfarte at den både var nyttig og utfordrende å bruke i samtale med ungdommene.

Positive erfaringer

Først og fremst opplevde jeg kartet som svært gunstig for den videre samtalen. Fosterbarnas plasseringer på kartet var til nytte for å konkretisere, visualisere og bevisstgjøre deres relasjon til og erfaringer ved deres "familie". Hos en informant var det synlig at kartet *konkretiserte* og *visualiserte* hennes relasjon til sin biologiske mor. Når hun plasserte "moren", sa hun: "mamma vil jeg sette her, for hun er veldig nærme. Kanskje nærmest av alle". Hos en annen ble det tydelig at plasseringen på kartet bidro til å *bevisstgjøre* hennes relasjon til sine biologiske foreldre. Hun uttrykte "oj, jeg har ikke tenkt på at mamma og pappa er så langt fra hverandre". Det kan forstås som at hun her interagerer med kartet. For etter å ha utformet kartet ble det tydelig for henne hvordan kontakt hun hadde med sine biologiske foreldre.

Videre erfarte jeg at kartet fungerte som et *hjulemiddel* for den videre samtalen. Den var en god inngangsport for fosterbarna til å snakke om sin "familie", hva de så på som positivt og mindre positivt, og også for å komme inn på andre interessante temaer. Når informantene for eksempel plasserte sine biologiske foreldre langt unna seg selv på kartet, åpnet det for at jeg kunne spørre dem om hvorfor de gjorde dette. Denne visualiseringen tydeliggjorde hvilken relasjon de hadde både til sine biologiske foreldre og til andre betydningsfulle personer. Kartet gjorde også at jeg lettere kunne følge deres fortellinger. Når de snakket om en i sin "familie", kunne de peke på kartet for å fortelle om deres relasjon til denne. Ved at jeg ba informantene definere sin familie, og derigjennom fortelle om sine erfaringer, bidro det også til at det var informantens egen logikk, fremfor min, som preget framstillingen. Det åpner altså for at det er informantene som selv bestemmer hvem det anser som viktige for seg. Ved at jeg hele tiden befinner meg på deres "banehalvdel", er det deres virkelighet som blir det styrende.

Ved hjelp av familiekartet kunne også informantene skape en *emosjonell distanse* til sin

familie. Når de plasserte brikkene, var det *brikken*, og ikke deres biologiske far eller fostermor, som ble satt på kartet. På den måten kunne informantene lettere snakke om familierelasjonene og det som ellers kanskje kunne være vanskelig å snakke om.

Det var noen av informantene som hadde vanskeligheter med å begrunne valg av plassering på kartet. Nettopp i disse situasjonene viste det seg at kartet var spesielt nyttig. For ved å tolke kartene kunne jeg fange opp noe av situasjonen til de som sa lite om kontakten med sine biologiske foreldre. Så selv om noen av informantene først og fremst gav korte svar og sa lite i samtalene, og jeg derfor oppfattet dem umiddelbart som ikke så "gode" samtaler, så bidro kartene til å gi verdifull informasjon og dannet grunnlag for et rikt og nyansert materiale.

Utfordringer ved metoden

Mens enkelte plasserte brikkene uten tydelige vansker, var det andre som synes det var mer utfordrende. En ungdom kommenterte "oj, dette var vanskelig", og hadde problemer med å bestemme hvordan hun ville sette brikkene. Hun fortalte at hun syntes familiekartet ble så virkelig, og det gjorde henne bevisst på hvor nær relasjon hun faktisk hadde til sine biologiske foreldre rent følelsesmessig. Hun fortalte meg at hun forut for samtalen antok at hun ville synes det var greit å snakke, men når hun skulle plassere brikkene begynte hun å gråte, noe hun sa kom helt uventet. Jeg anså at det derfor var hensiktsmessig å ta en pause fra det "vanskelige", og uttrykte også forståelse for at hun synes det var et følelsesmessig tøft tema å snakke om. Videre minnet jeg henne om at hun ikke måtte gjennomføre, selv om konsekvensen hadde vært at hun kunne ha trukket seg og at jeg dermed ikke hadde fått belyst hennes livssituasjon. Begrunnelsen for at jeg likevel åpnet for at informanten kunne trekke seg, er at jeg verken kan eller vil utsette informanten for noe hun erfarer er belastende, noe som er i samsvar med De nasjonale forskningsetiske komiteer egne retningslinjer fra 2006. Som forsker er det også min rolle å vurdere hva som er informantens "tålegrense". I ettertid er jeg imidlertid usikker på om jeg håndterte situasjonen riktig. Kanskje var jeg for forsiktig når jeg sa til jenta at hun ikke behøvde å fortsette denne samtalen fordi hun gråt? Selv om familiekartet kan være svært nyttig for å snakke om det som er vanskelig, kan det også være utfordrende å benytte det nettopp fordi kartet kan oppfattes så "virkelighetsnært".

Videre var det også en del av ungdommene som spurte om de plasserte brikkene "riktig". Da presiserte jeg at det var mange måter å "gjøre det på" og at ingen plassering var riktig eller

gal. Det ble derfor svært forskjellige kart som ble meget interessante å analysere.

En annen utfordring ved familiemetoden, er at jeg ikke kan tolke kartene uavhengig av samtalen, da disse kartene ikke nødvendigvis gjenspeiler den *faktiske* situasjonen til informantene. Jeg var i tvil om familiekartene i noen tilfeller illustrerte hvordan fosterbarna *ønsker* at familiesituasjonen skulle være, og dermed dannet grunnlag for at ungdommene i samtale fortalte ut fra dette. For eksempel plasserte en av informantene sin biologiske mor ikke langt unna den biologiske faren, selv om det senere kommer fram at "mamma er egentlig bare en person jeg ikke kjenner så godt". Var dette et uttrykk for et savn eller ønske om å ha en biologisk mor som kan beskrives som nær, fremfor den *faktiske* situasjonen? Eller plasserte hun moren ut fra posisjonen – at det var posisjonen "mor" som var det bestemmende? Denne hendelsen er et eksempel på at det var det som kom fram i samtalen som ble det viktige, og at ikke kartet kunne tolkes alene. Det poengterer altså det at kartet må utfylles med en samtale.

Videre var jeg usikker på om plasseringen i noen tilfeller viste til fosterbarnas eventuelle *lojalitet* ovenfor både biologiske foreldre og fosterforeldre. Når jeg ber ungdommene sette sin "familie" på kartet, innebærer det samtidig et spørsmål om å la de gjøre seg opp en mening om sine fosterforeldre og de biologiske foreldre. De vil da kanskje plassere alle nærme seg selv, for både å beskytte seg selv og sin familie mot å bli forstått som "utilstrekkelig". En plassering langt unna seg selv ville kunne sette dem i et dårlig lys, og dermed kunne de bli oppfattet som illojale.

Rekonstruksjon fra samtale til tekst

Før intervjuene måtte jeg bestemme meg for hvordan jeg ville gjøre samtale tilgjengelig for analyse. Et alternativ var å bruke notatblokk i møte med ungdommene, og notere ned sammendrag av det som sies. Siden jeg ønsket å få et utfyllende materiale jeg kunne arbeide med i den videre analysen, fant jeg ut at denne tilnærmingen ville være lite hensiktsmessig. Det er nærmest umulig å skrive ned alt det ungdommene forteller, og dermed ville det skriftlige materialet kunne bli påvirket av min fortolkning av det jeg anser er viktigst å få med. I tillegg kan det være en fare for at jeg blir for opptatt av å skrive ned det de forteller, på bekostning av å være en aktiv lytter. En annen måte å registrere intervjuene på er å benytte videoopptaker. Jeg vil da få registrert ordbruk, tonefall, pauser og lignende. Det gjør at jeg lettere kan konsentrere meg på det som sies, samtidig som at jeg etter intervjuene kan gå

tilbake og se på hvordan samtalene utspinner seg. Samtidig er jeg redd for at informantene kan synes det er vanskelig å bli filmet, og at det kan ha en innvirkning på samtalen.

Til slutt stod jeg igjen med at det mest hensiktsmessige var å bruke lydbåndopptaker. Da kan jeg registrere mye av det samme som ved bruk av videoopptaker, og har også mulighet til å spille av opptakene med henblikk på analyse. Jeg var imidlertid usikker på om dette var nok i seg selv. En begrensning ved lydbåndopptaker er at jeg ikke ville få med informantenes kroppsspråk like godt som ved å benytte videoopptaker. Jeg bestemte meg derfor for å skrive et refleksjonsnotat etter hvert intervju. Her kunne jeg skrive ned viktig informasjon som ikke eksplisitt kom med på opptaket og umiddelbare følelser og tanker jeg gjorde meg etter disse.

Videre måtte jeg avgjøre hvordan jeg skulle gjøre lydbåndopptakene tilgjengelig for analyse. Som tidligere nevnt, ønsket jeg å få et mett materiale jeg kunne arbeide videre med i analysen. Jeg fant derfor fort ut at jeg ville transkribere det som ble sagt, fremfor å kun skrive stikkord eller sammendrag fra intervjuene. Det er imidlertid ulike måter å transkribere på. Skulle jeg transkribere alt det jeg og informantene uttrykte, eller bare fosterbarnas stemme? Og er det nok å gjengi deler av intervjuene? Med begrunnelse i at jeg ville ha et "åpent" og rikt materiale, bestemte jeg meg for å transkribere ord for ord av det både jeg og informanten uttrykte, med alle gjentakelser, pauser og lignende. Jeg ville da ha mulighet til å gå igjennom det som blir sagt og ikke sagt, og det kunne også gjøre meg oppmerksom på hvordan mine formuleringer eventuelt kunne påvirke informanten.

Selv om transkribering ville kunne være nyttig, vil det aldri kunne gi et fullstendig bilde av virkeligheten. En slik oversetting er kun en gjengivelse av det eksplisitt uttalte, og det vil derfor alltid inneholde en fortolkningsprosess (Kvale og Brinkmann 2009, 186). Ordet transkribere betyr nettopp å transformere. Selv om jeg anser transkribering som mest nyttig for dette prosjektet, må jeg være klar over at jeg i transkriberingsprosessen vil miste mye av det som ikke kommer fram i det talte språket, slik som tonefall og kroppsspråk.

Allerede under transkriberingen anonymiserte jeg identifiserbare kjennetegn ved informantene, som stedsnavn og navn på familiemedlemmer. Informantene gav jeg fiktive navn. I tillegg til å anonymisere det transkriberte materialet, anonymiserte jeg også kartene. Der ungdommene hadde skrevet ned sitt eget navn, byttet jeg dette ut med fiktive navn. De

resterende brikkene som kunne være gjenkjennelige ble erstattet med deres relasjoner til familiemedlemmer, som fostermor/fosterfar, mamma/pappa, søster/bror og tante/onkel.

Å analysere på bakgrunn av empiri

Analysen må avgjøres ut fra det som er relevant for problemstillingen. Siden jeg er interessert i fosterbarnas erfaringer, var det flere analysemetoder jeg anså som mindre nyttige. Blant annet ville det vært lite nyttig å utføre diskursanalyse, da hensikten med en slik analyse gjerne er å ha et kritisk blikk på det som sies. Jeg var ikke ute etter å kontrollere om det fosterbarna fortalte var "riktig", men ønsket heller å *forstå* det de sa. Videre kunne jeg på forhånd ha satt opp noen temaer jeg ønsket å analysere. Det kunne imidlertid bidratt til at mine antagelser om fosterbarna ville blitt synliggjort. Siden jeg var interessert i deres opplevelser, anså jeg det som mer nyttig å bestemme temaer ut fra det jeg fant var interessante funn i empirien.

Jeg kartla intervjuene ved bruk av to A1 ark. På hvert ark lagde jeg en matrise med én informant i hver kolonne, og ett tema i hver rad. Temaene ble valgt med utgangspunkt i det transkriberte materialet, og det som jeg mener er interessante funn. De var ikke bestemt på forhånd, men tok utgangspunkt i empirien og de unges beskrivelser, fremfor å ha dem ferdig utformet. Ved at jeg utformet en matrise, fikk jeg også anledning til å bli bedre kjent med materialet. Denne fremgangsmåten kan minne om Grounded Theory, der datainnsamling og analyse pågår parallelt, for slik å bli oppmerksom på de teoretiske sammenhengene som finnes i materialet (Folkestad 2000, 23).

Etter å ha kartlagt temaer med utgangspunkt i empirien, valgte jeg ut de funnene jeg så på som mest interessante, og skrev om disse. Jeg ønsket å gi en mest mulig virkelighetsnær presentasjon, og har derfor i resultatkapittelet valgt å vise en del direkte sitater. På den måten kommer jeg ikke med "løse" påstander om ungdommenes livsverden, men gjør meg refleksjoner på bakgrunn av det de uttrykker. Det å gjengi det informantene har sagt, ble derfor også en del av analysen. Likevel vil det være umulig å analysere uten å *tolke* utsagn, og derfor vil jeg ikke komme utenom å presentere *mine* forståelser av det som sies. Derfor har jeg også forsøkt å tolke med et kritisk blikk, blant annet ved å stille spørsmål og ved å ikke komme med bastante meninger og konklusjoner.

Kapittel 5 – Hva fant jeg?

Med denne studien ønsker jeg å belyse spørsmål om hvordan ungdom som bor i fosterhjem opplever å ha kontakt med sine biologiske foreldre. Føler de tilhørighet til både fosterforeldre og biologiske foreldre, eller bare til en av partene? Jeg ønsker å utforske hvordan de forstår kontakten med sin biologiske mor og far og hva de gjør når de er sammen med dem. Dette vil jeg at ungdommene så fritt som mulig skal snakke om. Metoden med familieliste, familiekart og samtale er redegjort for i kapittel fire. Mitt introduksjonsspørsmål er: "*Når du tenker på din "familie", hvem tenker du på da? Nå vil jeg at du lager en liste over dem som er familie for deg*". Etter dette, leser ungdommene opp listen og plasserer sin "familie" på et åpent ark. Fosterbarn har erfart å flytte ut av husholdet til sine biologiske foreldre og inn sammen med noen som ikke er deres biologiske mor og far. Ved å gå veien om et mer generelt familiebegrep får jeg dem til å tenke på hvem som nå oppleves som deres familie og hvilke relasjoner de har til disse.

Hvem inkluderer ungdommene som sin familie?

Vi kjenner til at skilsmissebarn inkluderer begge sine biologiske foreldre i sin familie selv om foreldrene bor i hver sin bolig, og barna bor hos en av dem (Levin 1994). Skilsmisse er altså ingen grunn for opphør av familiemedlemskap. Men er fosterhjemsplassering det? Vil ungdom som flytter i fosterhjem inkludere sin biologiske mor eller far i sin familie? La oss nå se hva ungdommene i denne studien svarer.

Alle informantene beskriver sine biologiske foreldre som sin familie. Selv om studien er liten, og jeg derfor vil få begrenset variasjon, hadde jeg likevel ikke trodd at ungdom som har og har hatt dårlig forhold til sine biologiske foreldre ville inkludere dem i sin familie. Det å ikke bo under samme tak med dem i barne- og ungdomsårene er altså ikke noe kriterium for ikke å oppleve familietilhørighet. I samtale med Kaia spør jeg henne om det er noen hun vurderer å ta med på familielisten som likevel ikke blir med. Da sier hun: "Nei, egentlig ikke. Jeg tenkte på alle, men jeg kan ikke skrive opp alle [på familielisten]. Det blir litt for mye". Jeg ber henne utdype hva hun legger i at hun "tenkte på alle", og da svarer hun: "Ja, hele slekta. Men de nærmeste skrev jeg opp da". Kaia lager altså et skille mellom slekt og familie, der hun tar med de i slekten som hun opplever er nærmest seg selv – det er hennes familie.

Også Kristine plasserer sine biologiske foreldre på familiekartet, og uttrykker: "Når du spør

om *familien* min, så er det jo de her. *Det* er jo familien min. For det er jo den biologiske familien min". For Kristine er en familie de hun har biologiske slektskap med. Hun gir også de inngiftede familiemedlemskap, og betrakter også en stefar som en del av sin familie.

Hvordan kan det ha seg at alle ungdommene definerer sine biologiske foreldre som en del av deres "familie"? En mulig forklaring kan være at de vet at jeg ønsker å få kjennskap til deres kontakt med biologiske foreldre. Det kan påvirke dem, og de antar kanskje også at det nærmest er forventet at de skal beskrive biologiske foreldre som en del av sin familie, og dermed hvilket forhold de har til disse foreldrene. En annen forståelse kan være at en del av ungdommene bor i slektfosterhjem, og at det kan ha bidratt til at de også inkluderer biologiske foreldre som "familie". Blant annet har barn i slektsfosterhjem større stabilitet i plasseringer og bedre mental helse enn barn i ordinære fosterhjem (NOVA 2009, 23).

Er fosterforeldre med som familie?

Mens alle informantene definerer biologiske foreldre som en del av sin "familie", er ikke dette tilfellet med deres fosterforeldre. Kristine er en av dem som ikke tar med fosterforeldrene på familiekartet. Som beskrevet, presiserer hun at hennes biologiske foreldre skal være med på kartet nettopp fordi hun har biologisk slektskap med dem. Hun inkluderer ikke fosterforeldrene med på kartet, for som hun uttrykker så "er [de] ikke noe biologisk eller noe sånt noe". Hun forteller også at hun opplever fosterhjemmet som "en annen familie":

De [fosterforeldrene] er liksom en annen familie, hvis du skjønner hva jeg mener. Jeg tenkte jo å ta med fosterforeldrene mine [på familiekartet]. Men det er forskjellige liv. Mamma og pappa er familien min. Også er fosterforeldrene mine en del av resten av familien min. Og jeg har et helt annet forhold til fosterforeldrene mine. Jeg sier ikke "mamma" og "pappa" til fosterforeldrene mine. Selv om jeg har kjent dem siden jeg var 12. Men det er de jeg forholder meg til. Det er de som har vært med å forme meg mest, føler jeg. Mens jeg har nesten ikke bodd hos mamma i mitt liv. Så hvis jeg skal ha hjelp om noe, og spør om noe, så spør jeg de her hjemme, fosterforeldrene mine.

Silje begrunner det at fosterforeldrene ikke er en del av hennes familie på en annen måte enn Kristine:

De [fosterforeldrene] kjente jeg jo ikke før jeg flyttet hit, så de har jeg bare hatt kontakt med dette året her. Vi har kommet veldig nærme, og jeg er kjempeglad i de. Jeg vurderte å sette dem på [familiekartet], men jeg kjenner dem fordi jeg bor her og ikke som familie. Men de blir på en måte litt sånn ekstra besteforeldre eller foreldre.

Silje beskriver at hun ikke har hatt tilstrekkelig tid for å kunne definere fosterforeldrene som en del av hennes familie, og at hun kun kjenner dem fordi hun bor der. Det er "tilfeldig" at hun akkurat er hos dem, og derfor blir de heller ikke inkludert som en del av hennes familie. Fosterforeldrene beskriver hun som *ekstra* besteforeldre eller foreldre, altså noen som kommer i tillegg til hennes biologiske foreldre. Det kan forstås ut fra at hun definerer familie i sammenheng med de hun har lange røtter til, familie er for henne ikke noe som er tilfeldig.

Selv om Kristine ikke definerer sine fosterforeldre som en del av hennes familie, sier hun at de er en del av "resten av familien". For henne er det ikke snakk om *en* familie, men *to* familier med forskjellige liv, to ulike funksjoner som ikke er sammenliknbare. Hun har biologisk slektskap med sine biologiske foreldre, og derfor blir de definert som en del av hennes "familie". Det blir ikke fosterforeldrene, og de får heller ikke posisjon til å være "mamma" og "pappa". Likevel sier hun at det er hos fosterforeldrene hun er *hjemme*. Hun viser også at hun har andre forventninger og et annet forhold til sine fosterforeldre, og det er de hun spør om råd fra i hverdagen.

For å forstå hva Kristine legger i det at hun har to familier, kan det være nyttig å vise til Gubrium og Holstein (1990, referert i Levin 1994, 98) sitt mellom *familie* og *familien*. *Familien* beskrives som forutbestemt og statisk, mens *familie* er blitt til som et resultat av relasjonene og dermed noe som kan endres. Det er som om Kristine har forutbestemt at hennes biologiske foreldre skal være en del av *familien*, biologi blir bestemmende for henne, mens fosterforeldrene har fått posisjon som *familie* i kraft av den relasjonen hun har med dem

Det Kristine forteller kan også sees i samsvar med dagens praksis der fosterforeldrene i større grad enn tidligere skal fungere som "støtteforeldre" (Havik 2000, 169). De skal være *i tillegg til*, og ikke en *erstatning* for ungdommens biologiske foreldre. Denne praksisen gjør seg tydelig på engelsk, hvor det nå heter "foster carer" framfor "foster parent". Det er uttrykk for et tofamilieperspektiv, der det skilles mellom biologiske foreldre og fosterforeldre. Det er et fokus mot å se det positive ved at barnet har kontakt med flere omsorgspersoner. Som det framkommer i samtale med Kristine, er det ikke slik at fosterforeldrene *erstatte* relasjonen til hennes biologiske foreldre, men de virker heller *utfyllende* – de er "en annen familie".

Silje definerer ikke fosterforeldrene som en del av hennes familie nettopp fordi hun kun har

bodd der og kjent dem i ett år. For Silje er *tid* viktig. Det kan som sagt se ut til at hun oppfatter det som nærmest tilfeldig at nettopp disse personene har blitt hennes fosterforeldre framfor noen andre. Da må hun også bruke tid på å oppnå god relasjon til dem. Det at hun ikke har hatt nok tid med dem er altså mer avgjørende enn at hun er glad i dem og opplever nærhet til dem. Silje sier at hun likevel oppfatter fosterforeldrene som noen *ekstra* foreldre. Det kan knyttes til Ralph Lintons (1947, 115) skille mellom "*ascribed status*" og "*achieved status*". *Ascribed*, eller tilskrevet status, kan relateres til hennes biologiske foreldre – de har fått sin posisjon som foreldre uavhengig av egenskaper, evner og hva de gjør. De har status som biologiske foreldre allerede fra fødselen av. Fosterforeldrene har derimot oppnådd (*achieved*) en status – ut fra egenskaper og innsats. Ved å være gode foreldre gjør de seg fortjent til å få posisjon til å være *ekstra* foreldre.

Det ser ut til at både Kristine og Silje har fått en nær og god relasjon til fosterforeldrene. Silje sier at hun "er kjempeglad i de", mens Kristine sier at "det er de som har vært med å forme meg mest". Sagt på en annen måte uttrykker de begge at fosterforeldrene er deres signifikante andre (Sullivan 2012; Helgeland 2003). Det er de vi liker og bryr oss om, de vi tar råd fra og de som er med på å forme oss til den vi er. Dermed har de også en innvirkning på hvordan vi definerer ulike situasjoner (Levin og Trost 2005, 58-59). Vi interagerer med de signifikante andre i tankene våre. Vi ser altså at det ikke nødvendigvis er noen sammenheng mellom hvem som er med på kartet og hvem som er ungdommenes signifikante andre. Her vil jeg minne om at kartene i seg selv ikke kan beskrive deres faktiske relasjon til biologiske foreldre og fosterforeldre. De som kommer med på kartet er ikke nødvendigvis de ungdommene opplever er nærmest seg selv, og i tillegg plasserer de brikkene på kartet svært forskjellig. Det er derfor først i samtalen at jeg forstår hva de legger i plasseringen av deres "familie" på kartet.

Opplevelse av nærhet

Det at ungdommene inkluderer sine biologiske foreldre på kartet forteller lite om hvordan de reelt sett opplever kontakten med dem. Når ungdommene forteller om nærhet til dem, trekker de fram noe konkret ved den ene forelderen eller i relasjonen til denne som årsak til det nære og gode forholdet de har. Det er interessant å se at fravær av nettopp det samme blir nevnt som årsak til større avstand til den andre forelderen.

Julie er den eneste informant som forteller at hun har bedre relasjon til den ene

fosterforelderen sin enn det hun har til sine biologiske foreldre. Hun plasserer fostermoren nærmest seg selv på kartet, og i samtalen bekrefter hun dette. Selv om noen av de andre informantene beskriver at de har et like godt forhold til sine fosterforeldre som til sine biologiske foreldre, er det altså ingen av de andre enn Julie som forteller at de har *nærmest* forhold til fosterforeldrene. Når Julie begrunner relasjonen til fostermoren, sier hun: "Jeg har jo vært med henne [fostermor] de siste 10 årene. Så jeg føler egentlig det er naturlig å sette henne nærmest. Og det er jo hun jeg ser oftest og snakker mest med". Videre forteller hun at fostermoren alltid stiller opp, og at hun har gjort dette så å si hele livet hennes. Julie føler seg nok derfor trygg på at fostermoren også vil være der i framtiden.

Julie oppfatter at hennes biologiske far er nærmere enn hennes biologiske mor, og begrunner dette slik: "Pappaen min bor jo her i nærheten. Han møter jeg litt oftere. Og mamma bor ganske mye lenger vekk. Og man blir på en måte ikke så nærme når man treffer hverandre så sjeldent". Her beskriver Julie relasjonen ut fra at faren hennes er nærmere *geografisk*, og hun derfor har tilbrakt mer *tid* med han. Det er som om geografisk nærhet og kvantitativ kontakt med faren er en forutsetning for kvalitet. De har tilbrakt mest tid sammen, og det er også han som hun har best relasjon til. Hun utdyper så hvorfor hennes biologiske mor ikke har den samme betydningen i livet hennes, og sier "mamma er bare en person som jeg egentlig ikke kjenner så godt. Vi har hatt lite tid sammen, og vi har derfor heller ikke blitt så godt kjent med hverandre". Videre forteller hun at siden hun tilbringer mer tid med sin biologiske far, blir samtalene mer "hverdagslige" enn det som er tilfellet med hennes biologiske mor:

Han er litt mer oppdatert i livet mitt. Med mamma så må jeg fortelle hva som har skjedd de siste månedene. Slik er det ikke med pappa. For med pappa så er det bare sånn "nei, hvordan gikk det på trening med hesten?". Det er jo ikke sånn jeg snakker med mamma om. Siden hun vil jo heller vite litt mer andre ting.

Selv om det kommer fram i denne samtalen at hun opplever å være nærmere sin biologiske far enn sin biologiske mor, kommer ikke dette like tydelig fram på familiekartet (se vedlegg). Et annet eksempel på det samme fenomenet ser vi hos Silje, som definerer sin biologiske mor som nærmest, og forteller:

Vi er veldig åpne med hverandre, kan snakke med henne om absolutt alt og sånn. Og hun er den personen jeg går til hvis det er noe jeg synes er vanskelig. For det er alltid ett eller annet jeg kan ta opp med henne (...). Og det er veldig mange som snakker om sånn mor og datterforhold og venninneforhold. At det er et begrep. Og vi har det på en måte sånn. For jeg kan snakke med henne om alt, og vi kan snakke sammen som

venninner. Det er mange som snakker om det som en negativ ting. Men jeg synes det er veldig bra, fordi når jeg er så åpen med henne så har jeg muligheten til å få råd av henne og kunne si ting til henne uten at man må skjule ting og sånn.

Videre forteller hun at det er annerledes med faren:

Også er det veldig overfladisk når vi er sammen. Fordi han hadde aldri funnet på å ta opp ting som jeg for eksempel tenker på. Så det er veldig sånn "ja, hvordan går det? Har dere gjort noe gøy i det siste?" Veldig sånn spørsmål du kan stille hvem som helst. (...) Også synes jeg det er så vanskelig å snakke med han. For jeg har egentlig behov for å snakke med han om ting jeg ikke tør å ta opp.

Silje begrunner altså relasjonen til sin biologiske mor ut fra opplevelse av *følelsesmessig* nærhet, eller kvalitet i forholdet; de kan snakke om alt, mens avstanden til hennes biologiske far begrunner hun ut fra at de kun snakker "overfladisk" sammen og synes "det er så vanskelig å snakke med han". Det kan se ut som at hun oppfatter det å være åpne med hverandre som så viktig for relasjonen, at det bidrar til at moren er en signifikant annen for henne. De signifikante andre kan beskrives som de vi mottar råd fra og som har stor påvirkningskraft på oss (Sullivan 2012, 13). Det er nettopp et slikt bilde Silje gir av sin biologiske mor; de kan snakke sammen om det vanskelige og hun har mulighet til å få råd fra moren.

Et tredje eksempel er Simon, der han på familiekartet plasserer sin biologiske far nærmere seg selv enn sin biologiske mor. I samtalen påpeker han at han har bedre kontakt med faren. Han forteller at både hans biologiske mor og far er rusavhengige, men at faren alltid er edru når de er sammen, og at det har betydning for at han skal ha god opplevelse av kontakten med foreldrene. Simon sier; "det er veldig hyggelig egentlig, å være med pappa. Det er ikke alltid han er edru. Men han er sånn at om han ikke er edru så pleier han å si ifra to dager før iallfall. At han ikke orker å treffes. Og det er jo bra at han tar ansvar og sier ifra iallfall". Videre forteller Simon at han plasserer sin biologiske mor med lengre avstand til seg selv med begrunnelse i at hun *ikke* er edru når de er sammen: "for hun er jo nesten aldri edru og sånn. Og for meg blir det bare dumt å preke med henne. Så jeg snakker nesten ikke med henne". For Simon er det avgjørende at hans biologiske foreldre er edru når han er sammen med de, og det har betydning for hvorvidt han erfarer denne kontakten som positiv. Det ser ut som at Simon oppfatter en omsorg i at faren holder seg edru når de er sammen, og at han sier ifra når han ikke er edru, og at dette har betydning for at han blir definert som nærmere enn moren.

Også Kristine trekker fram noe konkret ved den ene biologiske forelderen eller i relasjonen til

denne som årsak til det nære og gode forholdet de har, og fravær av nettopp det samme som årsak til større avstand til den andre forelderen. Hun forteller at hennes biologiske far er mindre nær henne enn det moren er, og begrunner dette ut fra at hun opplever at de er ulike: "Vi er veldig forskjellige. Veldig forskjellige meninger." Kristine beskriver sin biologiske mor som mer lik seg selv: "jeg har nærmest forhold til mor. Vi er veldig like. Også liker vi begge å finne på mye sprell. Og hun bor på en gård hun også, med mange dyr. Hun har alltid vært glad i dyr. Så vi har mye til felles (..) Så vi står hverandre nærmest av den nærmeste familien min". Her begrunner hun altså nærhet ut fra hvor *lik* hun føler hun er til sine biologiske foreldre. Hun har en del felles interesser med sin biologiske mor, og blant annet liker de begge å "finne på mye sprell". Derfor oppfatter hun også at hun har best relasjon til moren.

Hittil har jeg vist eksempler der informantene kommer med ulike kriterier for hvem som inkluderes som familie og hvor nær de opplever at deres familie er. De begrunner familiemedlemskap og relasjonen til disse ut fra følgende syv kriterier; følelsesmessig nærhet, biologisk slektskap, tid, kvalitet i forholdet, geografisk nærhet, omsorg ved å være edru, samt felles interesser. Et annet funn er at alle informantene definerer andre enn kjernefamilien i sin "familie", og bryter på den måten den doksiske forståelsen om at en familie er de som er i kjernefamilien eller de en har biologisk slektskap til (Levin 1994, 89). Kaia beskriver sin familie ut fra de hun er i slekt med, for så å innsnevre dette til å gjelde de nærmeste av disse. Kristine inkluderer en stefar, mens Silje definerer bestefars samboer som en del av sin familie. Simon beskriver fosterforeldrene som en del av hans familie, selv om han ikke har noe biologisk slektskap med dem.

Vi ser altså at ungdommene kommer med til dels ulike kriterier for opplevd familiemedlemskap, og at de alle definerer biologiske foreldre som en del av sin familie. Men hvordan opplever de relasjonene til sin biologiske mor og far? Nedenfor vil vi se nærmere på dette, og drøfte funnene først og fremst opp mot Meads tidsforståelse og teori om Selvet.

Rusen er problemet; ikke egenskaper ved mor eller far

Det som slo meg er hvordan ungdommene argumenterer rundt selve fosterhjems plasseringen. Man kunne tenke seg at de ville oppleve flyttingen som en avvisning av sine biologiske foreldre. De kunne kanskje sett på plasseringen som manglende kjærighet fra sine biologiske foreldre eller at det skyldtes foreldrenes negative egenskaper. Ungdommene kunne også

bebreidet dem for at de ikke mestret omsorgsoppgavene. Det påfallende er at når noen av ungdommene snakker om fortiden og fosterhjems plasseringen oppfatter de at årsaken til plasseringen og dagens situasjon er *rusen* eller *rusmisbruket*, og ikke egenskaper ved sine biologiske foreldre. Verken Silje eller Julie bebreide sine biologiske foreldre for den situasjonen de er i. Jeg får inntrykk av at de håndterer det de synes er vanskelig med relasjonen til sine biologiske fedre, ved å oppfatte rusen som noe som er utenfor foreldrenes kontroll, ja utenfor *noens* kontroll. Silje forteller at hun gjennom å delta på kurs og arrangementer i regi av Anonyme Alkoholikere, har fått ny innsikt i hvordan en rusavhengig har det. Dette har hjulpet henne til å finne mening:

Og det [Anonyme Alkoholikere] har hjulpet meg ganske mye. Fordi det gjør at jeg forstår at den rusavhengige ikke har noe valg. Jeg kan ikke få pappa til å slutte for min del, han kan ikke slutte å ruse seg fordi han ønsker det for meg, men han må selv ønske det for seg selv på et egoistisk grunnlag. Det har kanskje hjulpet meg litt. Fordi da vet jeg at det ikke er fordi han ikke er glad i meg, men at det rett og slett bare er sånn psykisk for den rusavhengige. (...) Og jeg synes det er veldig spennende å være på de møtene og høre de snakke. For på en måte er det veldig mye likt hos en rusavhengig. Men samtidig så er de utrolig forskjellige. Så jeg synes det er veldig fascinerende – å bare lære og å bli kjent med de menneskene.

Når Julie forteller om det hun ikke oppfatter som så positivt ved sin biologiske far, legger også hun noe av forklaringen ut fra farens *rusmisbruk*:

Han har jo mistet veldig mange år på rus, og nå i de siste årene, når han har våknet opp, så er han litt yngre i hodet enn han er. Så han er noen ganger nesten som et lite barn. Noen ganger er det heller jeg som må spørre "hvordan går det med deg pappa?" Også synes han at det er gøy at jeg spør. Men det er jo rusen som har gjort han sånn.

Både Silje og Julie ser altså på sine fedres *rusavhengighet* som en meningsgivende forklaring og som de kan slå seg til ro med. Slik plasserer de årsaken til det som skjer i *noe* framfor *noen*, og dette har bidratt til å gi mening til det som skjer i dag. De håndterer "skyldspørsmålet" ved å si at *rusen* har skylden, og ikke egenskaper ved deres biologiske foreldre. På den måten vet de at det heller ikke er noe ved dem selv som gjør at deres fedre er som de er. *De* kan ikke gjøre noe fra eller til. Videre virker det også som at de rettferdiggjør sine biologiske fedre, og forsøker på den måten å gjøre dem til gode fedre. Silje er tydelig på dette når hun sier at det "bare er sånn psykisk for den rusavhengige". Det underbygger hennes oppfatning av at det er noe som er utenfor både hans og hennes kontroll. Det er *rusen* som har ødelagt for faren, og det er det som gjør at han er lite tilstede i livet hennes. Med kunnskap om rusens påvirkning, har hun fått en annen forståelse av han, og at "han må selv ønske det på et

egoistisk grunnlag". Dette er en tolkning av livssituasjonen som hun kan håndtere.

Ved at både Julie og Silje forklarer situasjonen med rusmisbruket i *noe* framfor *noen*, vil jeg anta at det ikke bare bidrar til å inkludere fedrene som en del av deres familie, men også til å opprettholde den kontakten de har med dem i dag. Når foreldrene gjør noe ungdommene ikke forstår seg på, kan de forklare dette delvis med foreldrenes rusmisbruk. Selv om de legger noe av forklaringen på utfordringer ved kontakten med fedrene ut fra rusmisbruket, er det fremdeles en del de synes er vanskelig. De er altså ikke ukritiske til det foreldrene gjør. Silje forteller at hun var i butikken med sin biologiske far og broren hennes, og at hennes far kjøpte øl. Dette har hun problemer med å forstå seg på:

For det første er han [biologisk far] jo rusavhengig, så det at han kjøper seg øl mens jeg er der synes jeg bare er respektløst. Synes ikke det gir noe mening at han skulle gjøre det. Og i tillegg så gav han den ene ølen til broren min, som er mindreårig. Når vi skulle spise. Det er én øl, det har ikke noe å si. Men det at han gjør det. Så jeg synes at det var veldig ubehagelig. Det er bare en veldig feil setting synes jeg, siden han er jo faren vår. Og da skal han ikke kjøpe øl.

For mange vil det nok ikke opplevdes som noe spesielt eller sårt dersom faren deres hadde kjøpt seg en øl til maten. Dette er også noe Silje påpeker selv da hun sier at "det er én øl, det har ikke noe å si". Likevel oppfatter hun det som "veldig ubehagelig" og "respektløst", og begrunner det først og fremst ut fra at han er rusavhengig. Så selv om hun forteller meg at Anonyme Alkoholikere har hjulpet henne til å forstå hvordan en rusavhengig er, betyr ikke det at hun godtar alt det faren hennes gjør.

Selv om Silje ikke forstår at hennes biologiske far kjøpte øl i butikken, må hun likevel prøve å finne mening med det som skjedde. Hun forsøker derfor å kontrollere det smertefulle:

Jeg tror jeg har distansert meg såpass mye fra han til at jeg ikke føler så mye rundt han lenger. Men av og til så kan det være en eller annen scene på en film som minner meg om han. Så kan det gjøre skikkelig vondt. Men samtidig er jo problemet det at jeg ikke klarer å føle på de vonde følelsene rundt pappa. Men det har jo skjedd et par ganger at jeg har synes det har vært vanskelig.

Videre forteller Silje at hun har valgt å ta opp det som hun opplever som vanskelig:

Akkurat nå har jeg for første gang konfrontert han med ting jeg synes er vanskelig. Men jeg fikk ikke den responsen jeg håpet på. Jeg tror jeg kanskje hadde et lite håp om at han skulle si: "Ja, jeg har vært en dårlig far, unnskyld". Men han bare skylder på alle andre. Så det var litt vanskelig. Men da må jeg bare godta at det er sånn han er.

Her forteller Silje at han "bare skylder på alle andre", og hun må derfor innse at "det er sånn han er". Hun tillegger altså sin biologiske far som en del av problemet. Den eneste måten å forstå det hele på, blir dermed å ha et realistisk og "usminket" bilde av ham. Noe annet vil bare være ødeleggende for henne. Hun har gjentatte ganger opplevd å bli sveket. Disse erfaringene påvirker også hvordan hun tolker de meldingene hun får fra faren:

Også kan han sende meldinger en del ganger i løpet av året, og spør om vi skal møtes. Men jeg orker jo ofte ikke å svare han, for uansett om jeg sier "ja" så kommer han aldri uansett. Han sier bare "nei, jeg har vondt i beinet eller føler meg ikke bra". Sånne ting. Og det har han gjort i alle år. Så når jeg var liten så var jeg veldig sånn at jeg prøvde å møte han og sånn, men så ble jeg så ofte skuffet. Så de siste årene har jeg bare prøvd å ta litt avstand for min egen del.

I dette utsagnet gjøres det tydelig at Silje har vært nødt til å omdefinere oppfatningen av sin biologiske far for å ikke bli ytterligere skuffet. Det har også ført til at hun handler annerledes, og at det greieste er å ta avstand for å kunne slå seg til ro med situasjonen. For hun kjenner til fortiden og vet at hun gjentatte ganger har opplevd å bli skuffet. Hennes tidligere erfaringer gjør også at det andre kunne ha oppfattet som "positivt", blir hun heller mer provosert av:

Men han sender av og til meldinger som bare er sånn "jeg er glad i deg", eller "jeg er så stolt av deg". Men av de meldingene blir jeg bare provosert. Fordi jeg føler at han ikke har noe rett til å bare en gang i året si at "så bra du er". Også tenker jeg bare at hvis jeg hadde vært så bra, hvorfor vil du ikke ha mer kontakt med meg?

Hva ville G.H. Mead ha sagt?

Både Silje og Julie vurderer situasjonen ut fra hvordan de ser på sine biologiske foreldre i dag, og oppfatter ikke situasjonen som manglende kjærlighet. Fortiden er ikke noe som i seg selv verken kopieres eller forklarer nåtiden. Fortiden vil heller bearbeides ut fra nåtidens forståelse (Mead 1936, 508). Nået er altså noe som hele tiden vil være i endring. Ifølge Mead er ikke det som har skjedd nødvendigvis bestemmende for det vi erfarer i nået. Våre erfaringer er heller avhengig av hvordan vi *fortolker* og *definerer* fortiden ut fra dagens situasjon (Mead 1936, 299). Det som har skjedd må altså ses ut fra hvordan ungdommene tolker fortiden ut fra nåtidens forståelse. Både Silje og Julie plasserer forklaringen på egenskaper ved *rusen* framfor egenskaper ved *fedrene*. Silje forteller blant annet at ved at hun har fått mer kjennskap til hvordan den rusavhengige er, forstår hun at farens fravær "ikke er fordi han ikke er glad i meg". Det har hjulpet henne til å slå seg til ro med situasjonen hun er i og har vært i.

Samtidig framkommer det i samtalene at Silje og Julie nok ikke er ukritiske til sine biologiske fedres væremåte, for det er ikke alt de forstår ved fedrene og det de gjør. Selv om Silje uttrykker at hun har "distansert" seg fra sin biologiske far, og har sagt at hun legger årsaken til hans væremåte ut fra rusmisbruket, sier hun at det fremdeles er noe ved han som hun opplever som vanskelig og som gjør "skikkelig vondt". Det kan se ut som at hun ikke synes det er så lett i det nye nå'et å legge forklaringen på rusen alene, og forsøker derfor å skape et nytt *nå* ved å konfrontere faren med den fortiden som hun synes er vanskelig å forstå seg på.

En kan stille spørsmål ved hvorfor Silje først sa at hun godtok farens væremåte fordi det var *rusen* som hadde gjort han sånn, når hun senere sier at det han gjør er "respektløst". Dette kan forstås ut fra at hun er i det jeg har kalt en slags "selvprosess", der hun stadig rekonstruerer seg selv i møte med nye hendelser, og også rekonstruerer nye definisjoner av de situasjonene hun er i. Hun vil altså ikke reagere umiddelbart og intuitivt på det som skjer, men vil heller definere situasjonene ut fra det nået hun er i (Blumer 1986, 12; Flaherty 2011, 4). Det betyr at hun kontinuerlig vil skape seg selv i møte med sin biologiske far. Det er altså hennes *tolkning* av hendelsen, ikke hendelsen i seg selv, som har betydning på hvordan hun forstår dette.

En annen forklaring på hvorfor Silje ikke intuitivt godtar det faren gjør, kan være at hun ikke kun vil se på virkeligheten ut fra det nået hun er i. For våre tidligere erfaringer er med oss som bakgrunn for det som skjer senere (Mead 1934, 338). Ut fra Meads beskrivelse av Selvet kan vi si at Silje trekker fram erfaringer fra fortiden, fra "Me", og bruker dem i nået, i Selvets "I". "Me" består av alt det hun har erfart og som hun vil bære med seg. Det er verken snakk om en fortrenkning eller at tidligere opplevelser påvirker henne ubevisst og er atskilt fra nået. Det hun har erfart i fortiden vil alltid være i "Me", men i ulik grad både ut fra det nået hun er i og ut fra hva "I" henter fram. Så selv om Silje beskriver at hun ikke "klarer å føle på de vonde følelsene", er disse erfaringene fremdeles i "Me", men hun henter dem sjelden fram. Selvets "Me" vil altså være bestemmende for hvordan hun tolker tidligere hendelser og det at hennes biologiske far kjøpte øl til broren, der hun møter de tidligere erfaringene med Selvets "I".

Silje sier hun synes det er vanskelig "med situasjonen til pappa". En tredje måte å forstå dette på, kan være at selv om hun definerer situasjonen og tillegger skyld ut fra rusen eller rusavhengigheten, betyr ikke det at hun *kun* ser sin biologiske far på denne måten. Ifølge Mead må enhver hendelse heller beskrives som en dynamisk helhet, som en prosess, og der

hver enkelt del ikke kan forstås uavhengig av de andre (Mead 1964, 332). Rusmisbruk kan ses på som handlinger, framfor en gitt egenskap. Dersom Silje hadde sagt at hennes biologiske far har egenskapen "rusmisbruker", kunne det ha vært uttrykk for et statisk menneskesyn; at han alltid vil ha hatt egenskap som rusmisbruker, og at han derfor ikke kunne ha forandret seg. Silje uttrykker heller at situasjonen er forståelig *på tross av*, og ikke *på grunn av*, farens rusmisbruk. For hennes biologiske far har ikke egenskaper knyttet til rusmisbruket, men at oppførselen og handlingene er preget av rusmisbruket er det liten tvil om. Det har hun blant annet lært gjennom Anonyme Alkoholikere, hvor hun skjønnte at "på en måte er det veldig mye likt hos en rusavhengig. Men samtidig så er de utrolige forskjellige".

Silje forteller at hun en sjelden gang får meldinger fra faren der det står "jeg er glad i deg", eller "jeg er så stolt av deg". En kan kanskje tenke at hun ville opplevd det som positivt, og at fortidens negative erfaringer kanskje kunne ha blitt overskygget av disse meldingene. Slik opplever ikke Silje meldingene. For meldingene strider med hennes forestillingsverden, de erfaringene hun har av sin biologiske far og som er lagret i "Me". De vil derfor virke mer provoserende enn positive for henne. Hennes visshet om fortiden, og de erfaringene hun har lagret i "Me", gjør altså at det andre kunne ha oppfattet som "positivt", blir hun heller mer provosert av. Meldingene har ikke noe hensikt, for ut fra erfaringene i "Me" vet hun at hennes biologiske far tar lite kontakt med henne, og at han ofte skuffer henne. Kanskje tolker hun også at meldingene kun er en unnskyldning eller en form for ansvarsfraskrivelse fra farens side. Så selv om han kanskje prøver å bedre forholdet ved å sende slike meldinger, vil opplevelser fra fortiden likevel være hos henne og interagere med hennes nåtidige bevissthet, som korreksjon på en spontan opplevelse av noe annet.

En kan kanskje tenke seg at Siljes erfaringer i "Me" kun virker *begrensende* for henne i nået. Ifølge Mead er det som er lagret i Selvets "Me" også *positivt* for det vi opplever i nået (Mead 2005, 224). Silje konfronterte faren med den vanskelige fortiden, men forstod da at han ikke nødvendigvis kommer til å endre seg. Dermed kan hun slå seg til ro med at det er slik han er, og på den måten finne mening med sin livssituasjon. Ved en slik beskrivelse av fortiden, vil hun også kunne være mer rolig til det som skjer i framtiden. Mead snakker om en hypotetisk framtid (Flaherty og Fine 2001, 156). Den hypotetiske framtiden styrer det som skjer i nået, er abstrakt og representerer alt det som kan skje eller det vi forventer at skal skje. Når Silje forteller, vil hun gjøre det ut fra at hun kan "godta" det uforutsette i framtiden, det som kan

skje i et lengre tidsperspektiv. Ifølge Mead vil ikke bare nåets forståelse påvirke det vi tenker om framtiden, men denne hypotetiske framtiden kan også påvirke nået. Vi handler ut fra hva vi forventer at kan skje i framtiden (Mead 1936, 301).

Når Silje sier om faren at hun må "godta at det er sånn han er", og at det er "sånn psykisk for den rusavhengige", er det noe hun sier i lys av nye erfaringer, og som inkluderer et framtidsperspektiv. Hun forstår at så lenge rusen er en del av farens liv, kommer ikke situasjonen til å endre seg. Det er derfor ikke nødvendig med bebreidelser eller skyldplassering, kun konstatering. Hun har også fått en visshet om at faren ikke er "perfekt" og dermed vil det kanskje ikke virke så skremmende for henne om han på nytt svikter henne.

Både Silje og Julie viser kjærlighet til de rusavhengige fedrene, men at det likevel er en utfordrende relasjon til disse. Da er det godt å ha et sted der de bare kan være. Vi skal nå se at flere av ungdommene opplever det godt å være hos mor.

Hos mor – et fristed

De unges fortellinger

Et gjennomgående tema i de unges fortellinger er ungdomstiden som en krevende tid, med et stort ytre press, samt en streben etter å leve opp til disse forventningene. De som har god kontakt med en eller begge av sine biologiske foreldre, beskriver samtidig at det er godt å komme til dem fordi de da opplever å kunne slappe av og ikke måtte prestere. En av de som beskriver oppholdet hos sin biologiske mor som en tid fri fra hverdagens krav, er Julie. Hun har en hektisk hverdag, og synes det er godt å kunne slappe av hos sin biologiske mor:

Jeg har veldig mye å gjøre til vanlig. Med kjæreste, venner, skole, hest og stevner. Og fra mandag til søndag så har jeg program fra syv om morgenen til tolv om kvelden. Det er så utrolig mye. Så jeg får ikke tid til å være mer med mor. Men jeg synes det er veldig deilig å være der oppe og bare kunne slappe av. Da gidder jeg ikke å stresse over ting. Det er ikke noe jeg må gjøre. Jeg kan bare slappe av, som jeg ikke så veldig ofte gjør. Så da synes jeg at det er bra at det ikke må være sånn tidspress. Jeg synes det egentlig er veldig greit å ikke se så mye på klokka når jeg er der. Og å ta det med ro.

Også Silje beskriver tiden med sin biologiske mor som en "stressfri og avslappende" stund der ikke noe annet tar oppmerksomheten:

Det er på en måte veldig beroligende å være der. For da vet jeg, hvis jeg skal være der en helg, at nå kommer det til å være en stressfri og avslappende og veldig deilig helg.

Bare å være med mamma og ikke gjøre noe. For jeg har et veldig stressende liv, så det er veldig deilig å være hos mamma (...) Og av en eller annen grunn så elsker jeg å kjøre bil med mamma. Fordi da pleier alltid broren min og søstera mi å sove, også sitter vi bare der og snakker og hører på musikk. Så jeg synes det er veldig koselig. Og da er det ingenting annet som tar oppmerksomheten.

For Kristine er hverdagens krav et gjennomgående tema; "Det tar så mye energi av meg å gå på skole, få bra karakterer, og det der lille presset som alltid er der. Fra barnevernet, foreldre, fra fosterforeldre og fra skole om at du må prestere. Og at du må gjøre det godt. Alle lærerne forventer at du gjør det kjempegodt". Hun innehar flere posisjoner det knyttes forventninger til. Å måtte innfri forventninger i roller som elev og datter er jo nokså vanlig for en ungdom. Siden hun i tillegg er et fosterbarn, opplever hun også at hun må prestere og leve opp til krav som stilles av barneverntjenesten; "Jeg gjør ting som man skal gjøre det. Jeg har fullført videregående, fått greie karakterer. Selv om jeg har bitt tennene sammen og gjort det. Så er det at de [barneverntjenesten] alltid er der, alltid må skrive under på en dum plan. Som er mål for resten av livet. Jeg synes det er en dritt".

Det Kristine forteller om kontakten med sin biologiske far kan også virke som forventninger som hun må innfri: "Du må treffe pappa, selv om du gjør det mer for han sin skyld. Og samtidig at du har disse tre prøvene, framføringen, også da dra helt til byen, for så å være der i to timer, komme hjem og legge meg for så "for fy faen, jeg må jo øve til prøve". Her uttrykker hun at det å treffe sin biologiske far er en av de mange områdene i livet hun opplevde som "slitsomt", men som hun likevel gjorde fordi hun "burde". Kristine forteller videre at hun for halvannet år siden tok et valg om å ta "en liten pause" fra far, og at hun ikke har hatt kontakt med han siden den gang. Hun begrunner det med at "det ble for mye, så det gjorde egentlig ikke meg noe å kutte han ut". Det at hun opplever kontakten med sin biologiske far som at "det ble for mye", blir enda tydeligere senere i samtalen med henne. Jeg tar opp igjen temaet og spør: "Når du sa i stad at det ble for mye å møte faren din, tenker du at det ble for mye både sånn praktisk og psykisk?" Da svarer hun: "Det er mest praktisk egentlig. Men litt psykisk er det også. For jeg får ikke så mye ut av det. Og jeg bruker masse energi på å komme meg dit". Som nærmest en motsetning til hverdagslivets krav, og til samværet med faren, forteller hun at når hun er med sin biologiske mor opplever hun dette mer som en ferie der hun gjør akkurat det hun vil:

Jeg er ikke lik her hjemme [i fosterhjemmet] i det hele tatt sånn som jeg er hos mamma. For jeg blir kanskje litt mer i feriemodus når jeg er der. Jeg gjør akkurat det

jeg vil, trenger ikke tenke på at jeg må rekke å levere en oppgave, eller må gå på jobb. Ikke sant? Så man slapper litt mer av og gjør akkurat det man vil. Det er min måte å komme meg til et fristed. Bare skru av telefonen og å bare være. Det er kjempedeilig.

Kristine forteller også at hun setter pris på å ikke gjøre noe spesielt;

Vi gjør sånne vanlige ting. Vi lager noe godt å spise, eller bare går en tur, kanskje har med en hund. Sånne ting da. Det er ikke det at vi gjør noe spesielt, men det er det som gjør det koselig. Å ikke måtte gjøre noe spesielt hver gang. Det er bare koselig å være sammen, gå ut og å være med mamma. Jeg går ikke ut i skogen her [i fosterhjemmet] og ser etter sopp. Men med mamma gjør jeg det. Det er bare det å gjøre det sammen. Jeg er elendig til å se sopp, så jeg er egentlig bare med for å være sosial.

Her beskriver Kristine at det å se etter sopp er noe hun verken synes er spesielt gøy, eller noe hun pleier å gjøre. Men *fordi* hun gjør det med moren sin, liker hun det. Det kan forstås som at hun opplever sin biologiske mor som en signifikant annen, slik hun beskriver at hun liker å tilbringe tid med henne. De som er betydningsfulle for oss, har påvirkning på hvordan vi definerer en situasjon (Levin og Trost 2005a, 58). Kristine beskriver videre at hun også føler at hun *er* en annen når hun de er sammen, og sier;

Så kommer det indre skogstrollet ut. Jeg går mye i stallklær. Og det pøsregner og jeg står ute for det. Jeg har det koselig og jeg bor i min egen boble når jeg er der. Og altså jeg går i andre klær. Jeg ser annerledes ut når jeg er der. Jeg tar livet helt med ro. Håret i en hestehale, ikke noe sminke, en bukse som kanskje har litt gjørme på etter nettopp å ha vært ute. Så hos mamma er jeg den jeg vil være.

Kristine definerer situasjonen som annerledes når hun er hos sin biologiske mor. Der er hun den hun "vil være". Det at hun forbinder tiden hos mor som et fristed, har betydning på hvordan hun *er* og hva hun *gjør*. Hun handler altså ut fra hvordan hun definerer situasjonen. Kristine føler at tiden hos hennes biologiske mor er som en ferie, og et sted der hun kan være helt seg selv, og da gjør det ikke noe at hun ikke har brukt tid på å stelle seg.

Til forskjell fra Julie, Silje og Kristine, forteller Marcus noe som kan tolkes som at han skulle *ønske* at han kunne ha slappet av hos sin biologiske mor. Det virker imidlertid som at dette ikke er "selvfølgelig" når de er sammen. Han forteller: "når vi er der så pleier vi, eller prøver vi å gjøre sånne vanlige ting. Sånn at det ikke blir kino og sånn hele tiden, for da blir det ikke ordentlig connection". Videre sier han; "jeg vil bare ha en helt vanlig familiekveld. Som om det var en vanlig dag i dag. Med henne. Prøve å ha det mest mulig normalt". Det virker her som at Marcus ønsker å kunne slappe av og å være seg selv, men at det ikke alltid er like lett. Han sier at de *prøver* å gjøre vanlige ting, og at de *prøver* å ha det mest mulig vanlig. Her

virker det som at han egentlig liker best å finne på aktiviteter med sin biologiske mor, men at han samtidig skulle ønske at han bare kunne ha en avslappende kveld sammen med henne.

Jeg har inntrykk av at ungdommene klarer å se det positive ved samværet, selv om de bare får møte sine biologiske foreldre av og til, da de oppfatter denne tiden som en tid til å kunne slappe av. På den måten har de vendt noe som kunne ha blitt oppfattet som noe negativt, til noe positivt. Den beste tiden innebærer ikke å finne på mest mulig, kanskje tvert imot. Det er gjerne det å *ikke* gjøre noe spesielt de setter mest pris på. Det å bruke tiden med hverandre uten at noe annet tar oppmerksomheten, det er det som gjør det koselig. De beskriver det som for andre kan virke som hverdagslige og ubetydelige stunder, som det de setter mest pris på.

Det kan være nyttig å ta i bruk litteratur fra andre barne- og ungdomsstudier for bedre å forstå det ungdommene forteller meg. NOVA har utarbeidet en rapport som viser en oversikt over nasjonale resultater fra Ungdata, utført i 2013 (Bakken 2014). Mer enn 63.000 ungdomsskoleelever og 15.000 elever i første trinn på videregående skole har deltatt i undersøkelsen. Her er det resultater som viser et bilde av "en stresset ungdomsgenerasjon"; det er en ungdomstid med mange krav og forventninger og et større press på å lykkes i skolen (Bakken 2014, 58). Som jeg har beskrevet, opplever også de i mitt prosjekt ungdomstiden som slitsom, og at det da er godt å kunne slappe av hos sine biologiske foreldre. Det minner en på at ungdommer som bor i fosterhjem, er mer enn bare *fosterbarn*, og at det for dem også vil være sentralt å beskrive mer generelle utfordringer som kan være i ungdomstiden.

Krav, forventinger og fristeder – sett i lys av Mead

En forståelse av hvorfor ungdommene kan oppfatte tiden hos mor så forskjellig fra hverdagen, kan ses i lys av begrepet *den generaliserte andre*. Den generaliserte andre refererer til de forventningene individet møter fra det "abstrakte samfunnet" (Mead 2005, 182-183; Blumer 1986, 13). Dette påvirker altså hvordan ungdommene definerer enhver situasjon, og vil alltid være en del av deres forestillingsverden. Ungdommene har et internalisert normsystem som forteller dem hva samfunnet forventer av dem, og vil gjerne unngå å handle i strid med dette.

Når ungdommene er hos mødrene sine legger de til side det de til daglig opplever som krav og forventinger fra generaliserte andre. Dette viser at deres generaliserte andre ikke er en enhetlig og lukket størrelse som framtrer like sterkt i alle situasjoner. Ungdommene har ikke

et endelig og fast "Me", men heller en rekke ulike "Me's" som de kan benytte seg av og som påvirker hvordan de tolker nåtidige erfaringer (Joas 1997, 118-119). Siden ungdommene har integrert ulike "Me's", fører det også til at de handler ut fra den kontekst de er i. De har integrert de forventningene som stilles til dem i "Me", og er derfor klar over at det ikke er samme forventninger til dem hos sine biologiske mødre, som i hverdagen forøvrig. Når ungdommene er sammen med mødrene sine vet de, på bakgrunn av det som er lagret i deres "Me", at de kan handle annerledes enn det hverdagslivets krav tilsier, og det oppleves følgelig som et "fristed". Ungdommene vil altså hele tiden forsøke å tilpasse og justere situasjonen ut fra hva de anser som sosialt gyldig i enhver situasjon (Mead 1967, 334).

I Kristines fortelling blir det tydelig at hun trekker på erfaringer fra *fortiden* når hun snakker om *nåtidens* krav, og at det også påvirker hennes fortelling om *framtiden*. Hun sier at hun alltid har gjort det barnevernet har ventet av henne. Derfor synes hun det er uforståelig at hun nærmest må "bevise" overfor barneverntjenesten at hun også framover kommer til å gjøre det som forventes av henne. Her gir hun også uttrykk for at hun har nok med de nåtidige kravene som stilles til henne, og synes det da er krevende at det også settes forventninger til fremtiden.

Det at ungdommene formidler et ønske om å kunne "slappe av", og å bruke tid med sine biologiske foreldre, kan også forstås på bakgrunn av deres nåtidige erfaringer; de vet at tiden er dyrebar, både med begrunnelse i at de ikke har mulighet til å se sine biologiske foreldre så ofte, og fordi de ikke har mange anledninger til å senke skuldrene i hverdagen. Samtidig kan det ungdommene sier tolkes opp mot hvordan de tenker om fremtiden; de vet at det er lenge til neste gang de treffer sine biologiske mødre, og vil derfor utnytte tiden godt ved ikke la hverdagens krav skygge for disse stundene. Dette kan relateres til Meads framtidsperspektiv; det vi tenker om fremtiden kan påvirke nået – vi handler ut fra hvordan vi tolker at fremtiden kommer til å se ut (Mead 1936, 301). I det følgende vil jeg gå nærmere inn på hvilken tilnærming ungdommene har til fortiden i lys av nåtiden.

"Så vet jeg ikke om jeg har lyst til å tenke på de gamle tingene"

Julie ønsker ikke å "grave" i fortiden. Hun forteller at hun er usikker på om hun vil vite alt om sin egen fortid og hvorfor hun måtte flytte, og sier; "jeg vet jo ikke alt. Jeg har jo ikke lest sakspapirene mine, eller ikke fått vite alt. Nå som jeg er 18 kan jeg få vite alt, men jeg vet ikke helt om jeg har lyst". Videre forteller hun:

Hun saksbehandleren min sa: "nå som du blir 18 år så kan du lese gjennom sakspapirene dine hvis du vil, og bla bla bla". Og jeg tenkte at nå som jeg har fått så klart og greit forhold til mamma og pappa, og å ikke sette dem i et dårlig lys. Så vet jeg ikke om jeg har lyst til å tenke på de gamle tingene igjen.

Julie uttrykker at hun ikke har behov for å vite alt om sin egen fortid, og at dette er noe hun kan leve med. Selv om hun kanskje har et behov for også å kjenne til fortiden, er kanskje ønsket om å kjenne sine biologiske foreldre slik de er nå, enda sterkere. Hun forteller at hennes biologiske foreldre har vært rusavhengige og ikke klarte å ta vare på henne, og at det var grunnen til at hun måtte flytte. Videre beskriver hun for meg at hun nå har et godt forhold til dem, og ønsker derfor ikke å ødelegge dette bildet av dem med papirer fra fortiden. Selv om Julie forteller at hun har bestemt seg for å ikke "grave" i fortiden, ser det imidlertid ut til at denne beslutningen ikke alltid har vært like klar. Når vi nærmer oss slutten av samtalen, og jeg ber henne utdype hvorfor hun ikke vil lese i barnevernjournalene, forteller hun;

Saksbehandleren min mente at hvis jeg skulle lese de, så burde jeg gjøre det på et punkt i livet som ikke ting er ... for eksempel ikke når det er masse eksamener, eller noe du gruer eller gleder deg til. Du må tilpasse veldig da. Jeg tenkte jo sånn at "nei, jeg tror ikke det har så mye å si". Og jeg hadde egentlig veldig lyst til å gjøre det med en gang jeg ble 18, bare å lese gjennom alt, sammen med en som kan forklare de tingene jeg ikke skjønner. Men så har jeg egentlig lagt det litt bak meg. Jeg tenker at jeg kan vente litt med det. For det er jo ikke noe jeg egentlig trenger å vite nå. Men det er jo noe med å få vite, få alt med fortiden avklart, og å legge det bak seg.

Det at Julie vil fokusere på den kontakten hun har med sine biologiske foreldre "her og nå", er også noe som blir tydeligere senere i samtalen, da hun forteller: "Jeg har lagt litt peace med sånn mamma er. Jeg tenker iallfall at sånn er mamma, og sånn får det bare være. Bare det at jeg vet at hun fungerer i livet og at hun har det greit. Så er jo jeg fornøyd med det egentlig".

Hvordan kan vi forstå det Julie forteller om at hun ikke vil grave i fortiden opp mot Mead sin forståelse av Selvet og tid som fenomen? Sett ifra Meads perspektiv kan det her se ut til at Julie lenge har vært klar til å lese i sakspapirene, men når hun først ble 18 år, ble det så virkelig for henne at hun i det nye nået fant ut at det er best å ikke vite alt om fortiden. Hun vil ikke la fortiden ta for stor påvirkning på nåtiden, fordi det da vil bli for vanskelig for henne. Det kan på den måten ses på som en form for mestringsstrategi å ikke lese i papirene. Hun er altså ikke klar til å la Selvets "I" bli konfrontert med saksdokumentene fra fortiden, for da er hun redd for at hun i nået vil se på sine biologiske foreldre på nye måter. Samtidig uttrykker hun at hun vil *vente* med det, og at hun senere ønsker å få avklart fortiden. Julie driver på med

det jeg har kalt en slags "selvprosess" – hun henter opp ulike deler av erfaringsgrunnlaget i "Me", og vil selv kontrollere hvilke deler av "Me" hun skal hente opp.

Julies selvprosess kan beskrives som en bearbeiding av de "gamle kartene". Fortiden kan ses på som gamle kart (Leira 2009, 26-27). Selv om disse kartene er nyttige fordi de kan gi et bilde av hvordan verden ser ut, har en del av oss unødvendige gamle kart og som det heller ikke er nødvendig å grave opp i (ibid.). Kanskje Julie tolker det som at hun ikke vil at fortiden skal være en påminner og slik bli gjort gyldige for nåtiden, og at det derfor er best å la tanker om fortiden "ligge". Det beste for henne er dermed å la nye kart, nåtidens erfaringer av sine biologiske foreldre, bli det nye livsprosjektet. Hun har innsett at relasjonen til hennes biologiske foreldre ikke trenger å være som den en gang var, og at hun ikke er prisgitt fortiden. Hun ser altså ikke på fortiden som determinerende for nåtiden. Ved å ha fått integrert nye erfaringer av sine biologiske foreldre i selvets "Me", har hun kunnet motbevise de gamle kartene, og slik behøver ikke fortidens erfaringer i "Me" bestemme over hennes "I". Når hun forteller om dette, vil hun ifølge Mead også fortelle ut fra hvilket framtidsperspektiv hun har. Hun snakker ut fra den hypotetiske framtiden, og er kanskje redd for hva som kan skje i relasjon til sine biologiske foreldre dersom hun blir minnet om detaljer fra fortiden. Denne usikkerheten vil igjen påvirke det nået hun er i.

Det kan se ut som at Julie også har gitt sine biologiske foreldre en ny sjanse. Ved å delvis styre I'et og hva det skal hente av Me'et kan hun opprettholde god kontakt med dem. Selv om hun ikke kan "glemme" fortiden, fordi de uansett vil være integrert i hennes "Me", mener hun at det heller ikke er nødvendig å grave opp i alt for mye av dette "Me'et". For hun vet nok om fortiden, og med utgangspunkt i den hun er i dag har hun bestemt seg for at detaljer om fortiden ikke er nødvendig.

Som vi har sett, ønsker Julie å legge bak seg det som er vanskelig. Nedenfor skal vi se eksempler på ungdom som nettopp har uttrykt et behov for å kjenne til fortiden.

Kontakten før og nå

Kristines og Marcus' historier

Selv om enhver relasjon vil forandre seg med tiden, og at informantenes kontakt med sine biologiske foreldre derfor ikke vil kunne fastslås en gang for alle, ser det ut til at noen av dem erfarer at denne kontakten har endret seg vesentlig. Det gir både Marcus og Kristine gode

beskrivelser på. Marcus forteller at han trengte å få større innsikt i fortiden for å forstå og å kunne slå seg til ro med at hans biologiske far flyttet til utlandet:

Men så skjønnte jeg, når jeg så bilder av han på Facebook og sånn, at det gikk mye bedre med han [biologisk far]. Jeg har også tatt kontakt med hans kamerater og spurt om han. Ellers så har jeg tatt kontakt gjennom farmor, også har hun snakket med dem [fars kamerater]. Så etterhvert så godtok jeg det. Også sendte jeg han tilbake. For han hadde det ikke så bra i Norge i forhold til der. Så da dro han tilbake. Og det er jo bedre for både meg og han at han er der [i utlandet] i stedet for (...) For det er sånn rolig sted for han. Det er tropisk da, så det er mange andre ting han kan gå på som ikke er farlig. Han spiser mye frukt, for meg høres det veldig dumt ut. Eller det hørtes veldig dumt ut, det gjør sikkert det for deg nå også – å spise frukt i stedet for narkotika. Men det hjelper han. Han sier det. Også trenger han ikke medisiner fra legen og sånn.

Marcus har altså selv måtte gjøre aktive grep og tatt ansvar, og sier at han først *etterhvert* godtok situasjonen. Med tiden innså han at hans biologiske far hadde det bedre i utlandet enn i Norge. Kristine forteller også at hun har fått en annen oppfatning av kontakten med sin biologiske mor med tiden. Hun forteller at hun hadde lite forhold til moren da hun var mindre: "Jeg har ikke kjent mamma når jeg var liten. Unntatt når jeg har møtt mamma et par ganger, som virkelig ikke sa meg noen ting om hvem hun er. Det tar jo flere år før man blir kjent med en person, hvertfall når man ikke er sammen hver dag. Så vi kjente hverandre egentlig ikke". Videre beskriver hun at kontakten ble bedre etter at moren fortalte om sine problemer:

Så når jeg blir større og hun var mer ærlig med meg og sånne ting, da fikk vi bedre kontakt. Det var positive ting i de greiene. Det hadde gått et par år og vi skjønnte mer. *Jeg* skjønnte mer. Da fikk vi det bedre. Jeg skjønnte mer av hva som skjedde. Av henne. Vi var ærlige med hverandre, vi snakket mye sammen. Og da ble vi bedre kjent og fikk et bedre forhold. Jeg ble kjent med *henne*, og ikke bare en figur som het "mamma".

Det virker som at det var et vendepunkt for Kristine da hennes biologiske mor ble mer ærlig med henne. Videre sier hun; "når jeg var mindre møtte jeg henne et par ganger i året. Kanskje ikke det en gang. Så vi har alltid savnet hverandre mye. For vi har nesten ikke bodd sammen. Og ikke fått så mye mulighet til å treffe hverandre. Så da har vi alltid savnet hverandre".

Selvprosesser – i lys av Mead

Ungdommenes kontakt med sine biologiske foreldre vil defineres ut fra nåtidens lys, og kan forstås prosessuelt ved at Selvets "Me" hele tiden vil interagere med Selvets "I" (Mead 2005, 235-236). I samtale med Marcus og Kristine blir det spesielt tydelig at kontakten har endret seg ut fra hvordan de nå tolker fortiden ut fra nåtidens erfaringer.

Marcus har måttet gå gjennom en prosess for å kunne skape mening i nået. Det ser ut til at jo flere erfaringer han har kunne integrere i Selvets "Me", jo større forståelse har han fått for situasjonen. Det var altså mye av det som var i nået som Marcus tidligere ikke forstod, og han hadde derfor et behov for å finne ut mer om fortiden. Ved å lete på Facebook og å ta kontakt med farmor og farens kamerater, forstod han mer av situasjonen og hvorfor faren var i utlandet. Så snart Selvets "I" har gjort noe, har det blitt til fortid og blitt lagret i selvets "Me" (Mead 2005, 202). Det innebærer at alt det Marcus erfarer i nået kan bli berikende for han, og at han kontinuerlig danner et nytt bilde av livssituasjonen.

Først når Marcus forstod at hans biologiske far hadde det bedre i utlandet enn i Norge, erfarte han at situasjonen var forståelig. Denne erkjennelsen var avgjørende for at han selv skulle ha det bra. Ved at dette blir et vendepunkt, kan det se ut til at hans biologiske far kanskje oppleves som signifikant for han. For signifikante andre er nettopp de vi bryr oss om og som har stor påvirkningskraft på oss (Sullivan 2012, 13). Det kommer fram at Marcus sin biologiske far ikke har vært mye tilstede i livet hans. Imidlertid er det ikke hvorvidt faren har vært tilstedeværende, eller om relasjonen kun er preget av positive erfaringer, som har betydning for om han er en signifikant annen (Helgeland 2003, 17-18). Det kan være vanskelig å forstå hvorfor Marcus bryr seg slik om faren og er opptatt av at han skal ha det bra, når han har erfart å bli sveket av han. Noe av årsaken til dette kan ligge i at vi kun ser det av de signifikante andre som er forståelig, og har vanskeligere for å se det ubegripelige (Sullivan 2012, 13). Slik kan Marcus både skape en meningsfull nåtid og framtid.

Videre har de signifikante andre innvirkning på hvordan vi definerer en gitt situasjon (Levin og Trost 2005a, 58-60). Det ser ut til at Marcus i det nye nået definerer det som har skjedd som forståelig, og at han nå ser ut til å kunne slå seg til ro med fortiden. For å kunne forstå noe av hvordan Marcus kan skape mening til det han forteller, kan det også være nyttig å drøfte det han sier ved hjelp av Thomas' teorem, "If men define situations as real, they are real in their consequences" (Thomas og Thomas 1928, 572).

Marcus forteller at det *hørtes* veldig dumt ut at hans biologiske far kan "spise frukt i stedet for narkotika", men at det i det nye nået er meningsfullt for han ved at han har integrert nye erfaringer i Selvets "Me". Selv om det ser ut til at situasjonen selv gir mening for Marcus,

virker det som at han oppfatter at den virker ubegripelig for andre. Ifølge Thomas' teorem, må vår definisjon av den sosiale virkeligheten forstås på bakgrunn av at vi er en del av en større sosiokulturell verden (Helgeland 2009). Vi definerer en situasjon ved å ta hensyn til tre faktorer; hvordan *kulturen*, *omgivelsene* rundt oss, og *vi selv* definerer situasjonen.

For det første er vår definisjon avhengig av hvordan *kulturen* definerer en situasjon (Helgeland 2009). Det er noe som sees og anerkjennes som en mer "riktig" måte å forstå noe på enn noe annet. Derfor opplever Marcus kanskje at han måtte begrunne hvorfor det han fortalte var logisk for han. Hans *meninger* må forstås som skapt og forhandlet i et større sosialt fellesskap; "it is culture and the search for meaning that is the shaping hand" (Bruner 1990, 23). Marcus sine tolkninger av fortiden må dermed oppleves som allmenne for å kunne akseptere dem selv.

For det andre vil Marcus sin forståelse av nået være avhengig av hvordan han tolker at *omgivelsene* rundt han anser denne (Helgeland 2009). Han gir som nevnt uttrykk for at hans biologiske fars forklaring er meningsfull for han, selv om kanskje ikke andre forstår det. Kanskje gir situasjonen mening for han nettopp fordi det er hans *biologiske far* som har fortalt det. For "å bli foraktet der ute [av kulturen] er til å bære hvis man er elsket av sine nærmeste" (Leira 2009, 45). Mead sier at når vi erfarer oss selv, vil det alltid være ut fra omgivelsene. Det vil altså alltid være en annen tilstede i det vi forteller, og våre meninger må derfor ses i lys av omgivelsenes meninger (Mead 2005, 220-221). Det kan som nevnt virke som at Marcus oppfatter sin biologiske far som den signifikante andre, og det kan han ha vært avgjørende for at han har kunnet skape mening til det faren forteller. Hvordan han definerer situasjonen, kan dermed sies å vokse fram i det sosiale miljøet han er en del av. At våre meninger er skapt gjennom samhandling med våre omgivelser, påpekes også av Mead (2005, 120). Meningen kan altså forstås som et sosialt produkt som har blitt til gjennom interaksjon med andre, og for Marcus da kanskje først og fremst med sin biologiske far.

For det tredje er Marcus sin definisjon av situasjonen avhengig av hvordan *han selv* tolker denne. Det er dette som kommer til uttrykk gjennom hans "I". Det hans biologiske far forteller har blitt meningsfullt for han gjennom en fortolkningsprosess. I denne "selvprosessen" tolker han farens fortelling på sin egen måte. Selv om hans definisjon av situasjonen til en viss grad er avhengig av hvordan kulturen og omgivelsene rundt han ser på denne, er det hans egne

tolkninger av situasjonen og av de andres oppfatninger som har størst betydning. Mead sier at vi, ved å handle ut fra det vi oppfatter at er fornuftig, både kan tolke omgivelsene annerledes, og kan handle annerledes enn det omgivelsene forventer av oss (Mead 2005, 195). Det er altså slik at noen ganger så er I'ets reaksjon mer framtrede enn andre ganger, og at det er dette individuelle uttrykket som er viktigst (Mead 2005, 224).

Selv om det er vanskelig å si hvorvidt det er Marcus sitt "Me" eller "I" som har kommet tydeligst fram, ble det i samtale med han klart at det å skape mening har vært en stadig "tilbakevendende" prosess, der I'et interagerer med Me'et, og der han over tid har forhandlet fram en forståelse i forsøk på å skape mening både for seg selv og for andre.

I samtale med Kristine blir det også tydelig at hun har en vesentlig annen forståelse av sin biologiske mor nå sammenliknet med den forståelsen hun hadde av moren i barndommen. Hun forteller at det først er i ungdomstiden hun har blitt kjent med moren som en person og "ikke bare en figur som het mamma". Det kan se ut som at når moren åpnet seg og fortalte om sine problemer, ble også kontakten mellom dem bedre. Slik kan også Kristines fortelling om å skape mening beskrives som en slags selvprosess der hun over tid har fått mulighet til å bli kjent med sin biologiske mor. Tidligere bestod Kristines fortid eller Selvets "Me" av mye usikkerhet; hun forstod ikke hva som hadde skjedd og kanskje heller ikke fått helt tak i hvorfor hun måtte flytte fra sin biologiske mor. Når hun interagerer med fortiden, og integrerer disse erfaringene i Selvets "Me", bidrar det til at hun nå i ungdomstiden forteller om en fortid som er mer meningsfull for henne. Hun har altså fått en fortelling om fortiden og kan dermed slå seg til ro med at hun ikke har kunnet bo sammen med sin biologiske mor. Det gir henne også en trygghet til den hypotetiske framtiden. Hun har fått vite det om fortiden som var uklart, noe som er med på å skape en meningsfull nåtid og framtid.

I lys av nåtidens erfaringer, kan Kristine fortelle om fortiden som om hun og moren alltid har *savnet* hverandre mye. Hvorvidt hun *alltid* har hatt et stort savn til sin biologiske mor, er derimot uvisst. For det hun forteller er ut fra dagens forestillingsverden, nå som hun kjenner moren sin godt og har et godt forhold til henne, og da er det kanskje ikke så overraskende at hun sier at de alltid har savnet hverandre. For vår virkelighet er alltid begrenset til nåtiden; vi befinner oss i nået og definerer situasjonen i nået (Mead 1936, 299). Kristines fortolkning av fortiden som en tid hvor hun savnet moren mye, er altså formet av nåtidens erfaringer.

Dermed vil hennes erfaringer fra fortiden og kontakten med sin biologiske mor være "konstruert" og "fortolkende" ut fra nåtidens logikk. Det Kristine har erfart i fortiden er altså underordnet nåtiden; "the past must be found in the present world" (Mead 1934, 116).

Jeg legger også merke til at Kristine begrunner fortiden ut fra at *relasjonen* mellom dem har blitt bedre. Når hun forteller om kontakten med sin biologiske mor, så bruker hun nesten konsekvent pronomenet "vi" og mener med dette at det er noe hun og moren står sammen om; "vi fikk bedre kontakt", "vi skjønte mer", "da fikk vi det bedre" og "vi var ærlige med hverandre". At Kristine måtte flytte fra sin biologiske mor i barndommen hadde kanskje vært ubegripelig for henne i nået dersom moren hadde vært hovedgrunnen til det som hadde skjedd. Det var noe *mellom* dem, framfor *i* moren som gjorde at de ikke hadde så god kontakt, og det gjør at hun kan slå seg til ro med fortiden, og dermed skape mening i selvets "Me". Selvprosessen Kristine skaper, kan på den måten ligne på de forklaringene Silje og Julie gir når de beskriver at det er *rusmisbruket* til fedrene som er en del av deres begrunnelse på fortiden. Forklaringen tillegges altså i *noe* framfor hos *noen*, og dermed blir det heller ikke snakk om hvem som har "skylden" for fortidens historie.

Som vi har sett, ønsker flere av ungdommene å få fram at livet er på vei til å bli bedre etter hvert som de forstår mer. Men hvor godt kan det bli? Vil de oppleve at de får et helt "vanlig" liv – eller i det minste at de ønsker å framstå som ungdom med vanlige liv?

Et vanlig liv?

"Det er helt vanlig" – noen historier

En del av informantene forteller om sin livssituasjon som om det ikke er noe spesielt ved den. Kristine er en av dem. Når jeg spør hva hun gjør etter å ha vært med sin biologiske mor sammenlikner hun det med å ha foreldre som er skilt. Hun sier: "Jeg føler jeg egentlig lever et ganske normalt liv. Det er jo ikke uvanlig at foreldre er skilt. Så akkurat som at barn går fra mamma og pappa annenhver uke, så er det litt det samme. Jeg kommer hjem, pakker ut og fortsetter å leve det vanlige livet jeg har". Her definerer hun seg selv som en ungdom med et relativt vanlig liv. Det synes derfor heller ikke vanskelig for henne å si at hun bor i fosterhjem, og hun formidler en fortid som viser at hun gradvis har funnet mening med situasjonen; "opp igjennom hadde det ikke vært så lett å si at man ikke bor hos foreldrene sine og sånn. Men det går fint å snakke om det nå. Man aksepterer jo litt mer i samfunnet nå enn man gjorde før".

Jeg har inntrykk av at de som beskriver sin situasjon som "vanlig", heller ikke har behov for å snakke med andre om den. Kristine sier at fosterforeldrene alltid spør hvordan hun har hatt det hos moren, "men de kjenner meg så godt. Så vi snakker egentlig ikke noe om det. De vet jo alltid at jeg liker mamma. Så jeg tror de vet hvordan jeg er når jeg er hos mamma".

Julie forteller fra barndommen og farens rusavhengighet og at han ikke alltid var edru da de var sammen. Hun hadde da et større behov for å snakke med fostermoren om kontakten med sin biologiske far, enn det hun har nå som han ikke lenger er rusavhengig. Ut fra det hun forteller, virker det som om hun har fått et bedre forhold til faren, og at hun nå ikke har det samme behovet for å snakke om denne kontakten:

Hun [fostermoren] spør jo alltid "ja, hvordan var det med pappa?" Men hun vet jo at hvis det er noe, at jeg sier jo ifra. Når jeg var mindre spurte hun jo mer, og ville vite nesten nøyaktig hva jeg hadde gjort minutt for minutt. Men nå klarer jeg å si ifra selv hvis jeg føler at det er noe. Så jeg snakker vel egentlig ikke så veldig mye om det – hvis jeg ikke føler at jeg må snakke om det.

Julie forteller at hun tidligere ikke likte at andre stilte spørsmål om hennes biologiske foreldre, fordi hun da oppfattet seg som "rar eller annerledes". Hun hadde derfor ikke lyst til å fortelle:

Og før så var det jo ikke noe gøy at folk spurte, da var det litt sånn at man var veldig rar eller annerledes hvis man ikke bodde hos en av foreldrene sine. Folk var veldig sånn at "Hvorfor det og hvorfor det?". Når man var mindre så hadde man kanskje ikke så mye sosiale antenner eller tenkte ikke over så mye hva man spurte om. Og da var ikke det akkurat så veldig gøy. Da hadde jeg jo aldri lyst til å si noe. Jeg visste jo ikke helt hva jeg skulle si egentlig.

Det kan virke som om Julie ikke vil si noe som kan forsterke de andres forestillinger av henne som "rar". Hun forteller at hun nå har valgt en strategi slik at hun ikke behøver å fortelle om sin annerledeshet:

Og hvis jeg møter nye folk og de sier ett eller annet "ja, mamma eller pappaen din", så sier jeg bare at jeg bor ikke hos mammaen eller pappaen min. Og da tør de fleste ikke å si så mye mer. Og de blir litt sånn "åja". Folk tør egentlig ikke å spørre. For nå tenker jo de fleste sitt hvis jeg sier at jeg ikke bor med foreldrene mine. Hvis jeg ikke har lyst til å si det, så sier jeg at sånn er det bare, og at "det har ikke dere egentlig noe med. Og noen ganger så sier jeg bare "ja, mamma bor langt unna og pappa bor i en liten leilighet, så jeg har ikke mulighet til å bo hos noen av de.

Noen teoretiske betraktninger

Kristine uttrykker at hun "egentlig lever et ganske normalt liv", mens Julie er bevisst på at hun ikke vil framstå som annerledes og nærmest rar fordi hun ikke bor med sine biologiske foreldre. Hvordan kan dette betraktes ut fra presentert teori?

Kristine sier at hun synes det er lettere å snakke om sine biologiske foreldre nå enn tidligere, og mener årsaken til dette først og fremst er en større aksept fra kulturen. Hun sammenlikner sin situasjon med det å ha foreldre som er skilt, og det kan kanskje bidra til at hun lettere slår seg til ro med sin livshistorie. Dette kan sees i sammenheng med at den tradisjonelle forståelsen av hva en familie er har endret seg med tiden (Ellingsæter og Leira 2004, 16). Samboerskap og skilsmisse har utfordret den normative forståelsen av hva en familie er, og vi kan derfor ikke lenger kun snakke om *familien*, men må heller se på ulike former for familier og familiepraksiser (Levin 1994). Disse forståelsene har Kristine integrert i Selvets "Me". Hun gjør sine tolkninger av hvordan den generaliserte andre, eller det "abstrakte samfunnet", oppfatter hennes livssituasjon. Den generaliserte andre er som tidligere nevnt vår fortolkning av omgivelsenes forventninger til oss, eller det integrerte normsystemet (Levin og Trost 2005b, 120). Omgivelsene definerer hvem vi skal være, og dermed blir våre meninger til i samhandling med andre (Blumer 1986, 12-13). Når Kristine sammenlikner sin situasjon med å ha foreldre som er skilt, er det en måte å forhandle fram en mening som er allment anerkjent, og som er blitt konstruert, opprettholdt og styrket gjennom en sosialt definerende prosess – en prosess som neppe vil reverseres i framtiden. Dette kan gi Kristine en trygghet for at hennes sammenlikning med å være skilsmissebarn også vil være gyldig for en uoverskuelig, hypotetisk framtid, og som igjen kan påvirke henne i nået (Mead 1936, 301).

Julies erfaring med sin biologiske far har over tid endret seg til det bedre, og hun har derfor ikke lenger det samme behovet for å snakke med andre om det. Hun opplever at dagens forhold til faren ligner mer på den relasjonen andre ungdom har til deres biologiske foreldre. Hun har integrert nye erfaringer av sin biologiske far i "Me", og det ser ut til at det er disse erfaringene hun tolker dagens situasjon ut fra.

Mead ville nok her ha sagt at informantenes "Me" interagerer med deres "I", og at de gjennom dette skaper mening til situasjonen her og nå (Mead 2005, 202). Ved å se på fortiden i nåtidens lys kan de skape mening til øyeblikket, til selvets "I". Det at ungdommene forteller at

de lever et nokså vanlig liv, må altså tolkes ut fra deres nye "nå". Erfaringer fra tidligere blir underordnede. Jeg vil anta at dersom jeg hadde spurt dem en del år tilbake om hvordan de erfarte situasjonen sin, ville de nok ha gitt en annen beskrivelse enn de gjør nå. Ungdommene er i kontinuerlige pågående prosesser – "selvprosesser", der det nået de er i hele tiden blir til nye nå, og ungdommen vil dermed stadig få nye syn på sin livssituasjon.

Ungdommenes fortellinger kan også være et prosjekt med et mål om å lykkes i å være mest mulig "vanlig". Det blir spesielt tydelig hos Julie, som forteller at hun helst vil unngå spørsmål som påpeker hennes annerledes livssituasjon. Leira (2009, 68-69) argumenterer for at vi forstår de "vanlige" som mer verdige enn de "uvanlige". Hun sier vår største frykt er å oppleve skam og mindreverdiget, og at vi derfor er opptatt av å vise oss på en slik måte at vi blir oppfattet som vanlige. Dersom vi lykkes i å framstille oss selv på denne måten, blir vi av andre sett på som verdige. Det kan gi en forklaring på hvorfor ungdommene i min studie beskriver seg selv på denne måten; de vil ikke bli oppfattet som mindreverdige, det ville ha vært en trussel mot deres selvbilde. På den måten kan fosterbarnas fortellinger forstås som et verdighetsprosjekt. De vil ikke fortelle om enhver erfaring som er lagret i Selvets "Me". Ifølge Mead fungerer "Me" som en slags sensor, og avgjør hva som kan snakkes om og ikke snakkes om (Mead 2005, 235-236). Selvets "Me" fungerer på den måten begrensende for dets "I", og hjelper ungdommene dermed til å kunne gi de fortellingene de ønsker å identifisere seg med. Ved å fortelle at det ikke er noe spesielt ved livene deres, konstruerer de altså hvem de vil være og hvem de ikke vil være. De ønsker å være som "vanlige" ungdom med "vanlige" liv, og må derfor følge samfunnets doxa for dette.

Hittil har jeg hatt et særlig fokus på ungdommenes forståelse av fortiden ut fra den nåtiden de befinner seg i. Jeg har i mindre grad beskrevet deres perspektiv på framtiden. I det neste kapittelet har jeg derfor stilt følgende spørsmål til empirien: Hva sier ungdommene om kontakt med sine biologiske foreldre i framtiden?

Framtidsperspektiver

Hva sier ungdommene om kontakten i framtiden?

Som vi husker av fortellingen til Julie vil hun ikke lese i sakspapirene. Hun vil kjenne sine biologiske foreldre slik de er i dag, og ikke ut fra slik de har vært. Når hun forteller om framtiden inkluderer hun heller ikke fortidens historie, og kan dermed fortelle om framtiden

som om hun har et valg om å flytte til dem:

Og jeg kunne jo sikkert ha flyttet bort til mamma og bodd der, men for det første så bor jo mamma i en leilighet, så det kunne jeg ikke ha gjort. Men jeg har ikke lyst til å flytte fra venner. Og mamma har ikke akkurat så god økonomi og bor i en liten leilighet. Så det er ikke noe å tenke på å flytte opp dit, eller til noen av de da. Også er det egentlig greit å bare besøke dem sånn jeg gjør nå.

Selv om Julie beskriver at hun ikke trenger å vite alt om fortiden, sier hun samtidig at "det er jo noe med å få vite, få alt med fortiden avklart og å legge det bak seg", og at det har betydning for hennes kontakt med sine biologiske foreldre. I samtale med Marcus kommer det også fram at han først og fremst synes det er greit å ha kontakt med sine biologiske foreldre slik han har det i dag, og at han ikke ønsker å flytte inn til dem. Jeg stiller han et hypotetisk spørsmål: "Tenk deg at vi går fem år fram i tid. Hvordan kontakt med moren din ser du for deg at du har da?". Marcus relaterer dette spørsmålet til hvorvidt han kommer til å flytte inn til sin biologiske mor og forteller:

Jeg selv synes det er bedre å ha kontakt med hun [mamma] enn å bo med henne. For jeg vet jo selv hvorfor jeg ikke bor med henne. Selv om det begynner å stabilisere seg litt nå (...) For hun hadde veldig dårlig råd, og kunne ikke ta vare på meg. Men nå begynner det å bli bra. De [hun og stefar] skal begynne å kjøpe hus, de har stor tomt og sånn. Men jeg synes fortsatt at hvis jeg skulle ha begynt å bodd der synes jeg det hadde blitt veldig stort, litt for mye vekt å legge på dem da. Så tidlig iallfall.

Kristine har med årene fått bedre kontakt med moren, og forteller:

Vi kommer nok til å ha et ganske likt forhold som nå tror jeg. Så det blir spennende det også. Hvis jeg får barn en gang i tiden også, det blir kjempespennende. Mamma kommer til å være helt i ekstase. Hun elsker barn. Så jeg tror vi bare kommer til å fortsette å ha god kontakt, kanskje vi kommer til å bli enda nærmere og. Det kommer vi nok til å bli. Det tror jeg vi alle ser fram til.

Hun har tatt et valg om å ikke ha kontakt med faren, men uttrykker samtidig at dette valget ikke er tatt en gang for alle, og forteller:

Mamma spør da eventuelt, "Hei, snakker du med faren din?". Og at jeg burde ta kontakt med faren min, for han er tross alt faren min. Mens jeg er litt sånn: "nei jeg føler ikke behov for det helt ennå". Kanskje senere. Sikkert senere (...) Jeg kan jo når som helst ta kontakt igjen. Det er bare det at jeg har valgt å ikke ha kontakt. Og hvor lenge det kommer til å være vet jeg jo ikke.

Her ser det ut til at Kristine kommer til å ha kontakt med faren en gang i framtiden. Når jeg senere i samtalen tar opp igjen dette temaet og spør: "Du sa i stad at du sikkert senere kommer

til å ta kontakt med faren din igjen?", svarer hun "Det er så usikkert føler jeg. Men muligheten er der jo når som helst. Men jeg tror ikke det kommer til å være med det første". Her er hun ikke like sikker på hvorvidt hun kommer til å ta opp kontakt med faren igjen. Også i samtale med Simon kommer vi inn på hvordan kontakt han tror han kommer til å ha med sine biologiske foreldre i framtiden. Selv om han nok ikke er like tydelig på dette, forteller han at han opplever forholdet til sin biologiske mor som "litt sånn ubehagelig" fordi hun ofte ikke er edru. Han har derfor blitt enig med søsknene sine om "at vi behøver ikke å dra opp dit [til moren] så mye mer. For det er ikke så hyggelig".

Mead om framtiden

Ifølge Mead representerer framtiden alt det som kan skje, og innebærer både en hypotetisk og en umiddelbar framtid (Flaherty og Fine 2001, 156). Den *hypotetiske* framtiden styrer det som skjer i nået, er abstrakt og er alt det som kan skje eller det vi forventer at skal skje. Når vi forteller ut fra nået, forteller vi alltid ut fra et lengre tidsperspektiv, ofte lengre enn det vi klarer å se for oss (Mead 1964, 337). Denne hypotetiske framtiden kan på den måten ses på som fjerntliggende og uforutsett. Den *umiddelbare* framtiden er det som faktisk skjer og er en relativt konkret og nær framtid, og som stadig blir den nye nåtid. (Flaherty og Fine 2001, 155-156). I det følgende vil jeg diskutere det ungdommene sier om disse framtidene.

Julie har først og fremst positive erfaringer ved kontakten med sine biologiske foreldre i det nye nået, og hun vil nok derfor også ha positive forventninger knyttet til denne kontakten i framtiden. Hun er opptatt av å kjenne sine biologiske foreldre slik de er i dag, nå som hun har god kontakt med dem, og tolker dermed framtiden ut fra at hun har et valg om å flytte dit. Mead argumenterer for at selv om vi alltid vil bringe med oss fortiden, eller selvets "Me" inn i nåtid og framtid, velger vi de stimuli som samsvarer best med det som skaper mening for oss (Mead 1936, 302). Det som virker mest meningsfullt for Julie, er å kjenne sine biologiske foreldre slik de *er* i dag, og ikke ut fra hvordan de har *vært*. Ved at hun i sin bevissthet nærmest ikke inkluderer fortiden fra sin virkelighetshistorie, kan hun også fortelle det som om hun har et *valg* om å flytte til sin biologiske mor. Den eneste grunnen til at hun ikke kan bo der, er i hennes forestillingsverden, først og fremst ut fra *praktiske* forhold.

Marcus har en annen beskrivelse av framtiden. Han synes det blir "litt for mye vekt å legge på dem" dersom han skulle ha flyttet til sine biologiske foreldre, for som han sier om moren "jeg vet jo selv hvorfor jeg ikke bor med henne". Dette må også forstås ut fra hvordan han

definerer dagens situasjon. Han snakker her om en hypotetisk framtid. Selv om han ikke vet hva framtiden vil føre med seg, den er uforutsett, kan han se for seg at forholdet til sine biologiske foreldre ikke nødvendigvis vil bli så mye bedre. Mead er imidlertid tydelig på at tiden ikke er determinerende, og at nåtidens forståelse ikke nødvendigvis forutsier framtidens forventninger (Flaherty 2011, 1).

Kristine har erfart at kontakten med sin biologiske mor har blitt bedre med tiden, og har også forventninger om at forholdet mellom dem kommer til å bli enda bedre i framtiden. Det at hun i ungdomsårene har fått et bedre forhold til sin biologiske mor enn det hun hadde som barn, kan også se ut til å ha implikasjoner på hvordan hun tror kontakten mellom dem kommer til å bli framover. Hun uttrykker at den kommer til å bli enda bedre. Det hun her gir uttrykk for, kan relateres til Meads framtidsperspektiv; "our experience, our feelings, our sensations, are extended over our present" (Mead 1936, 300). Kristine har *erfart* at kontakten med sin biologiske mor har blitt bedre med årene, og trekker disse erfaringene fra "Me" med inn i hennes tolkning av framtiden. Det ser her ut til at hun er mer framtidsrettet framfor orientert mot fortiden når hun forteller om seg selv og kontakten med sin biologiske mor. Hun kunne ha valgt å hente opp barndommens erfaringer fra "Me" der moren ikke var "god nok" til å ta vare på henne, og dermed blitt engstelig for om hun selv kom til å bli en god mor. Kristine gleder seg derimot til å få bedre kontakt, nettopp fordi hun reflekterer over de framtidige mulighetene hun har ut fra dagens forhold. Hun er åpen for framtidens nåtider og hva de har å tilby. For Mead er aldri Selvet endelig eller fast, men heller framtidsrettet (Mead 1964, 337).

Kristine er mer i tvil om hvordan kontakt hun kommer til å ha med sin biologiske far i framtiden. Hun uttrykker både at de "sikkert senere", og at "det er så usikkert" hvorvidt de kommer til å ha kontakt. Mead sier at det vi tenker om framtiden faktisk kan påvirke nået. Som en sjakkspiller handler ut fra hva han tror om de neste trekkene, handler vi ut fra hva vi forventer kan skje (Mead 1936, 301). Kristine er nok usikker på hva hun håper om framtiden, men uansett tror hun ut fra nået at det vil være vanskelig å være med sin biologiske far. Imidlertid vil hun ikke nødvendigvis se determinerende på framtiden og forstå den i lys av nået, men vil også beskrive den på en måte som kommer henne "til gode" (Bruner 1990, 39).

Kapittel 6 - Hva har denne studien gitt?

Ikke sjelden har jeg lest i media om biologiske foreldre og fosterforeldre som har fortalt om sine erfaringer. Siden det jeg visste om barn og unge i fosterhjem og deres livssituasjon kom fra andre enn barna selv, ønsket jeg å bruke det siste året på mastergradsstudiet til å få innsikt i deler av fosterbarnas livshistorier, og også benytte dem som informanter. Et tema jeg syntes var spesielt interessant var fosterbarns kontakt med biologiske foreldre. Dette ledet meg til følgende problemstilling: *Hvordan opplever ungdom som bor i fosterhjem kontakt med sine biologiske foreldre?*

Substansielle funn

Mitt hovedspørsmål var hvordan relasjon ungdommene hadde til sine biologiske foreldre etter omsorgsovertakelsen. Jeg fant at alle informantene definerte sine biologiske foreldre som en del av sin *familie*. Dette gjorde selv de som fortalte at de hadde et dårlig forhold til dem. Det at ungdommene har flyttet ut av husholdet betyr altså ikke at de ikke inkluderte sine biologiske foreldre som en del av sin familie.

I samtale med ungdommene var jeg også interessert i deres forhold til fosterforeldrene, og hvordan dette ble beskrevet sett i lys av den relasjonen de hadde til sine biologiske foreldre. Jeg fant at det krevdes tid for ungdommene å akseptere fosterforeldrene som personer som ville dem vel. Det er snakk om prosesser. Fosterforeldrene ble av flere sett på noen personer som er ekstra, de kom *i tillegg til* og var ikke en *erstatning for* deres biologiske foreldre. I forbindelse med ungdommenes familieforståelser, var det interessant at alle brøt med den doksiske forståelsen av hva en familie er og skal være. Selv om enkelte av dem så på biologi som et viktig prinsipp, inkluderte de også fosterforeldre og steforeldre som en del av deres familie i tillegg deres biologiske foreldre.

Ungdommene godtok ikke uten videre sine biologiske foreldre som *signifikante andre*. Selv om de definerte sine biologiske foreldre til å være en del av sin familie, var ikke det tilstrekkelig for at de så på dem som signifikante. For dette krevdes det at de måtte oppføre seg på måter som var forståelige og som ungdommene kunne godta. Dermed varierte det hvorvidt ungdommene så på sine biologiske foreldre og fosterforeldre som signifikante andre. Når ungdommene begrunnet familierelasjoner og nærhet til disse, gjorde de dette ut fra ulike kriterier; følelsesmessig nærhet, biologisk slektskap, tid, kvalitet i forholdet, geografisk

nærhet, omsorg ved å være edru, samt felles interesser.

Et gjennomgående tema hos ungdommene er opplevelsen av en ungdomstid som er slitsom og krevende, med mange forventninger. Når de er hos sine biologiske mødre, legger de til side hverdagens krav, og oppfatter derfor det å være hos mor som et *fristed*. Her opplever de at de kan slappe av, være seg selv med hele seg, som ei av informantene uttrykker; "hos mamma er jeg den jeg vil være". Det at de erfarer tiden hos mor som et fristed, har altså ikke bare betydning på hva de *gjør*, men også hvordan de *er*.

De fleste ungdommene forstår og årsaksforklarer fortiden med *noe* framfor hos *noen*. De forteller at det er *rusen* som har skylden, og ikke egenskaper ved fedrene. Det at ungdommene forklarer fortiden på denne måten kan hjelpe dem til å bearbeide det som har skjedd og til å skape en meningsfull nåtid og framtid. Samtidig er de absolutt ikke ukritiske til det fedrene gjør, og har derfor et behov for å konfrontere dem med det de synes er vanskelig.

Metodiske funn – familiekart og samtale

For å få innsikt i ungdommenes kontakt med sine biologiske foreldre, har jeg, som vist i kapittel 4, benyttet Levins familiekartmetode, og gått veien om familiebegrepet. Etter hva jeg har funnet, er det kun Anfinnsen (1998) som har brukt denne metoden på fosterbarn. Dette var imidlertid for 17 år siden, hun intervjuet *tidligere* fosterbarn, og hun hadde dermed en noe annen innfallsvinkel. I denne studien har jeg videreutviklet metoden til å gjelde ungdom som ennå bor i fosterhjem.

Jeg oppfatter metoden som svært nyttig. Kartet var, sammen med samtalen, hensiktsmessig for å få ungdommenes egen forståelse av relasjonen til sine biologiske foreldre. Det bidro til et felles fokus i samtalen, og fungerte dermed som et godt hjelpemiddel og mål for den videre samtalen. Jeg ser også for meg at denne metoden i noen grad kan anvendes i barnevernets praksis – både som utgangspunkt for samtaler med barn og unge og for å utforske og forstå det de forteller om sin familie og relasjonene til disse.

I ettertid ser jeg at det var et godt valg å benytte ungdom som informanter. Det slo meg at de var svært reflekterte og gav dype og levende beskrivelser av kontakten med sine biologiske foreldre, og kunne reflektere over det som hadde vært. Med stor interesse gjøv de løs på

oppgaven jeg gav dem med å plassere brikker som skulle illustrere familiemedlemmer på et blankt ark. Selv om det er usikkert hvordan det hadde vært å benytte yngre barn som informanter, ser jeg ingen ulemper ved å ha med ungdom framfor barn i studien.

Det er viktig for meg å presisere at denne studien er kvalitativ og basert på samtaler med seks ungdommer. Jeg kan derfor ikke *generalisere* resultatene til hele populasjonen barn og unge i fosterhjem. Videre er utvalget strategisk valgt, og en del av de jeg har snakket med bor i slektsfosterhjem. Dette kan også ha påvirket resultatene. Selv om studien er kvalitativ og utvalgssammensettingen kan ha fått betydning for resultatene, er det imidlertid ikke noe som tilsier at funnene *ikke* kan være beskrivende og nyttige for andre. Ved hjelp av denne studien kan jeg likevel generalisere funnene til teori. Den variasjonen jeg for eksempel fant i familiebegrepet, det at ungdommene ikke legger skyld på foreldrene, men at de sier det er rusen (noe framfor noen), og det at stunden hos deres biologiske mødre oppleves som et fristed, vet jeg finnes siden de forekom hos meg. Derimot er det fullt mulig at også andre viktige elementer kan forekomme selv om de ikke kom fram i denne studien.

Teoretiske implikasjoner

I utgangspunktet hadde jeg nok en forståelse av at ungdom med en vanskelig bakgrunn sannsynligvis også ville ha det problematisk i nået – som om det skulle vært en rett linje fra "the past" til "the present", og som igjen ville fått betydning for "the future". Ved å benytte Meads teori på Selvet forstod jeg ungdommenes syn på fortiden på nye måter. De kom med historier som ikke kunne forklares ut fra fortiden alene, og at fortiden heller ikke var bestemmende for hvordan de tolket nået. Når ei av informantene sa at hun ikke ville benytte seg av muligheten til å kjenne til bakgrunnen for fosterhjems plasseringen, tolker jeg det som at hun brøt med en lineær måte å forstå fortiden på. Hun styrte denne prosessen og ville selv regulere hva hun skulle vite av det som hadde skjedd i fortiden. Denne måten å forstå på gjelder også andre ungdommer. For ei av informantene var det et vendepunkt at hennes biologiske mor var ærlig med henne om fortiden og bakgrunnen for omsorgsovertakelsen, og det bidro til at de fikk en bedre relasjon til hverandre.

Når Mead sier at fortiden forsvinner i det øyeblikket det har skjedd, og at den alltid vil bli forstått ut fra nået, sier han også at fortiden ikke er noe i seg selv (Mead 1964). Fortiden må alltid tolkes ut fra nået, der fortiden er underordnet nåtiden (Mead 1934, 116). På samme måte

er det med framtiden – den er hypotetisk og formidles i nået. Mead sin teori om selvet går i samme retning. Det er ikke snakk om at "Me", den såkalte "beholderen", påvirker noen på en ukontrollert eller ubevisst måte, men at den heller bestemmer hva som skal komme til uttrykk gjennom Selvets "I" (Mead 2005, 235-236). Ungdommene vil til enhver tid hente fram erfaringer fra "Me" som så interageres med "I". De driver med det jeg har kalt en slags *selvprosess*, der de benytter seg av ulike deler av Selvet ut fra det nået de befinner seg i. Jenta som ikke ville lese i sakspapirene kan også stå som eksempel på dette, da hun sa at hun ikke ønsket å vite hva som hadde skjedd, men ville heller la relasjonen slik den er i dag være utgangspunktet for slik hun så på relasjonen framover. Tilsvarende er det for de som fortalte at de levde et nokså vanlig liv – det er noe de tolker ut fra det nået de er i. Dette har gitt meg nye måter å se samhandling og utvikling på – individet er aktiv og styrende for prosesser i større grad enn jeg tidligere har vært bevisst på. Det vil selvfølgelig også være situasjoner hvor fortidens erfaringer, det vil si Selvets "Me", presser seg så sterkt på at "I'et" vil bli mer styrt av fortiden. Likevel vil jeg si at denne måten å tenke på understreker at det tross alt vil være en mulighet til å endre situasjonen.

Praktiske implikasjoner – tid for endring innenfor fosterhjemsfeltet?

Før jeg begynte med dette prosjektet, hadde jeg flere spørsmål rundt fosterbarns kontakt med deres biologiske foreldre. Etter å ha gjennomgått litteratur innenfor fosterhjemsfeltet, fant jeg at det mangler kunnskap om og kjennskap til fosterbarnas *egne* erfaringer.

Både innenfor forskning og innenfor praksisfeltet mener jeg det bør bli en endring, slik at barn og unge i enda større grad blir sett på som verdifulle bidragsytere til informasjon om egen livssituasjon. Selv om fosterbarn kan være sårbare, erfarte jeg at de jeg snakket med ikke synes det var for vanskelig å takle det å bli intervjuet. Flere av dem påpekte tvert imot at de opplevde det som godt å kunne fortelle sin historie, og gjennom det kanskje kunne være til hjelp for andre. Det ei av informantene forteller, bør oppmuntre til refleksjoner rundt det å ta barn og unges utsagn på alvor:

Jeg har liksom prøvd å forstå meg på barnevernet mens jeg har vært fosterbarn. Jeg husker jeg slet med å godta de tingene som ble gjort da. Og spesielt i det første fosterhjemmet mitt så hadde jeg det skikkelig dårlig. Og da hadde jeg et veldig sterkt behov for å snakke med mamma. Fordi jeg var jo... Jeg følte meg forsvarsløs og liten og alene i alt det som skjedde. Og da prøvde barnevernet så godt de kunne å holde mamma utenfor. (...) Og jeg prøvde å si ifra til tilsynsføreren min og saksbehandleren min om hvordan det var. Det var ingen som hørte på meg, og når jeg prøvde å si ifra så

ble jeg sendt til BUP. Og det skjedde ingenting i familien. Jeg ble bare sendt til BUP og så var det bare akkurat som før hjemme. Og de [fosterforeldrene] ble ikke sendt til noe rådgivning og hjelp eller noen ting. Og jeg synes det var vanskelig å kunne ha barnevernet som noen trygge å gå til når de tok fra meg noe av det eneste jeg så på som trygt.

Gjennom denne studien har det blitt tydelig at en også bør være oppmerksom på at det nået ungdommene befinner seg i er avgjørende for hvordan de forstår kontakten med sine biologiske foreldre. De som arbeider med fosterbarn kan ikke slå seg til ro med at de for en tid tilbake snakket med dem det gjelder. Ut fra det stadig vekslende og nye nået vil situasjonen til ungdommene ha forandret seg, om enn i ulik grad. Avgjørelser om samvær kan derfor ikke fastslås en gang for alle.

I denne studien har jeg først og fremst sett på hvordan informantene ser på fortiden ut fra det nået de befinner seg i. Jeg har i mindre grad fokusert på hvordan de ser for seg kontakten med biologiske foreldre i framtiden. En interessant videreføring av denne studien ville derfor vært å snakke med ungdom i fosterhjem, med et hovedfokus på hvordan de ser for seg at kontakt med biologiske foreldre kommer til å være i framtiden, og eventuelt hva de mener som kan gjøres for å bedre denne kontakten. En annen tilnærming som kanskje er enda mer interessant, ville være å ha en longitudinell studie og snakke med ungdom som bor i fosterhjem over en lengre tidsperiode. Gjennom en slik studie kunne det kanskje blitt enda tydeligere hvordan ungdommenes erfaringer ved kontakten vil forandre seg ut fra det nået de befinner seg i.

Gjennom denne studien har jeg virkelig fått øynene opp for hvor viktig det er å lytte til de unge som bor i fosterhjem, og at spørsmål om deres kontakt med biologiske foreldre er noe som opptar dem i stor grad. Jeg har også blitt bevisst på at ungdommenes framtid ikke er bundet av fortiden – for meg gir dette et håp.

Kapittel 7 – Litteraturliste

- Adcock, Margaret. 1995. "Contact. An overview". I *See you soon: Contact with children looked after by local authorities*, red. Heidi Argent. London: British Agencies for Adoption and Fostering. 4-22.
- Andenæs, Agnes. 1997. "Fra usynlig offer til synlig aktør: Å ta dagliglivet på alvor i barnevernsarbeid". I *Barnevern på barns premisser*, red. Elisabeth Backe-Hansen og Toril Havik. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Backe-Hansen, Elisabeth. 2009. "Hvordan motvirke og forebygge utilsiktet flytting fra fosterhjem?". Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Backe-Hansen, Elisabeth, Tine Egelund og Toril Havik. 2010. "Barn og unge i fosterhjem. En kunnskapsstatus". Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) http://www.nova.no/asset/4330/3/4330_3.pdf. (04.02.2010)
- Backe-Hansen, Elisabeth, Toril Havik, Arne Backer Grønningsæter. 2013. "Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram". Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- Bakken, Anders. 2014. *Ungdata. Nasjonale resultater 2013*. NOVA Rapport 10/2014. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Blumer, Herbert. 1986. *Symbolic interactionism. Perspective and method*. London: University of California Press
- Bourdieu, Pierre. 1996. "On the family as realized category". *Theory, culture and society*. 13 (3): 19-26.
- Bourdieu, Pierre. 1998. *Practical Reason: On the Theory of Action*. Stanford: Stanford University Press
- Bruner, Jerome. 1990. *Acts of meaning*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Cleaver, Hedy. 2000. *Fostering family contact*. London: The stationary Office.
- Egelund, Tine og Anne-Dorthe Hestbæk. 2003. *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet: En forskningsoversigt*. København: Socialforskningsinstituttet, 03:04
- Ellingsæter, Anne Lise og Arnlaug Leira. 2004. *Velferdsstaten og familien, utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fanshel, David og Eugene B. Shinn 1978. *Children in foster care: A longitudinal investigation*. New York: Columbia University Press.
- Finch, Janet. 2007. "Displaying Families". *Sociology*, 41 (1):65–81.

- Flaherty, G. Michael. 1999. *A watched pot. How we experience time*. London: New York University Press.
- Flaherty, G. Michael. 2011. *The textures of time. Agency and temporal experience*. Philadelphia: Temple University Press.
- Flaherty, G. Michael og Gary Alan Fine. 2001. "Present, past, and future: Conjugating George Herbert Mead perspective on time". *Time & Society*, 10 (2/3): 147-161.
- FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989 (Barnekonvensjonen – BK).
- Folkestad, Helge. 2000. *Om å gjøre Grounded Theory*. <http://home.hib.no/ansatte/hfo/Om%20å%20gjøre%20Grounded%20Theory.htm> (20.04.2014)
- Fossåskaret, Erik. 1997. "Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse". I *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, red. Erik Fossåskaret, Otto L. Fuglestad og Tor H. Aase. Oslo: Universitetsforlaget. 11-45.
- Gubrium, Jaber F. og James A. Holstein. 1990. *What is family?* California: Mayfield Publishing Company, Mountain View (Referert i Levin 1994, 98).
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2010. "Annerledeshet og barns deltakelse". I *Annerledeshet. Sårbarhetens språk og politikk*, red. Julia Kristeva og Eivind Engebretsen. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Gulliksen, Øystein. 2000. *Fosterhjemshåndboka*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Haugli, Trude & Toril Havik. 2010. *Samvær i barnevernssaker. Psykologiske og juridiske vurderinger*. Oslo: Universitetsforlaget
- Havik, Toril & B. Moldestad. 2003. "Etter plasseringen: Samvær og samarbeid". I: *Barn utenfor hjemmet. Flyttinger i barnevernets regi*, red. Elisabeth Backe-Hansen. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Havik, Toril. 2007. *Slik fosterforeldrene ser det – II: Resultater fra en kartleggingsstudie i 2005*. Skriftserien 07:1. Bergen: Unifob helse, Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet.
- Havik, Toril. 2008. "Hvordan fungerer samværsordningen mellom fosterbarn og deres foreldre i dag?" *Fosterhjemskontakt* 3, 6-11.
- Helgeland, Ingeborg Marie. 2003. *Foreldrenes betydning for tidligere barnevernsbarn. Hvordan blir foreldre og barnevernets voksne signifikante for dem?*. HiOA-rapport 8. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Helgeland, Ingeborg Marie. 2009. "Definisjon av situasjonen" - et metodologisk perspektiv.

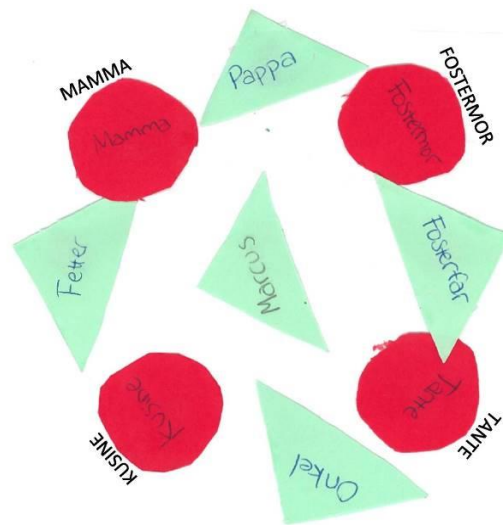
- William Isaac Thomas studier av atferd, sosiale problemer og sosial endring". *Fontene forskning*, nr. 2: 18-28.
- Hess, Peg McCartt. 1987. "Parental visiting of children in foster care: Current knowledge and research agenda". *Children and Youth Services Review*, 9 (1). 29-50.
- Joas, Hans. 1997. *G. H. Mead – A Contemporary Re-examination of his Thought*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Leira, Haldis Karen. 2009. *Det gode nærvær. Kulturens psykologiske betydning*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Levin, Irene. 1994. *Stefamilien – variasjon og mangfold*. Oslo: Aventura
- Levin, Irene og Jan Trost. 2005a. *Hverdagsliv og samhandling. Med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Levin, Irene og Jan Trost. 2005b. "Symbolsk interaksjonisme- hverdagslivets samhandling". I *Hverdagslivet. Sociologier om det upåagtede*, red. Michael Hviid Jacobsen og Søren Kristiansen. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lidén, Hilde. 2004. "Barns rettigheter – en realiserbar intensjon?" *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 4: 196-212.
- Lindèn, Gunilla. 1984. *Når barn skifter foreldre*. Oslo: Aschehoug.
- Linton, Ralph. 1936. *The Study of Man*. New York: Appleton-Centry.
- Lov av 17.juli 1992 nr. 100 *Lov om barneverntjenester* (barnevernloven – bvl).
- Mead, George Herbert og Charles W. Morris. 1934. *Mind, Self, and Society. from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mead, George Herbert. 1936. *Movements of Thought in the Nineteenth Century*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mead, George Herbert. 1964. "Time". I: *George Herbert Mead on social psychology: Selected papers/edited and with an introduction by Anselm Strauss*, red. Strauss, Anselm. Chicago III: University of Chicago Press.
- Mead, George Herbert. 2005. *Sindet, selvet og samfundet- fra et socialbehavioristisk standpunkt*. Oversatt av Søren Willert. København: Akademisk Forlag
- Millham, Spencer, Roger Bullock, Kenneth Hosier og Martin Kaak. 1986. *Lost in care: The problems of maintaining links between children in care and their families*. Aldershot: Gower Pub Co.

- Moyers, Sue, Elaine Farmer og Jo Lipscombe. 2006. "Contact with family members and its impact on adolescents and their foster placements". *British Journal of Social Work*, 36 (4), 541-559.
- NESH. 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi*. Oslo: Forskningsetiske komiteer. <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/> (10.01.2015)
- NOU. 1985:18 (1985). *Lov om sosiale tjenester*. Mv. Sosialdepartementet.
- NOU. 1995:26 (1995). *Barneombud og barndom i Norge*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-1995-26/id115760/> (22.02.2015)
- NOU. 2000:12 (2000). *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-2000-12/id117351/> (10.02.2015)
- NOU 2012:5 (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling — Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-2012-5/id671400/> (10.02.2015)
- NRK. 2015. «Dagsrevyen. 03.02.2015». Hentet fra: <http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA19020315/03-02-2015> (04.02.2015)
- Quinton, David, Alan Rushton, Cheryl Dance og Deborah Mayes. 1997. "Contact between Children Placed away from Home and their Birth Parents: Research Issues and Evidence" *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2 (3): 393-413.
- Rye, Johan Fredrik. 2013. "Mead, Berger & Luckmann og de signifikante andre". *Sosiologisk tidsskrift* 02/2013: 169-189
- Sinclair, Ian. 2005. *Fostering now: Message from research*. London: Jessica Kingslet Publishers
- Skivenes, Marit og Astrid Strandbu. 2006. "A child perspective and children's participation". *Children, Youth and Environments*. 2:10-27.
- Statistisk sentralbyrå. 2014. *Barnevern 2013*. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng> (08.05.2015)
- Strandbu, Astrid og Renee Thørnblad. 2010. "Sårbare barn som deltakere i kvalitativ forskning. Forskningsetikk og etisk forskning". *Barn*. 1/2010: 27-41. Tromsø: Norsk senter for barneforskning.
- Sullivan, Harry Stack. 2012. "Conceptions of Modern Psychiatry: The First William Alanson White Memorial Lectures". *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*.

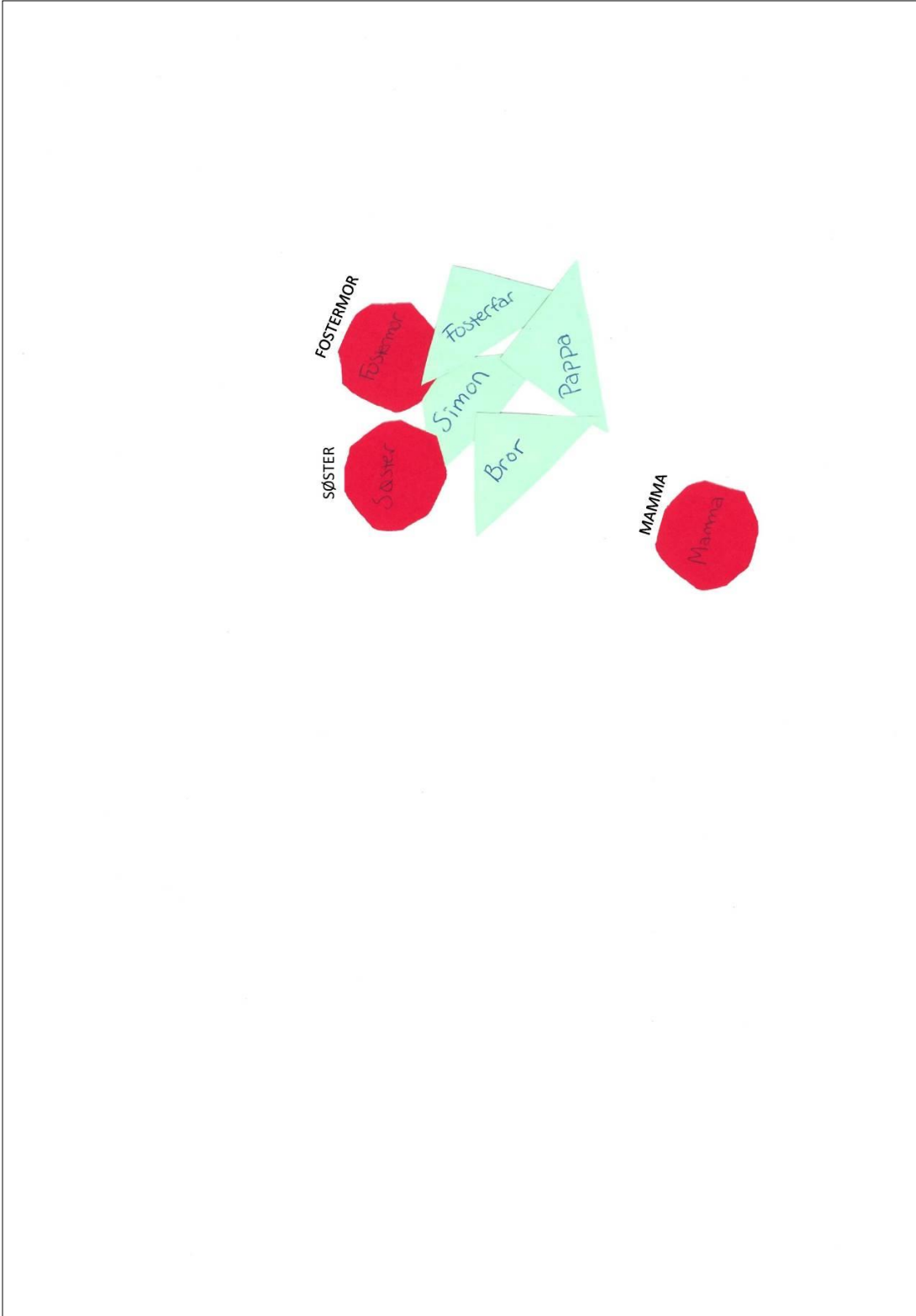
75 (1), 3-17.

- Thomas, William Isaac og Dorothy Swaine Thomas. 1928. *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York: Knopf
- Thørnblad, Renee og Amy Holtan. 2011. "Oppvekst i slektsfosterhjem: unge voksne fosterbarns familieførståelser." *Tidsskrift for ungdomsforskning* 11(1): 49-67.
- Triseliotis, John. 2002. "Long-term foster care or adoption? The evidence examined" *Child and Family Social Work*, 7: 23-33 (Referert i Gulliksen 2000, 38).
- Ot.prp.nr 44.(1991–1992). *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2002. "Barnevernsbarns kontakt med sine foreldre - en diskusjon av kunnskapssituasjonen". *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2/2002, 66-75
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2007. *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2009. "Kunnskap for et seinmoderne barnevern: Forholdet mellom forskning og praksis". *Norges Barnevern*. 86 (1), 18-27.
- Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

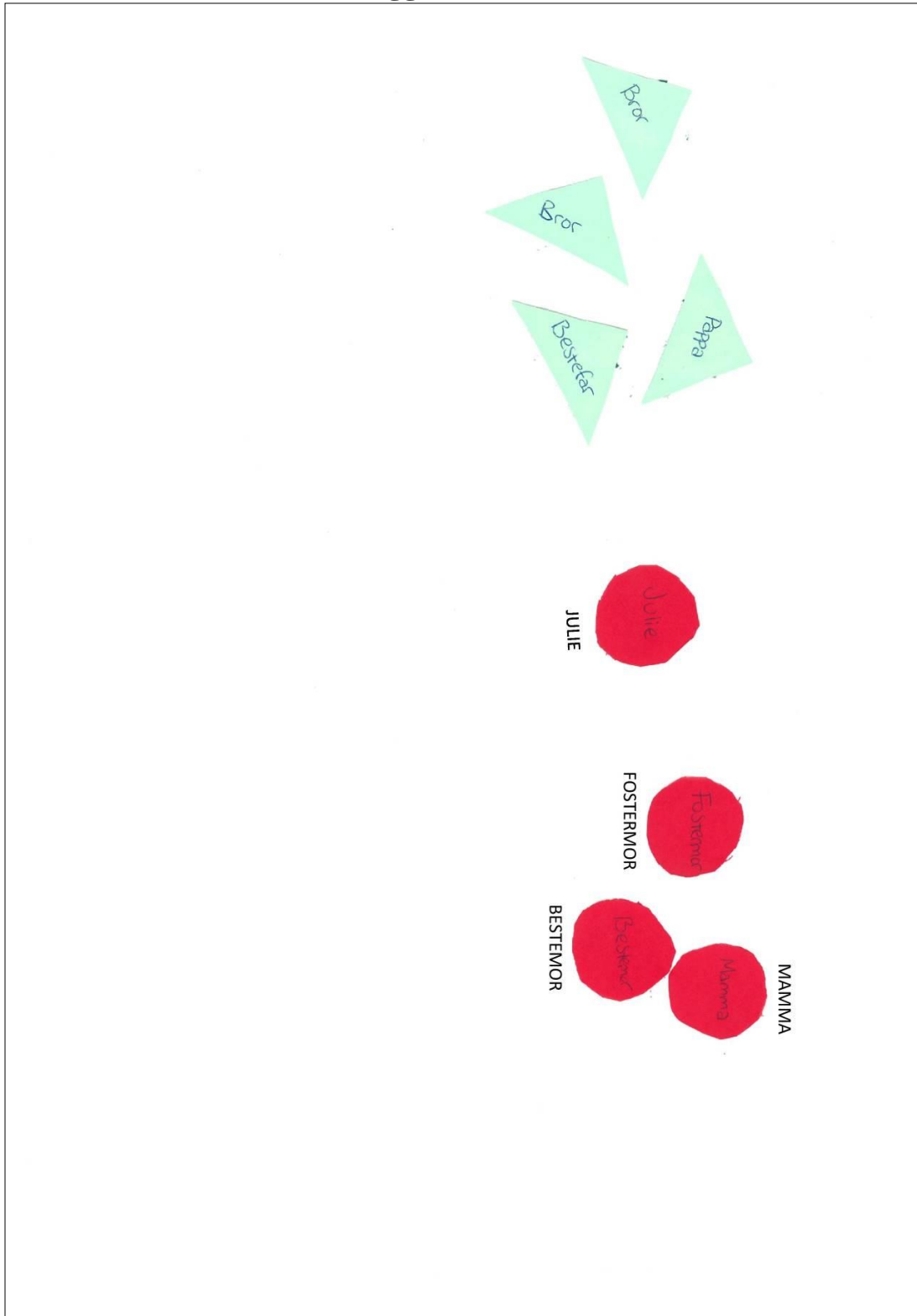
Vedlegg 1: Marcus' familiekart

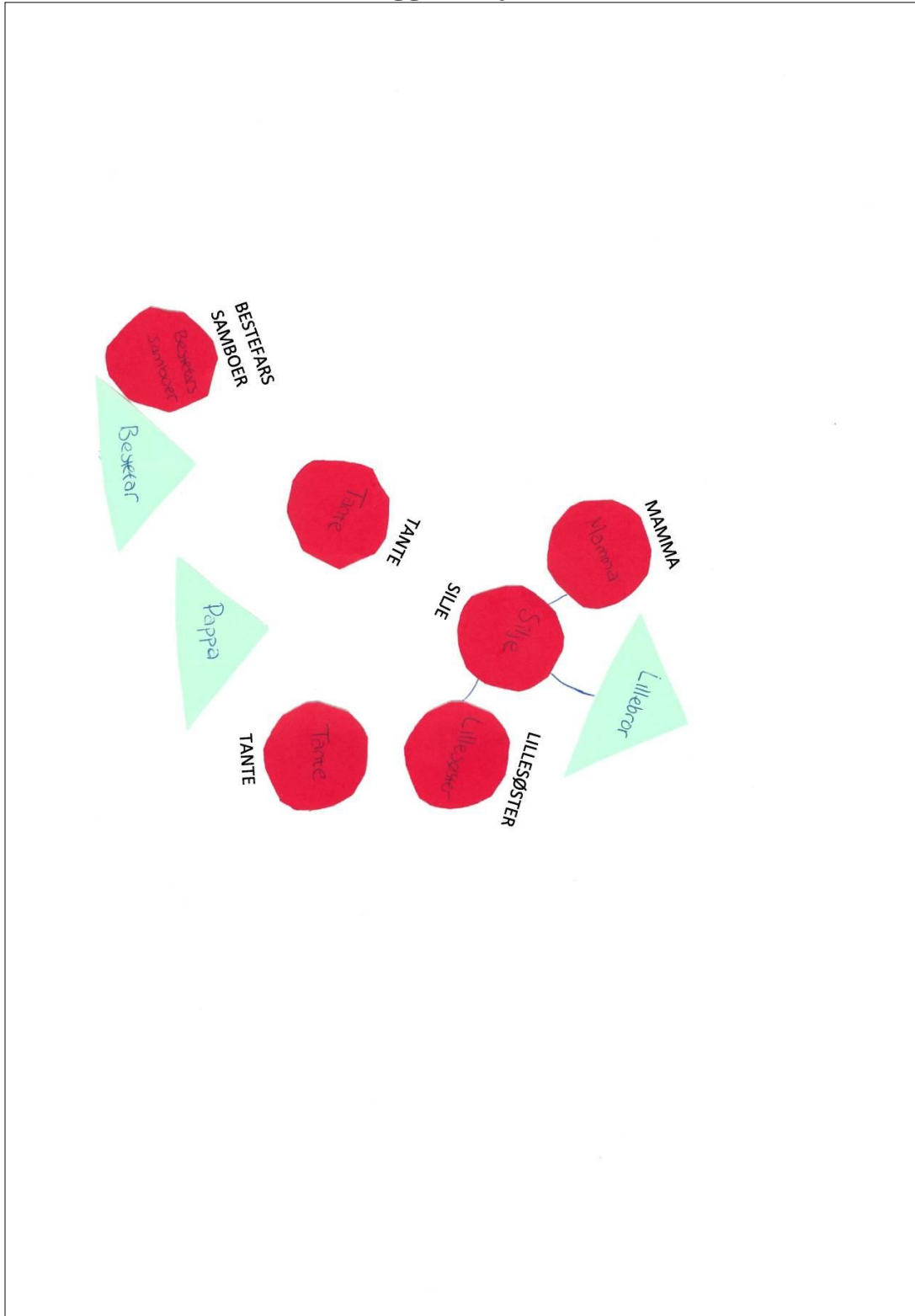
Vedlegg 2: Simons familiekart

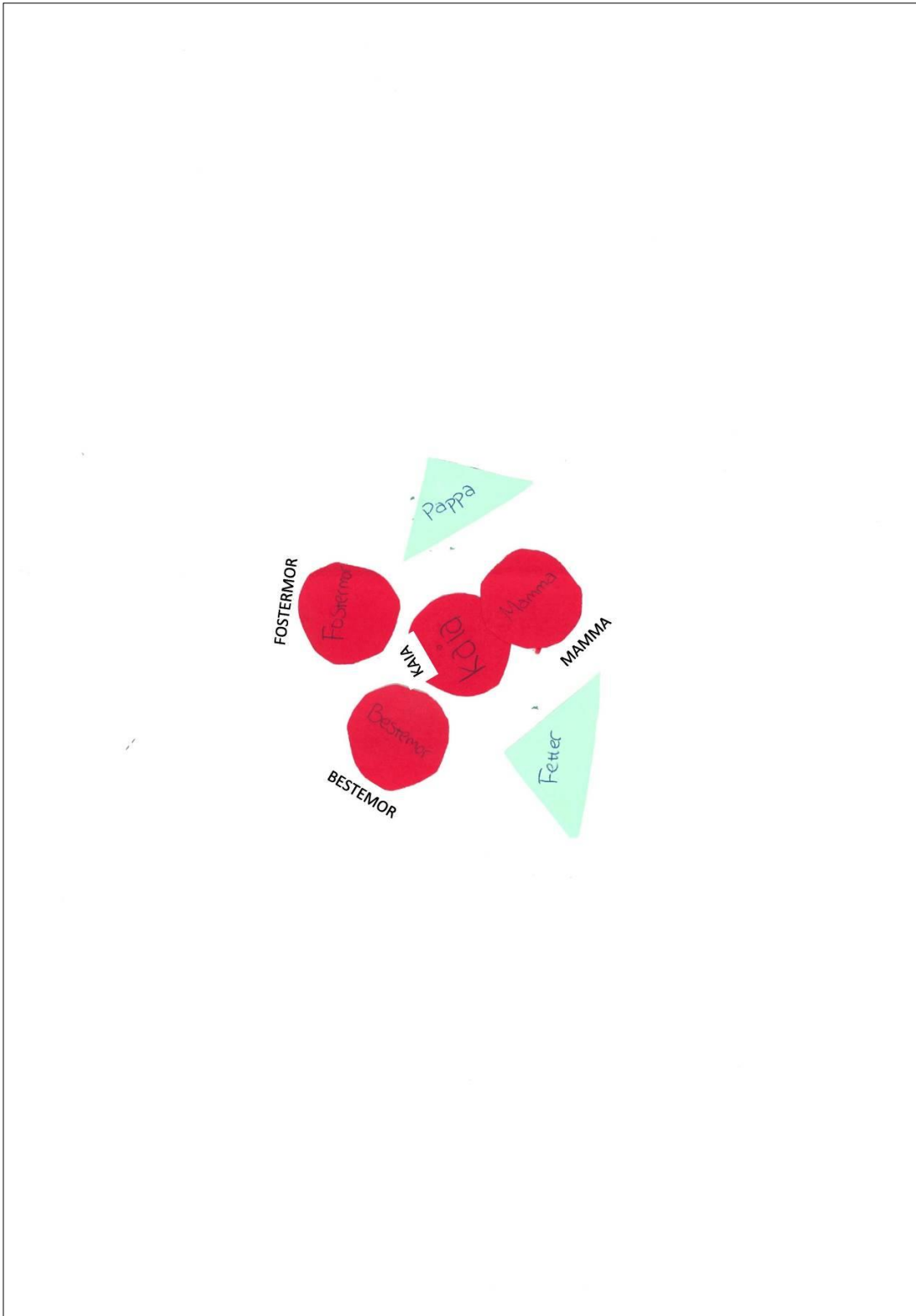
Vedlegg 3: Julies familiekart

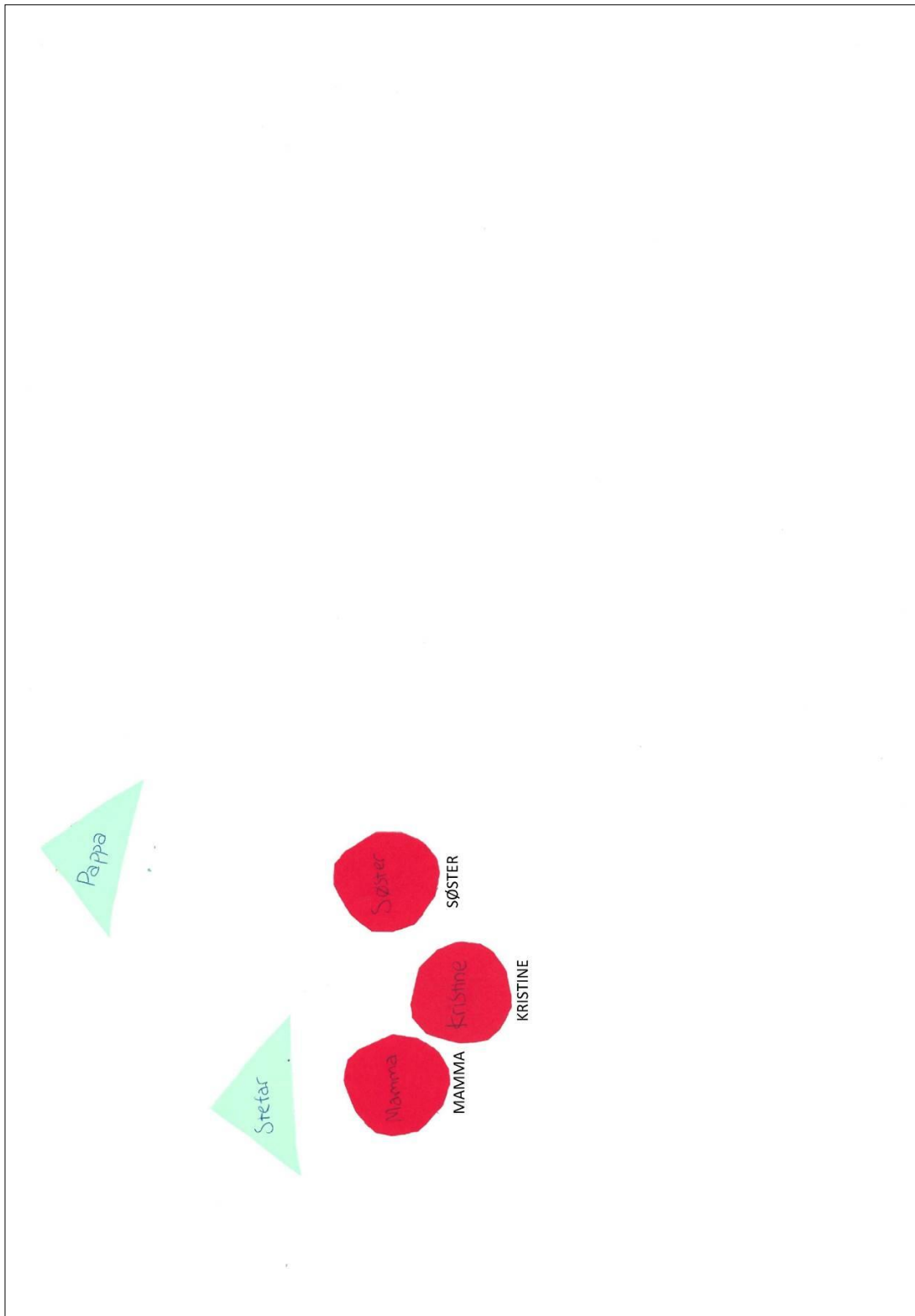
Vedlegg 4: Siljes familiekart

Vedlegg 5: Kaias familiekart

Vedlegg 6: Kristines familiekart

Vedlegg 7: Samtaleguide - unge i fosterhjem

Jeg starter samtalen med de unge med å si hva som er formålet med samtalen, og hva vi skal snakke om. Jeg informerer om at jeg tar opp samtalen på lydbånd, men sier at denne samtalen vil bli anonymisert, slik at andre ikke kan gjenkjenne hvem ungdommen er. De spørsmålene jeg har utformet, er kun veiledende.

Familieliste og familiekart

* Først vil jeg at vi gjør en liten øvelse. Det første spørsmålet jeg vil stille deg er: Når du tenker på "din familie", hvem tenker du på da? Nå vil jeg at du lager en liste over dem som er familie for deg. (*Gir et ark. Jeg presiserer at det ikke finnes noen rette eller gale svar*).

* Kan du lese den opp?

* Når du skrev listen, var det noen personer du tenkte på å ta med, men som du likevel valgte å la være å ta med? Hvorfor det?

(Etter at ungdommen har skrevet listen, legger han/hun et "kart" over familien. Den unge får tildelt et blankt A3 ark og et stort antall brikker).

* Kan du plassere familien din på dette arket? De røde trekantene er kvinner og jenter og de grønne sirklene er menn og gutter. Plasser brikkene ut fra hvor nær og fjern du mener at de i familien din er til deg. Start med deg selv.

Nå vil jeg at du skriver hvem som er på kartet oppå brikkene.

(Resten av samtalen tar utgangspunkt i den listen og det kartet ungdommen har laget)

* Hvem bor du sammen med nå?

* Hvem i familien din har du bodd sammen med tidligere?

* Når flyttet du sammen med fosterforeldrene dine?

Sist samvær

Nå har jeg lyst til å høre mer om besøkene med mor/far. Så kan ikke du fortelle meg om sist gang du var med mor og/eller far, og hva dere gjorde sammen?

(spør om en forelder av gangen).

Eventuelle hjelpespørsmål:

- * Når traff du mor/far sist?
- * Hvor møtte du han/hun?
- * Hva gjorde dere da?
- * Hvordan synes du det var?
- * Var dette besøket slik det pleier å være?
- * Hva synes du var det beste ved sist besøk?
- * Var det noe du skulle ønske var annerledes?
- * Hvis du kan velge helt fritt, hva vil du helst gjøre når dere er sammen?
- * Hvordan opplever du det at mor/far er [...f.eks. syk, rusavhengig el] ?
- * Var det bare du og mor/far som var sammen, eller var det noen andre der også? Hvordan opplever du det?

Hyppighet ved kontakten

Noen fosterbarn er mye sammen med mor og far, mens andre ser dem nesten aldri. Nå vil jeg gjerne høre hvordan dette er for deg.

Eventuelle spørsmål:

- * Hvor ofte ser du mor/far?
- * Er du fornøyd med det?
- * Hvem tar initiativ til disse møtene?
- * Har du prøvd, eller har du lyst til å endre på hvor ofte du ser mor/far? Evt. Hva skjedde da?
- * Møter du mor/far i feriene? (Evt mer/mindre?)
- * Er du fornøyd med det?

Tiden før samværet

Det kan være veldig forskjellig på hvordan ungdommer har det før de skal treffe mor/far. En del er spente og gleder seg, men det er også en del som gruer seg. Så jeg lurer på hvordan dette er for deg.

- * Hvis vi tar utgangspunkt i sist gang du traff mor/far, hvordan hadde du det da?

Eventuelle hjelpespørsmål:

- * Hva gjorde du *før* du skulle treffe mor/far?
- * Hvis jeg hadde vært flue på veggen, tror du jeg hadde merket at dette ikke var en helt vanlig dag for deg?
- * Er det slik det pleier å være? / Er det alltid sånn?

Reaksjoner etter samvær

Jeg vet at ungdom kan ha ulike erfaringer med å dra tilbake til fosterhjemmet etter å ha vært med mor/far. Noen kan synes det er godt det er lenge til neste gang, mens andre skulle gjerne vært der lenger og kjenner på et savn etter å ha vært hos foreldrene sine.

Hvis vi går tilbake til sist gang du var med mor/far, hvordan synes du det var det å si "ha det"?

Eventuelle hjelpespørsmål:

- * Hva gjorde du når du kom hjem (fosterhjemmet)?
- * Er dette noe du pleier å gjøre etter at mor/far har gått?
- * Hvordan hadde du det da?
- * Er det sånn du pleier å ha det etter å ha vært med mor/far?

Kontakt utenom samværene

* Har dere noe kontakt mellom de gangene dere møtes? Jeg tenker på blant annet telefonsamtaler, meldinger, facebook, skype ol.

Eventuelle hjelpespørsmål:

- * Hvem er det som sist tok kontakt?
- * Er det sånn det pleier å være?
- * Hvordan opplevde du det?
- * Skulle du ønske at det var annerledes?
- * Er du venn med mor/far på facebook?
- * Hvis vi går fem år fram i tid. Hvordan kontakt med mor/far ser du for deg at du kommer til å ha da?

Å snakke med andre om kontakten

Noen kan synes det bare er godt å snakke med andre om det å treffe mor/far, men andre

opplever det som kanskje litt vanskelig å snakke om. Nå lurer jeg på hvordan det er for deg?

Eventuelle hjelpespørsmål:

- * Snakker du med noen om dette?
- * Er fosterforeldrene dine interessert i din kontakt med mor/far?
- * Hvor ofte snakker du med andre om det?
- * Hvem tar initiativ til disse samtalene?
- * Hvordan opplever du det?
- * Vet kameratene dine at du bor i fosterhjem?

Avslutning

- * Nå er vi snart ferdige, men før vi avslutter lurer jeg på om det er noe mer du vil si?
- * Er det noe annet du lurer på?

Da er jeg ferdig. Tusen takk, du har vært til stor hjelp (slå av lydbåndet).

Vedlegg 8: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet ”Fosterbarns kontakt med biologiske foreldre”

I lengre tid har jeg lurt på hvordan ungdom som bor i fosterhjem ser på kontakt med sine biologiske foreldre. For noen vil det også gjelde at de har minimal eller ingen kontakt. Begge situasjoner interesserer meg. Derfor lager jeg nå en studie nettopp om fosterbarns kontakt med biologiske foreldre. Prosjektet er en del av en mastergrad ved fakultetet for samfunnsfag ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Veileder er professor Irene Levin.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Intervjuet vil ta ca 1 time. Ungdom fra 16 år samtykker selv til å delta i studien.

Hva skjer med personopplysningene som jeg får tilgang til?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og personnavn, stedsnavn og lignende vil bli anonymisert. Det vil derfor ikke være mulig for andre å gjenkjenne hvem som har deltatt. Prosjektet skal etter planen avsluttes 18.05.2015.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst avbryte intervjuet uten å oppgi noen grunn. Dette samtykket kan trekkes, i så fall vil intervjuet med alle opplysningene bli slettet.

Barnevernstjenesten eller andre instanser vil ikke få informasjon om at du deltar, eller om du siden vil trekke samtykket.

Prosjektet er meldt til og godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vennlig hilsen

Trine Gjerpe, Mastergradsstudent